

บทที่ 4

ปัจจัยภายในชุมชน : ต้นทุนในการทำงาน เพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนของผู้สูงอายุ

บทนี้จะกล่าวถึง ผู้สูงอายุในฐานะ “สื่อบุคคลเพื่อการพัฒนา” ซึ่งเป็นพื้นฐานความเข้าใจผู้สูงอายุในงานวิจัยนี้ โดยความเข้าใจส่วนใหญ่เกี่ยวกับผู้สูงอายุ ชี้ให้เห็นว่าผู้สูงอายุโดยทั่วไปเป็นผู้มีความเสื่อมถอยในด้านร่างกายและถูกมองว่าหมดประโยชน์ หากแต่งานวิจัยนี้จะชี้ให้เห็นว่า ผู้สูงอายุที่เป็นกรณีศึกษาของงานวิจัยนี้คือ ลุงจันทร์และป้าพรรณ เขียวพันธุ์ สองสามีภรรยา เป็นผู้สูงอายุที่มีศักยภาพและยังสามารถทำประโยชน์ในการพัฒนาชุมชนในฐานะสื่อบุคคลได้ด้วยการทำกิจกรรมสร้างและพัฒนาเด็ก ๆ ภายใต้ชมรมที่ชื่อว่า “ชมรมอนุรักษ์จักรยาน” หมู่บ้านหนองดู่ ต.บ้านเรื่อน อ.ป่าซาง จ.ลำพูน

หากพิจารณาด้วยมิติทางการสื่อสารจะพบว่า ผู้สูงอายุของงานวิจัยนี้มีลักษณะเฉพาะที่น่าสนใจ และแตกต่างจากงานวิจัยสื่อบุคคลที่เป็นผู้สูงอายุอื่นๆ เช่น สื่อบุคคลในงานวิจัยนี้เป็นผู้สูงอายุที่ทำงานกับเด็กซึ่งมีความแตกต่างระหว่างคนสองวัยนี้เป็นอย่างมาก ส่งผลต่อความน่าสนใจในเรื่องการสื่อสาร เนื่องจากการสื่อสารระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสารที่มีความแตกต่างกันมักเป็นเรื่องยาก ขณะที่งานวิจัยสื่อบุคคลอื่นมักเป็นการศึกษาผู้สูงอายุที่ทำงานกับผู้สูงอายุด้วยกัน ตัวอย่างเช่น งานวิจัยของ โฆษิต ไชยประสิทธิ์ (2546) ที่ศึกษาบทบาทของผู้สูงอายุในการพัฒนาชุมชนในด้านต่างๆ เช่นเดียวกันกับงานวิจัยของ กัจจร หลุยยะพงส์ (2552) ที่ทำการศึกษาอัตลักษณ์และความสามารถทางการสื่อสารของแกนนำชมรมผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นการใช้ความสามารถทางการสื่อสารระหว่างผู้สูงอายุด้วยกัน

อย่างไรก็ตาม แม้จะมีงานวิจัยเกี่ยวกับผู้สูงอายุที่ทำงานกับเด็กเช่นเดียวกันกับงานวิจัยนี้ คือ งานวิจัยของรัตติกาล เจนจัด (2548) ซึ่งเป็นการศึกษาความสามารถผู้สูงอายุในการทำงานกับเด็ก หากแต่ผู้สูงอายุในงานวิจัยของรัตติกาลเลือกใช้ “ของเล่นพื้นบ้าน” เป็นสื่อในการทำงานกับเด็ก ส่วนลุงจันทร์และป้าพรรณ ผู้สูงอายุในงานวิจัยนี้ทำงานเพื่อพัฒนาเด็กโดยเลือกใช้ “จักรยาน” เป็นสื่อในการทำกิจกรรมการสื่อสารเรื่องสุขภาพและสอนให้เด็กเป็นคนดี ขณะที่การใช้จักรยานเป็นสื่อ นั้นต้องใช้เสียงแรงและกำลังมาก ซึ่งสวนทางกับสภาพร่างกายของผู้สูงอายุ ความแตกต่างดังกล่าวส่งผลต่อกระบวนการทำงานของผู้สูงอายุในการพัฒนา ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์ประการสำคัญในการศึกษาของงานวิจัยนี้

ดังนั้นผู้วิจัยจึงเริ่มจากการวิเคราะห์ทุนของผู้สูงอายุที่เป็นกรณีศึกษาของงานวิจัยนี้ เนื่องจากมิใช่ว่าผู้สูงอายุทุกคนจะสามารถทำงานพัฒนาเด็กและเยาวชนได้เสมอไป ในกระบวนการทำงานพัฒนานั้นจำเป็นต้องมี “ต้นทุน” ต่างๆ ที่ช่วยหนุนเสริมการทำงานใน 2 ส่วนสำคัญ ได้แก่ ทุนที่เกิดจากตัวผู้สูงอายุเองและปัจจัยภายในชุมชน (จะนำเสนอในบทนี้) และทุนที่เกิดจากการเสริมพลังจากหน่วยงานภายนอกชุมชน (จะนำเสนอในบทที่ 5) โดยผู้วิจัยจะทำการวิเคราะห์โดยใช้กรอบแนวคิดเรื่อง “ทุน” ของบูร์ดิเยอ (Bourdieu)

ในบทนี้ผู้วิจัยจะนำเสนอใน 3 ส่วนสำคัญ คือ ส่วนที่ 1 เป็นการวิเคราะห์ทุนของผู้สูงอายุที่เกิดจากตัวผู้สูงอายุเองและปัจจัยภายในชุมชน โดยใช้กรอบแนวคิดเรื่องทุนของบูร์ดิเยอ คือ ทุนวัฒนธรรม ได้แก่ ความรู้ ทักษะต่างๆ ความมีเมตตา ความเสียสละ การเป็นคนประหยัดมัธยัสถ์ ทุนเศรษฐกิจ ได้แก่ เงินทอง บ้าน ที่ดิน รถ ฯลฯ ทุนสังคม ได้แก่ การมีเครือข่ายที่ให้ความช่วยเหลือทั้งภายในและภายนอกชุมชน ทุนสัญลักษณ์ ได้แก่ การได้รับการยอมรับ ความน่าเชื่อถือ ความไว้วางใจ ชื่อเสียง ฯลฯ โดยทำการวิเคราะห์ใน 4 ประเด็นสำคัญ ประเด็นแรก ได้แก่ การวิเคราะห์ต้นทุนติดตัวของลุงจันทร์และป้าพรรณจากประวัติภูมิหลัง ประเด็นที่สอง ได้แก่ บริบทชุมชน ซึ่งเป็นปัจจัยภายในชุมชนที่ก่อให้เกิดต้นทุนของผู้สูงอายุ ประเด็นที่สาม ได้แก่ การทำความรู้จักชมรมอนุรักษ์จักรยาน เป็นหน่วยวิเคราะห์หนึ่งที่สะท้อนให้เห็นผลผลิตจากต้นทุนของผู้สูงอายุ

ส่วนที่สอง การวิเคราะห์จุดเด่นและจุดด้อยหรือข้อจำกัดของผู้สูงอายุในงานวิจัยนี้ เพื่อพิจารณาว่าต้นทุนประการใดที่ผู้สูงอายุมีอยู่ส่งผลให้เป็นข้อเด่นในการทำงานเพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชน ขณะเดียวกันมีข้อจำกัดใดบ้างผู้สูงอายุควรได้รับการเสริมพลังความสามารถต่อไป

ส่วนที่ 1 ต้นทุนของผู้สูงอายุที่เกิดจากตัวผู้สูงอายุเองและปัจจัยภายในชุมชน

ในส่วนที่ 1 นี้ จะทำการวิเคราะห์ทุนของผู้สูงอายุที่เกิดจากตัวผู้สูงอายุเองและปัจจัยภายในชุมชนใน 3 ประเด็นคือ

1. การวิเคราะห์ทุนติดตัวของลุงจันทร์และป้าพรรณจากประวัติภูมิหลัง
2. การวิเคราะห์บริบทชุมชน เป็นปัจจัยภายในชุมชนที่ก่อให้เกิดต้นทุนของผู้สูงอายุ
3. การทำความรู้จักชมรมอนุรักษ์จักรยาน หน่วยวิเคราะห์หนึ่งที่สะท้อนให้เห็นผลผลิตจากการผสมผสานทุนของผู้สูงอายุ

4.1 ประวัติภูมิหลังของลุ่มจันท์และป่าพรณ : ต้นทุนติดตัวของผู้สูงอายุ

คำว่า “ทุน” (capital) ซึ่งเป็นแหล่งกำเนิดของการแสวงหาผลประโยชน์ บูร์ดิเยอ (Bourdieu) ได้นิยามว่าหมายถึง สิ่งที่ทำหน้าที่ในฐานะ “ความสัมพันธ์เชิงอำนาจทางสังคม” ซึ่งบูร์ดิเยอให้ความหมายของทุนกว้างออกไปจากทุนเศรษฐกิจ (Economic capital) ตามแนวคิดของ มาร์กซ์ ซึ่งให้ความหมายถึง “ทุนเศรษฐกิจ” ว่าเป็นทุนที่ปฏิบัติการอยู่ในชีวิตประจำวันผ่านการทำงานของสถาบัน/กลไกต่างๆของสังคม เช่น โรงเรียน ศาสนา ครอบครัว สื่อสารมวลชน ฯลฯ สถาบันเหล่านี้ทำงานครอบงำอยู่ตลอดเวลา และทุนดังกล่าวดำรงอยู่ได้ในสังคมด้วย “การผลิตและการผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดของทุนเศรษฐกิจ” (Economic reproduction) หากหยุดกระบวนการผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดเมื่อใด ทุนเศรษฐกิจก็จะหมดชีวิตเมื่อนั้น เช่น เมื่อไม่เอาทุนที่มีมาลงทุน เป็นต้น หากแต่ บูร์ดิเยอ ได้นิยามคำว่า “ทุน” กว้างออกไปอีก ครอบคลุมไปถึงทุนสัญลักษณ์ ทุนวัฒนธรรม และทุนทางสังคม โดย กาญจนา แก้วเทพ (2550) ได้รวบรวมไว้ดังนี้

1) ทุนเศรษฐกิจ (Economic capital) ทุนประเภทนี้ได้แก่ รายได้ ทรัพย์สิน หรือความมั่งคั่งที่สะสมเอาไว้ในรูปของ เงินทอง สิ่งของที่มีราคา เช่น ที่ดิน อาคารบ้านเรือน เครื่องเพชรนิลจินดา เป็นต้น รูปแบบของทุนประเภทนี้จะดำเนินงานอยู่ในระบบเศรษฐกิจ แต่แน่นอนว่าอาจจะมีการโยกย้ายไหลซึมผ่านไปยังระบบอื่นๆได้

2) ทุนวัฒนธรรม ทุนวัฒนธรรมสามารถแบ่งออกเป็น 3 รูปแบบคือ

- Objectified form ได้แก่ ทุนวัฒนธรรมที่อยู่ในรูปแบบของวัตถุ เช่น หนังสือ รูปภาพ ซีดี ฯลฯ ที่ปัจเจกบุคคลครอบครองเป็นเจ้าของ

- Institutionalized form ได้แก่ ทุนวัฒนธรรมที่อยู่ในรูปแบบของสถาบัน เช่น คุณภาพหรือชื่อเสียงของสถาบันการศึกษา เป็นต้น

- Embodied form ได้แก่ สมรรถนะหรือความสามารถด้านวัฒนธรรมของปัจเจกบุคคล เช่น ความรอบรู้ในด้านศิลปะ ความสามารถด้านดนตรี ความสามารถด้านกีฬา การมีบุคลิกที่สง่างาม ความเฉลียวฉลาด เป็นต้น โดยทุนวัฒนธรรมประเภทนี้มักได้จากกระบวนการศึกษา

3) ทุนสัญลักษณ์ (Symbolic capital) ทุนประเภทนี้หมายถึง สถานภาพ ชื่อเสียง การได้รับการยอมรับจากบุคคลอื่นๆ ที่ทำให้เจ้าของทุนเกิดความได้เปรียบหรือเกิดประโยชน์ต่างๆ

4) ทุนสังคม (Social Capital) ความหมายของทุนสังคมนั้นมี 2 ความหมาย แต่ทั้งสองความหมายต่างก็หมายถึง “เครือข่ายทางสังคม” (Network) ทั้งสิ้น โดยความหมาย

แรก เป็นการมองมาจากตัวโครงสร้างที่มอง "ตัวเครือข่ายจริงๆ" เช่น โครงสร้างของกลุ่มเพื่อนร่วมโรงเรียน เพื่อนร่วมอาชีพ ฯลฯ ซึ่งเป็นแนวคิดเรื่องทุนของ Robert Putnam ส่วนในความหมายที่สองนั้นเป็นมุมมองมาจาก "ปัจเจกบุคคล" ที่มีเครือข่าย และมองว่าเครือข่ายนั้นเป็นทรัพยากรอย่างหนึ่งของตน เช่น เป็นคนมีเส้นสายหรือเป็นคนกว้างขวางจะทำอะไรก็ง่ายและสะดวก ดังนั้นทุนสังคมจึงเป็นเสมือนทรัพยากรอย่างหนึ่งที่สามารถเอื้ออำนวยประโยชน์ให้ได้ซึ่งเป็นความหมายตามแนวคิดทุนสังคม ของบูร์ดิเยอ

จากกรอบแนวคิดเรื่อง "ทุน" ดังกล่าว เมื่อวิเคราะห์จากประวัติภูมิหลังของลุงจันท์ เขียวพันธ์ พบว่าลุงจันท์มีต้นทุนของตนเอง ซึ่งส่งผลให้นำไปใช้ในการทำงานเพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนอย่างหลากหลาย สามารถวิเคราะห์และอธิบายได้ดังนี้

4.1.1 ต้นทุนของลุงจันท์ เขียวพันธ์

ลุงจันท์ เขียวพันธ์ ปัจจุบันอายุ 69 ปี เดิมเกิดในครอบครัวที่ยากจน บิดามารดามีอาชีพทำสวนและทำนา ปัจจุบันนับได้ว่าเป็นผู้มีฐานะดีคนหนึ่งของคนในชุมชน เนื่องจากลุงจันท์มีบ้านพักอาศัย รถยนต์ และมีพื้นที่ที่สวนลำไยให้เช่า ซึ่งเป็นทุนเศรษฐกิจในความหมายของบูร์ดิเยอ ที่สามารถทำให้ลุงจันท์ใช้ชีวิตในวัยสูงอายุได้อย่างสุขสบาย และมีกำลังทรัพย์ในการช่วยพัฒนาชุมชนได้ในระดับหนึ่ง แต่ที่เห็นได้ชัดเจนคือ ลุงจันท์ใช้บ้านของตนซึ่งเป็นทุนเศรษฐกิจนี้เป็นที่ตั้งของชมรมอนุรักษ์จรรย์าน โดยใช้ลานบ้านเป็นสถานที่สอนภาษาอังกฤษ ใช้ห้องโถงชั้นสองเป็นที่เก็บอุปกรณ์เครื่องดนตรีพื้นบ้านและไว้ฝึกซ้อมดนตรีไทย และทำกิจกรรมต่างๆ ของชมรมฯ

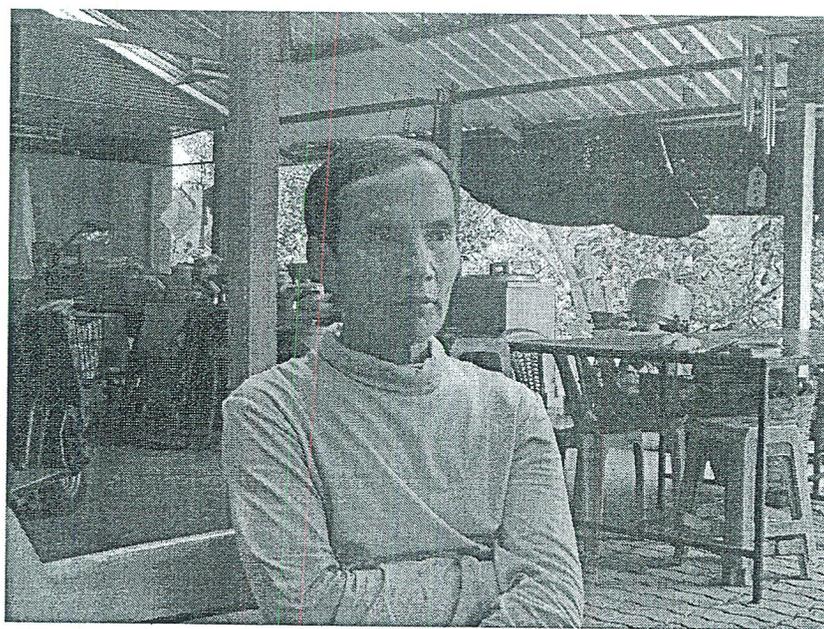
ในวัยเด็กสภาพครอบครัวยากจน เนื่องจากลุงจันท์มีพี่น้องรวม 9 คน ลุงจันท์เป็นคนที่ 6 เมื่ออายุ 11 ปี เรียนหนังสือจบประถมศึกษาปีที่ 4 พ่อของลุงจันท์ได้นำไปฝากพระที่วัดหนองคูเพื่อบวชเรียนเป็นสามเณรอยู่ 4 ปี พระอาจารย์ได้นำไปฝากให้ไปอยู่วัดในกรุงเทพฯ คือ วัดพุทธบูชา บางมด ธนบุรี และในปี พ.ศ. 2505 ได้ย้ายจากวัดพุทธบูชาไปอยู่วัดพระศรีมหาธาตุ บางเขน กทม. โดยอุปสมบทเป็นพระภิกษุในปีเดียวกัน

ดังนั้นต้นทุนของลุงจันท์ที่เกิดขึ้นตั้งแต่วัยเด็กก็คือ ระเบียบวินัยทางสงฆ์ และความรู้ทางธรรมที่ได้รับการหล่อหลอมจากการบวชเรียน ซึ่งเป็นต้นทุนความรู้ที่ลุงจันท์ได้นำมาต่อทุนในการเรียนในระดับที่สูงขึ้น นอกจากนี้การเกิดในครอบครัวที่ยากจนในวัยเด็ก ส่งผลให้ลุงจันท์เป็นคนที่มัธยัสถ์อดออม และมีความอดทน ซึ่งทุนประเภทหนึ่งที่เรียกว่า ทุนวัฒนธรรมในแบบที่เรียกว่า Embodied form ซึ่งเป็นสิ่งที่บุคคลได้รับมาจากกระบวนการหล่อ

หลอมทางสังคมอันกลายเป็นคุณสมบัติติดตัวที่เอื้อให้บุคคลสามารถนำไปเพิ่มมูลค่าของตนได้ เช่น ความรู้ ทัศนคติ กิริยามารยาท ลักษณะนิสัย ฯลฯ (ชนิตา เสงี่ยมไพศาลสุข, 2550) และทุนประการนี้เองได้กลายเป็นทุนสัญลักษณ์ (Symbolic capital) ในเวลาต่อมา เนื่องจากความเป็นคนขยันมีธำรงถือค่านิยมที่เป็นคุณสมบัติประการสำคัญที่ทำให้ลุงจันทร์ได้รับความนับถือและชื่นชมจากป่าจันทร์เมื่อได้คบหาและตัดสินใจเลือกเป็นคู่ชีวิตในเวลาต่อมา ดังที่ นูร์ดิเยอให้ความหมายของทุนสัญลักษณ์ว่าหมายถึง สถานภาพ ชื่อเสียง หรือการได้รับการยอมรับจากบุคคลอื่นที่ทำให้เจ้าของทุนได้รับประโยชน์

“ลุงเป็นคนประหยัดมากเพราะตอนเด็กๆ ลุงเขายากจนเหมือนป่า พ่อเขามีลูกหลายคนก็ลำบากมากตอนนั้น แต่ก็อดทน พอไปทำงานที่ออสเตรเลียได้เงินก็เก็บอย่างเดียวไม่ซื้ออะไรที่ไม่จำเป็น ลุงกับป่าจึงต้องสอนเด็กในชมรมให้เห็นค่าของเงิน ให้ออมเงินไง”

(ป่าพรรณ เขียวพันธุ์, สัมภาษณ์, วันที่ 6 มิถุนายน 2551)

ภาพที่ 4.1 ลุงจันทร์ เขียวพันธุ์ : ผู้สูงอายุที่เป็นกรณีศึกษาของงานวิจัยนี้

ลุงจันทร์ใช้ต้นทุนความรู้ที่ได้จากการบรรณาการจรรยาทั้งบวชเป็นพระภิกษุมากกว่าสิบปีนั้นมาต่อทุนความรู้เพิ่มมากขึ้นด้วยการเรียนจบนักธรรมชั้นเอก (แผนกธรรม) และสอบได้เปรียญ 5 ประโยค (แผนกบาลี) ความรู้ทางธรรมนี้นับว่าเป็นทุนวัฒนธรรมอย่าง

หนึ่งซึ่งส่งผลให้ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่การงานที่ส่งผลให้เป็นที่รู้จักหรือมีฐานะการงานที่ดีขึ้น โดยได้เป็นครูสอนพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรมและบาลี และทำหน้าที่เป็นเลขานุการโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ของวัดพระศรีมหาธาตุด้วย ดังนั้นลุงจันท์จึงมีความรู้ด้านการสื่อสาร ความรู้และทักษะด้านการสอนเพิ่มมาอีกประการหนึ่ง และเป็นทุนสัญลักษณ์ (Symbolic capital) ประเภทหนึ่ง

จึงเห็นได้ว่าทุนความรู้ทางธรรมของลุงจันท์ซึ่งเป็นทุนวัฒนธรรมส่งผลให้มีตำแหน่งหน้าที่อื่นๆ ที่เอื้อประโยชน์ได้ ซึ่งสามารถเปรียบเทียบในทางโลกก็คือบุคคลที่มีการศึกษาที่ดีก็มีโอกาสก้าวหน้าในตำแหน่งหน้าที่การงานนั่นเอง ดังนั้นการได้เป็นครูสอนพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรมและบาลี และบทบาทหน้าที่เลขานุการโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ของวัดพระศรีมหาธาตุของลุงจันท์ดังกล่าวจึงนับได้ว่าเป็นทุนที่เกิดจากระบบการศึกษา โดย บุรดิเยอ ได้กล่าวไว้ว่าทุนประเภทหนึ่งสามารถแปลงเป็นทุนอีกประเภทหนึ่งได้

นอกจากนี้ จากการที่ลุงจันท์ได้รับการแต่งตั้งเป็นเลขานุการโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ของวัดพระศรีมหาธาตุ ยังส่งผลให้ลุงจันท์มีความรู้และทักษะในด้านการบริหารจัดการเพิ่มขึ้นมาซึ่งเป็นทุนวัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่น่าไปใช้ในทางโลกได้ในเวลาต่อมาเมื่อก่อตั้งชมรมอนุรักษ์จักรยาน

ในเวลาต่อมากุงจันท์ยังได้สะสมทุนสัญลักษณ์และทุนวัฒนธรรมเพิ่มมากขึ้นจากการได้รับตำแหน่งเป็นกรรมการสงฆ์แผนกสาธารณูปการ และต่อมาได้ดำรงตำแหน่งผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระศรีมหาธาตุ จนกระทั่งปี พ.ศ. 2523 จึงลาสิกขาบท เนื่องจากปัญหาเรื่องสุขภาพซึ่งป่วยเป็นโรคกระเพาะเรื้อรังหลายปี

แม้ว่าลุงจันท์จะอยู่กรุงเทพฯ แต่ทางชุมชนบ้านหนองคูก็ยังติดต่อกับลุงจันท์อยู่เสมอเพื่อขอความช่วยเหลือ และลุงจันท์ก็ให้ความช่วยเหลือคนในชุมชนอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้ความสัมพันธ์ของลุงจันท์กับชุมชนยังคงมีอยู่ในฐานะ “คนใน” ชุมชน ซึ่งแม้ตัวลุงจันท์จะอยู่ภายนอกชุมชนแต่ความสัมพันธ์ยังคงอยู่เสมอเหมือนตัวลุงจันท์ยังอยู่ในชุมชน สะท้อนให้เห็นว่าเครือข่ายความสัมพันธ์หรือความเป็นคนในหรือคนนอกชุมชนไม่ได้พิจารณาในแง่พื้นที่เท่านั้น หากแต่ต้องพิจารณาสายสัมพันธ์ที่ยังคงมีอย่างต่อเนื่องของลุงจันท์และชาวบ้านในชุมชนด้วย และแม้ลุงจันท์จะไปอยู่กรุงเทพฯ นานถึง 23 ปีและไปอยู่ที่ต่างประเทศอีกกว่า 10 ปี หากแต่สายสัมพันธ์ระหว่างลุงจันท์กับชุมชนก็ยังมีอยู่เสมอ ซึ่งการเป็นคนในชุมชนดังกล่าวก็นับได้ว่าเป็นทุนสัญลักษณ์ของลุงจันท์นั่นเอง

“เขาอยากได้อะไร อย่างที่โรงเรียนนี้ เขาอยากได้พิมพ์ดีด สมัยก่อนพิมพ์ดีดมัน 6000-7000 เราก็บริหาให้ ตอนนั้นลุงบวชอยู่นะก็หาจากโยมที่นับถือเราก็เลยมีความผูกพันกับชุมชนมาตลอด พอเลิกไปอยู่เมืงนอก เขาก็ยังส่งจดหมายไปขอให้ช่วยอยู่ แบบวานให้ช่วยหล่อพระ งานอะไรแบบนี้ก็ส่งไปขอเราอยู่ แล้วเราก็ให้ตลอด เพราะฉะนั้นความผูกพันจึงยังมีอยู่”

(ป่าพรรณ เชียงพันธ์, สัมภาษณ์, วันที่ 2 ธันวาคม 2552)

ลุงจันทร์ไม่เพียงแต่ให้ความช่วยเหลือด้านสิ่งของดังกล่าวข้างต้นเท่านั้น แต่เมื่อคนในชุมชนต้องเดินทางเข้ามากรุงเทพฯ ลุงจันทร์ก็ช่วยเหลือด้านที่พักอย่างต่อเนื่อง ดังข้อมูลต่อไปนี้

“คนที่หมู่บ้านส่วนใหญ่จะไปกรุงเทพฯ เขาก็จะฝากลุงเวลาใครจะไปจะมา ไปนอนไปกินไปอยู่ที่วัดกับคุณลุง มันก็เลยยังคงมีความผูกพันอยู่กับชุมชนมาโดยตลอด”

(ลุงจันทร์ เชียงพันธ์, สัมภาษณ์, วันที่ 5 มิถุนายน 2551)

การให้ความช่วยเหลือจนเป็นที่ยอมรับและมีความเป็นคนในชุมชนดังกล่าวนี้เป็นทุนสัญลักษณ์ ประการสำคัญของลุงจันทร์ที่ส่งผลในเวลาต่อมาโดยทำให้ลุงจันทร์มีเครือข่ายเพื่อนในชุมชนที่ให้การสนับสนุนและช่วยเหลือบริจาคสิ่งของเล็กๆ น้อยๆ ให้เมื่อลุงจันทร์และป่าพรรณก่อตั้งชมรมอนุรักษ์จักรยานขึ้น การมีเครือข่ายดังกล่าวนับว่าเป็นทุนสังคมอย่างหนึ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการทำงานพัฒนาชุมชน

ในขณะที่ลุงจันทร์บวชอยู่นานหลายปีนั้น สุขภาพของลุงจันทร์ไม่สู้จะดีนักเนื่องจากป่วยเป็นโรคกระเพาะเรื้อรังอยู่นาน ต่อมาในปี พ.ศ. 2523 ลุงจันทร์จึงตัดสินใจลาสิกขาบท ต่อมาปี พ.ศ. 2524 เพื่อนได้ชวนลุงจันทร์ไปทำงานที่ประเทศออสเตรเลียด้วยกัน เมื่อไปถึงได้เริ่มเรียนภาษาอังกฤษสำหรับผู้ไปอยู่ใหม่ (New comer course) เมื่อเรียนภาษาจบคอร์สแล้วลุงจันทร์ได้ทำงานในบริษัทเคนลีโออสเตรเลีย จำกัด (Kenly Australia CO.)

การที่ลุงจันทร์ได้ไปต่างประเทศและได้ทำงานนั้น เป็นการให้ทุนทรัพย์หรือ “ทุนเศรษฐกิจ” ลงทุนเพื่อเรียนภาษาส่งผลให้ได้ทำงาน ประสบการณ์จากการทำงานในต่างประเทศนี้ทำให้ลุงจันทร์มีต้นทุนเพิ่มขึ้นอีก 2 ประการ คือ ทุนด้านภาษาซึ่งเป็นทุนวัฒนธรรมประเภทที่เรียกว่า Embodied form ซึ่งเป็นทุนวัฒนธรรมที่อยู่ในรูปแบบของการรับรองจากสถาบันที่ได้รับการยอมรับจากสมาชิกในวงการศึกษา เช่น ใบรับรอง คุณวุฒิทางการศึกษา คุณภาพ ชื่อเสียงของสถาบันการศึกษา เป็นต้น และทุนประเภทนี้ช่วยให้เพิ่มพูนมูลค่าของทุนได้ด้วยการอาศัยการรับรองจากทางการ และทุนประเภทนี้ทำให้การลงทุนทางการศึกษาของบุคคลมีมูลค่าอย่างเป็นรูปธรรมและสามารถสร้างทุนในทางเศรษฐกิจได้ (ชนิดา เสงี่ยมไพศาลสุข, 2550)

นอกจากนี้ขณะที่อยู่ประเทศออสเตรเลีย ลุงจันทร์ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมของวัดป่าพุทธรังสี นครชิตันย์ วัดไทยในออสเตรเลีย และจากความรู้ทางธรรมอันยาวนานของลุงจันทร์ ทำให้ได้รับการนับถือและกลายเป็นผู้นำในการทำกิจกรรมร่วมกับชาวพุทธเป็นประจำทุกวันสุดสัปดาห์และวันสำคัญทางศาสนา เห็นได้ว่าจากการที่ลุงจันทร์มีการสั่งสมความรู้ด้านศาสนาจากการบวชเรียนมานานส่งผลให้เกิด “อำนาจบารมี” (Charisma) ซึ่งเป็นทุนสัญลักษณ์ประเภทหนึ่งที่นำไปสู่การเป็นที่รู้จัก มีผู้ให้การยกย่องนับถือ มีเครือข่ายเพื่อนมากขึ้น ดังนั้นลุงจันทร์จึงมีทุนสังคม (Social capital) เพิ่มขึ้นเช่นกัน

จากการได้ไปร่วมทำกิจกรรมที่วัดอย่างสม่ำเสมอจึงมีโอกาสได้พบกับป่าพรรณ วิวัฒน์ปิยะวงศ์ ซึ่งเป็นผู้สนใจธรรม และไปช่วยงานที่วัดเป็นประจำ ทั้งสองท่านร่วมทำกิจกรรมที่วัดด้วยกันอย่างสม่ำเสมอ จนกระทั่งได้สมรสกันในปี 2529

เนื่องจากลุงจันทร์ใช้เวลาเกือบครึ่งชีวิตในการบวชเรียนทางธรรม ครั้นเมื่อต้องมาใช้ชีวิตทางโลกในช่วงหลัง บทบาทหน้าที่ในการดูแลสุขภาพและการใช้ชีวิตในต่างประเทศจึงเป็นหน้าที่ของป่าพรรณเป็นส่วนใหญ่ ส่งผลให้ลุงจันทร์ได้เรียนรู้เรื่องเกี่ยวกับสุขภาพและอาหารการกินที่ถูกต้องและเหมาะสม ซึ่งเป็นความรู้ด้านสุขภาพที่นำไปใช้ในการพัฒนาเด็กและเยาวชนของชมรมอนุรักษ์จักรยานในเวลาต่อมา ดังข้อมูลที่ว่า

“ตอนลุงเขามาอยู่ที่ออสเตรเลียใหม่ๆ ก็ไม่รู้อะไร ป่าก็คอยช่วยเหลือทุกอย่าง อีกอย่างสุขภาพไม่ดี ป่าก็เป็นเพื่อนคอยดูแล ช่วงหลังก็แข็งแรงนะ เดียวนี้คุณลุงเขารู้แล้วว่าต้องดูแลตนเองอย่างไร กิน

อะไร และป่าชอบทำอาหารที่เกี่ยวกับสุขภาพ แต่โรคคืออย่างหนึ่งคือ
ลูกกับป่าชอบอะไรเหมือนกันหลายอย่าง อย่างชอบทำบุญ ไปทำ
กิจกรรมที่วัด ชอบออกกำลังกาย"

(ป่าพรรณ เขียวพันธุ์, สัมภาษณ์, วันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2552)

ขณะที่ทำงานอยู่ต่างประเทศนั้น ลุงจันทร์ใช้จักรยานปั่นไปทำงานทุกวัน
แต่ต่อมาได้จักรยานที่มีเกียร์ที่สามารถขึ้นลงภูเขาหรือที่สูง จึงหัดเรียนรู้การขี่จักรยานแบบที่
ยากขึ้นซึ่งในช่วงที่หัดนี้ทำให้เรียนรู้ว่าการขึ้นลงจักรยานเป็นสิ่งสำคัญ การล้มคว่ำล้มอย่างไร
ไม่ให้เจ็บมาก ส่งผลให้ลุงจันทร์มีความรู้และทักษะเกี่ยวกับการขี่จักรยานเป็นอย่างดี และ
ความรู้ดังกล่าวได้กลายเป็นต้นทุนที่ลุงจันทร์ได้นำมาใช้สอนเด็กในชมรมอนุรักษ์จักรยานใน
เวลาต่อมา ดังข้อมูลที่ว่า

"ตอนไปทำงานที่เมืองนอก ตอนแรกก็ปั่นจักรยานแม่บ้านสีแดง
ต่อมาคอมันหัก พอผู้จัดการเห็นก็ถามว่ารถเป็นอะไรก็เลยบอกไปว่า
คอหัก เขาก็เลยเอารถจักรยานแบบแข่งมาให้ เลยใช้เป็น เขาถามว่า
เอาใหม่เราก็บอกว่าเอา เขาก็ให้มา เป็นจักรยานอย่างอย่างดีเลยนะ
นำเข้าจากฝรั่งเศส อันนี้ก็เป็นที่มาที่ทำให้เรารู้จักวิธีปั่นจักรยานแบบ
ที่เขาให้แข่งกันว่าขึ้นลงอย่างไร ถ้าล้มต้องเอาส่วนไหนลงถึงเจ็บ
น้อย"

(ลุงจันทร์ เขียวพันธุ์, สัมภาษณ์, วันที่ 2 ธันวาคม 2552)

ขณะที่อยู่ประเทศออสเตรเลียกว่าสิบปี ลุงจันทร์ได้สะสม "ทุน" ต่างๆที่ได้
จากประสบการณ์การใช้ชีวิตในต่างแดนและจากการทำงาน จนกระทั่งในปี พ.ศ.2529 ลุง
จันทร์และป่าพรรณ ต้องเดินทางกลับประเทศไทยเนื่องจากต้องมาดูแลพ่อแม่ของลุงจันทร์ที่
เจ็บป่วยในจังหวัดลำพูน และในปี 2533 คุณพ่อของป่าพรรณได้เสียชีวิตลง ทั้งสองจึงเดินทาง
กลับมาประเทศไทยอีกครั้งหนึ่ง ลุงจันทร์จึงตัดสินใจใช้ชีวิตที่บ้านเกิดเพื่อดูแลพ่อแม่ และไม่
กลับไปทำงานที่ออสเตรเลียอีก ขณะที่อยู่ที่บ้านหนองคูลุงจันทร์และป่าพรรณยึดอาชีพทำ
สวนไปด้วย

ช่วงเวลา 5 ปีที่อยู่ดูแลคุณพ่อที่เจ็บป่วย ลุงจันทร์ได้สะท้อนให้คนรอบข้าง และในชุมชนได้เห็นถึงความกตัญญูและการทดแทนคุณผู้ให้กำเนิดเป็นอย่างดี ขณะเดียวกัน ลุงจันทร์ยังช่วยเหลือทั้งกำลังทรัพย์และกำลังกายพัฒนาวัดหนองคูเพื่อทดแทนคุณของวัดที่ตนเคยบวชเรียนในวัยเด็ก จนกระทั่ง ในปี พ.ศ. 2540 ได้รับแต่งตั้งให้เป็นประธานมูลนิธิวัดหนองคู นอกจากนี้ลุงจันทร์ยังเป็นแกนนำร่วมกับชุมชนบ้านหนองคูพัฒนาวัดเกาะกลาง ต.บ้านเรือน อ.ป่าซาง จ.ลำพูน ซึ่งเป็นวัดร้างมาก่อน กระทั่งปัจจุบันเป็นวัดที่ได้รับการบูรณะ และใช้เป็นศาสนสถานประกอบพิธีทางพุทธศาสนาอีกครั้งหนึ่ง การเป็นแกนนำบูรณะวัดประจำหมู่บ้านครั้งนี้ทำให้คนในชุมชนเคารพและศรัทธาลุงจันทร์ในแง่ของผู้เชี่ยวชาญทางธรรมจากที่ได้บวชเรียนมานานแล้ว และในแง่ของการเป็นผู้เสียสละต่อชุมชน ส่งผลให้ได้รับการยอมรับจากคนในชุมชน หรือเป็นทุนสัญลักษณ์เพิ่มขึ้นอีก

แม้วัดหนองคูและวัดเกาะกลางจะเป็นวัดประจำหมู่บ้าน 8 ที่ลุงจันทร์อยู่ หากแต่ชาวบ้านในหมู่บ้านอื่นในตำบลเดียวกันที่อยู่ใกล้เคียงก็มาทำบุญที่วัดทั้งสองแห่งนี้ ดังนั้น การที่ลุงจันทร์เข้าไปช่วยพัฒนาวัดส่งผลให้ลุงจันทร์เป็นที่รู้จักของชาวบ้านในหมู่บ้านอื่นด้วย นอกจากช่วยพัฒนาวัดแล้วลุงจันทร์ยังช่วยเหลือชาวบ้านในชุมชนซึ่งส่วนใหญ่ยากจน โดยการจัดหางบประมาณในการจัดซื้ออุปกรณ์การเรียนการสอนให้กับโรงเรียนบ้านหนองคู

“รู้จักลุงเขา เพราะแฟนเคยเป็นลูกศิษย์ลุงเขาตอนบวชที่วัดพระศรี แต่มารู้จักตอนลุงเขากลับมาจากเมืองนอกเห็นว่าไปอยู่นนทบุรี 10 ปี ตอนเขากลับมาก็มาพัฒนาวัดช่วยทำโน่นนี่จนวัดเจริญ สร้างห้องน้ำและซ่อมแซมโบสถ์”

(การะเกด ชัยวงศ์, ชาวบ้าน หมู่ 2 , สัมภาษณ์, วันที่ 7 มิถุนายน 2551)

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่าการเป็นที่รู้จักของชาวบ้านทั้งในชุมชนและชุมชนใกล้เคียงในฐานะเป็นผู้บวชเรียนมานานซึ่งเป็นทุนสัญลักษณ์แล้ว ลุงจันทร์ยังมีทุน เพิ่มขึ้นอีกประการหนึ่งจากการเป็นที่รู้จักของคนในหมู่บ้านเดียวกันแล้วยังเป็น “คนกว้างขวาง” โดยเป็นที่รู้จักของชาวบ้านชุมชนใกล้เคียงด้วย เรียกว่า ทุนสัญลักษณ์ที่ส่งผลให้เกิดทุนสังคมในรูปของเครือข่ายที่ขยายเพิ่มขึ้นออกไปนอกชุมชนในเวลาต่อมา

ต่อมาลุงจันทรได้ก่อตั้งชมรมอนุรักษ์จักรยาน ณ วันที่ 26 สิงหาคม 2543 จนถึงปัจจุบันด้วยทุนส่วนตัวที่ลุงได้เก็บสะสมตั้งแต่ทำงานที่ประเทศออสเตรเลีย ซึ่งลุงจันทรได้นำทุนที่มีอยู่มาใช้ในการทำงานกับเด็กและเยาวชน (จะกล่าวต่อไปในบทที่ 5 และบทที่ 6)

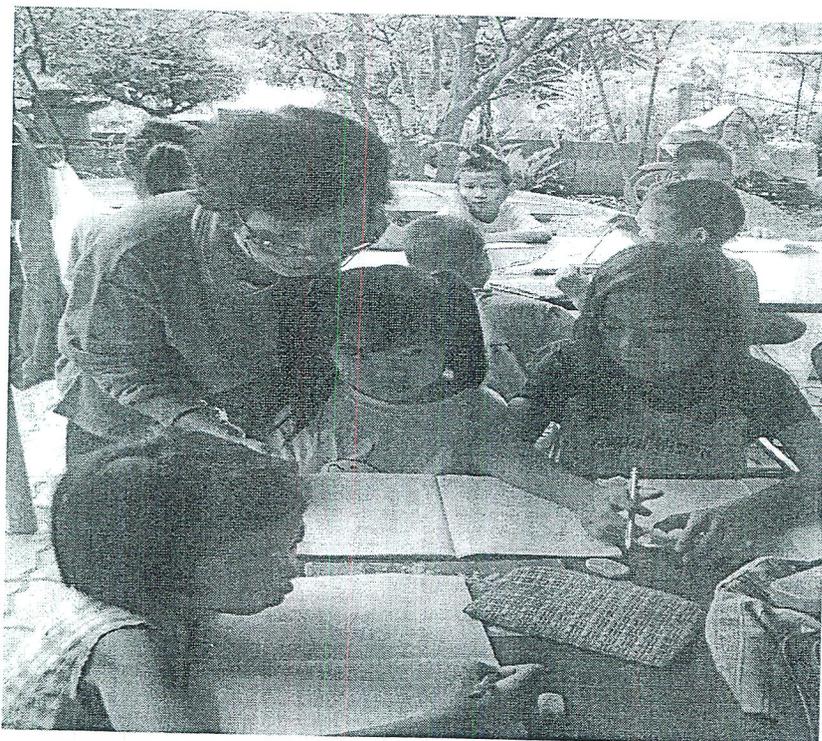
ปัจจุบันนี้ ลุงจันทรยังได้สะสมทุนเพิ่มด้วยการให้ความช่วยเหลือไปยังชุมชนใกล้เคียง โดยช่วยก่อตั้งกองทุนสวัสดิการเยาวชนชุมชน ในตำบลบ้านเรื่อน ในปี พ.ศ. 2552 อีกด้วย และในปีเดียวกันนี้ ลุงจันทรยังได้รับรางวัลโครงการดีเด่นจากโครงการไทยเข้มแข็ง ซึ่งกลายเป็นทุนสัญลักษณ์เพิ่มขึ้นอีก

สรุปได้ว่าลุงจันทรเป็นผู้ที่มีทุนทั้ง 4 ด้านตามกรอบแนวคิดเรื่องทุนของ บวร์ติเยอ ทั้งทุนเศรษฐกิจ ทุนวัฒนธรรม ทุนสัญลักษณ์ และทุนสังคม ดังตารางที่ 4.1 ต่อไปนี้

ตารางที่ 4.1 แสดงถึงทุนทั้ง 4 ประเภทของลงจันท์ตามแนวคิดของ บัวร์ดิเยอ

ประเภทของทุน	รูปแบบของทุน
1. ทุนเศรษฐกิจ	เงินสะสมจากการทำงานที่ประเทศออสเตรเลีย / บ้าน / รถยนต์ / จักรยาน / รถมอเตอร์ไซด์พ่วง / ที่นา / สวน ลำไย
2. ทุนวัฒนธรรม	<p><u>ทุนประเภท Objectified Form</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - เครื่องดนตรีพื้นบ้าน ได้แก่ ซอสามสาย ซออู้ ฯลฯ - หนังสือธรรมะ หนังสือฝึกเรียนภาษาอังกฤษ ฯลฯ <p><u>ทุนประเภท Embodied Form</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - ผู้มีความเสียสละ / มัธยัสถ์-อดออม / อดทน / เมตตา - ความรู้ทางธรรม ได้แก่ นักธรรมชั้นเอก (แผนกธรรม) / เปรียญ 5 ประโยค (แผนกบาลี) - ความรู้ทางโลก ได้แก่ ความรู้ด้านบริหารจัดการ / ความรู้เรื่องสุขภาพ / ความรู้เรื่องการขี่จักรยานที่ถูกต้อง / ความรู้ด้านภาษา / ความรู้ด้านการสอน / ความรู้ด้านการสื่อสาร / ความรู้จากประสบการณ์ในการใช้ชีวิตในต่างประเทศ
3. ทุนสัญลักษณ์	<ul style="list-style-type: none"> - ครูสอนพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรมและบาลีของวัดพระศรีมหาธาตุ / เลขานุการโรงเรียนพุทธศาสนาวินิจฉัยวัดพระศรีมหาธาตุ / กรรมการสงฆ์แผนกสาธารณูปการวัดพระศรีมหาธาตุ / ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระศรีมหาธาตุ - ได้รับรางวัลโครงการไทยเข้มแข็ง - ผู้ผ่านการทำงานและใช้ชีวิตในต่างประเทศ - ผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ / สุขภาพแข็งแรง - เป็นคนในชุมชน - ผู้บวชเรียนมานาน - แกนนำบูรณะวัดประจำหมู่บ้าน - ได้รับการยอมรับจากชุมชนและนอกชุมชน (อำนาจ / บารมี / ความเคารพ / ความศรัทธา / ความเกรงใจ) - มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักทั้งในและนอกชุมชน
4. ทุนสังคม	- เครือข่ายครอบครัว / เครือข่ายเพื่อนในชุมชน / เครือข่ายจักรยาน (เด็ก / ผู้สูงอายุ)

4.1.2 ต้นทุนของป่าพรรณ เขียวพันธุ์

ภาพที่ 4.2 ป่าพรรณ เขียวพันธุ์ : ผู้สูงอายุที่เป็นกรณีศึกษาของงานวิจัยนี้

ป่าพรรณ มีชื่อจริงว่า พรรณ วิวัฒน์ปิยะวงศ์ (นามสกุลเดิม) ปัจจุบันอายุ 58 ปี เกิดในครอบครัวคนจีน พ่อแม่เป็นจีนโพ้นทะเล พ่อของป่าพรรณมีอาชีพรับเหมาก่อสร้าง มีลูก 3 คน ป่าพรรณเป็นลูกสาวคนโต มีน้องชาย 2 คน ทั้งสามคนเกิดที่กรุงเทพฯ ในช่วงวัยเด็กได้ตามคุณพ่อไปอยู่ที่จังหวัดหนองคาย และได้เริ่มเรียนหนังสือชั้นประถมต้นที่โรงเรียนจีน ชั้นประถมปลายเรียนที่โรงเรียนนิคมศึกษา และจบชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นที่โรงเรียนประทุมเทพวิทยาคม อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย และกลับเข้าเรียนต่อที่กรุงเทพฯ จนจบ ปวส. สาขา Banking Secretary ดังนั้นป่าพรรณจึงมีทุนความรู้ซึ่งเป็นทุนวัฒนธรรมที่เรียกว่า Embodied form ตามแนวคิดของ บูร์ดิเยอ โดยความรู้ดังกล่าวเป็นความรู้ขั้นพื้นฐานระดับมัธยมต้นและความรู้เฉพาะด้านในส่วนที่เกี่ยวข้องกับงานเลขานุการด้านการเงินการธนาคาร

ด้วยความที่ครอบครัวยากจนป่าพรรณจึงไม่ได้เรียนหนังสือต่อในระดับปริญญาตรี ต้องหางานทำเพื่อให้น้องอีกสองคนได้เรียนหนังสือ และป่าพรรณต้องเป็นผู้ส่งเสียน้องๆ เรียน จึงส่งผลให้ป่าพรรณเป็นคนประหยัดและอดออม ซึ่งเป็นทุนวัฒนธรรม ดังนั้น

เมื่อลักษณะนิสัยของป่าพรรณที่สอดคล้องกับลุงจันทร์จึงส่งผลให้เกิดความเห็นอกเห็นใจและยอมรับซึ่งกันและกัน ทำให้เมื่อได้คบหากับลุงจันทร์จึงเข้าใจกันได้ดี

“เมื่อป่าต้องหางานทำเพื่อให้น้องได้เรียนหนังสือต่อ ป่าได้งานเป็นพนักงานขายเพชรพลอยซึ่งต้องพบปะลูกค้าชาวต่างชาติ แรกๆ เจอฝรั่งก็เหมือนคนใบ้พูดไม่เป็น อืดอาด เริ่มเรียน ABC เลย จึงไปเรียนภาษาที่ AUA จนจบหลักสูตร ป่าเลยได้ภาษาตอนนั้น”

(ป่าพรรณ เขียวพันธุ์, สัมภาษณ์, วันที่ 2 ธันวาคม 2552)

จากประสบการณ์การทำงานที่ต้องพบปะกับชาวต่างชาติและได้เรียนภาษาเพิ่มเติม ป่าพรรณจึงมีต้นทุนความรู้ภาษาเพิ่มขึ้น กระทั่งปี พ.ศ. 2523 นับเป็นเป็นจุดพลิกผันชีวิตของป่าพรรณทีเดียว เนื่องจากได้มีชาวออสเตรเลียมาดูพลอยที่ร้าน เกิดถูกใจในอัญมณีที่ยุ่มแยมแจ่มใส เป็นคนพูดคุยเก่งของป่าพรรณ จึงชวนไปทำงานที่ออสเตรเลีย

“ตอนที่ป่าทำงานขายเพชรพลอยตอนนั้น ฝรั่งคนหนึ่งเขาเป็นนักธรณีวิทยามาดูพลอยที่ร้านเขาชอบอัญมณีป่ามาก ป่าพูดเก่งนี้ เขาถูกใจอัญมณีป่ามาก ชวนป่าไปอยู่ออสเตรเลีย”

(ป่าพรรณ เขียวพันธุ์, สัมภาษณ์, วันที่ 5 มิถุนายน 2551)

ข้อมูลดังกล่าวข้างต้นสะท้อนให้เห็นต้นทุนวัฒนธรรมอีกประการหนึ่งของป่าพรรณเนื่องจากความเป็นผู้มีอัญมณีที่ดีและพูดเก่ง ซึ่งเป็นทุนความรู้และทักษะด้านการสื่อสารและ เป็นลักษณะเฉพาะตัวที่เป็น “เสน่ห์” อย่างหนึ่งที่ทำให้ป่าพรรณใช้สื่อสารติดต่อกับบุคคลต่างๆ ได้อย่างราบรื่น ซึ่งอัญมณีอันดีของป่าพรรณดังกล่าวนับได้ว่าเป็นทุนวัฒนธรรมประการหนึ่งเช่นกัน

หลังจากนั้นป่าพรรณจึงตัดสินใจไปออสเตรเลียและได้ทำงานที่ห้างสรรพสินค้าแผนกของเล่นและเกม ในเมืองซิดนีย์ ส่งผลให้ต้นทุนความรู้ด้านภาษายังเพิ่มพูนขึ้น ขณะเดียวกันต้นทุนความรู้ใหม่ในด้านอื่นก็เกิดขึ้นจากการที่ป่าพรรณทำงานที่

แผนกของเล่นและเกม ได้พบเจอเด็กๆ อย่างหลากหลาย ส่งผลให้ป้าพรรณมีทุนความรู้อีกประการหนึ่งคือ ความรู้เกี่ยวกับลักษณะนิสัยเด็กแต่ละวัย ซึ่งเป็นทุนวัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่ทำให้ป้าพรรณทำงานกับเด็กในชมรมอนุรักษ์จักรยานได้เป็นอย่างดี

นอกจากทุนความรู้เกี่ยวกับเด็กที่ได้จากการทำงานในแผนกของเล่นและเกมดังกล่าวข้างต้นแล้ว ป้าพรรณยังมีต้นทุนใหม่เกี่ยวกับเด็กจากประสบการณ์การดูแลเด็กและช่วยสอนหนังสือให้เด็ก โดยในช่วงวันหยุดป้าพรรณรับจ้างดูแลเด็กเป็นงานอดิเรก ดังนั้นจึงเกิดทุนความรู้ด้านการสอนเพิ่มขึ้นด้วย ซึ่งเป็นทุนวัฒนธรรมเช่นกัน และในเวลาต่อมาเมื่อก่อตั้งชมรมอนุรักษ์จักรยานแล้วป้าพรรณได้นำต้นทูลดังกล่าวนี้มาใช้ในการสอนเด็กในชมรมอนุรักษ์จักรยาน

นอกจากทุนความรู้ทางโลกที่เกิดจากประสบการณ์ชีวิตและการทำงานแล้ว ป้าพรรณยังได้สะสมทุนวัฒนธรรมที่เป็นความรู้ทางธรรมด้วยในขณะที่อยู่ประเทศออสเตรเลียป้าพรรณได้ร่วมทำกิจกรรมทางด้านศาสนาร่วมกับชาวไทยที่อยู่ที่นี่ ได้จัดตั้งกลุ่มอาสาชาวพุทธ โดยป้าพรรณได้ช่วยเหลืองานทุกอย่างในวัด ส่งผลให้ป้าพรรณมีความรู้ทางธรรมเพิ่มมากขึ้นจากเดิมที่เป็นผู้ที่ชอบปฏิบัติและสนใจธรรมะอยู่แล้ว ขณะนั้นก็ได้พบกับลุงจันทรซึ่งก็ไปช่วยงานที่วัดเสมอ เนื่องจากป้าพรรณเป็นคนสนใจเรื่องธรรมะและชอบทำบุญเช่นเดียวกับลุงจันทร จึงสนิทสนมกันอย่างรวดเร็ว จนกระทั่งปี ปี 2529 จึงได้สมรสกัน โดยทั้งสองคนไม่มีบุตร

ขณะที่อยู่ประเทศออสเตรเลีย ป้าพรรณต้องดูแลสุขภาพของลุงจันทรที่ป่วยเป็นโรคกระเพาะเรื้อรัง ประกอบกับเป็นผู้ชอบทำอาหารสุขภาพ และสนใจเรื่องสุขภาพเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว จึงมีความรู้เกี่ยวกับสุขภาพและอาหารการกินเป็นอย่างดี ต่อมาปี พ.ศ. 2533 ป้าพรรณต้องเดินทางกลับมาประเทศไทยพร้อมลุงจันทร เนื่องจากคุณพ่อของป้าพรรณเสียชีวิต และพ่อแม่ของลุงจันทรก็ป่วย ประกอบกับป้าพรรณอยากดูแลคุณแม่ต่อเนื่องจากชราามากแล้ว จึงตัดสินใจอยู่ประเทศไทยอย่างถาวรเพื่อดูแลคนแก่ 3 คน ซึ่งจากการที่ป้าพรรณต้องดูแลคนแก่ที่เจ็บป่วยและอายุมาก ส่งผลให้ป้าพรรณต้องค้นคว้าหาข้อมูลด้านสุขภาพอย่างสม่ำเสมอ ทำให้ป้าพรรณมีความรู้เกี่ยวกับอาหารการกินที่เป็นประโยชน์ต่อสุขภาพเป็นอย่างดี และความรู้หรือทุนวัฒนธรรมดังกล่าวได้กลายเป็นทุนเศรษฐกิจในเวลาต่อมา โดยในปัจจุบันป้าพรรณได้ทำนํ้านมถั่วเหลืองและนํ้าธัญพืชขายในชุมชนด้วย

หากพิจารณาในเรื่องความสัมพันธ์ในชุมชน พบว่าแม้ว่าป่าพรณจะเป็นคนต่างถิ่นที่เข้ามาอยู่ในชุมชน แต่สายสัมพันธ์ระหว่างป่าพรณกับชุมชนบ้านหนองคูก็เป็นไปด้วยดี เนื่องจากป่าพรณเป็นคนมีอัธยาศัยดี ช่วยเหลือชาวบ้านในชุมชนเสมอ ดังข้อมูลที่ว่า

“แรกๆ ก็มาดูแลคนแก่ ตอนป่าต้องมาอยู่ที่นี้ เรื่องการปรับตัวก็ไม่ยาก เพราะป่าชอบการทำบุญอยู่แล้วชอบเข้าวัด เพราะว่าเราอยู่เมืองนอก เราทำมาอย่างตลอด มีอะไรช่วยเหลือได้เราก็ช่วย อย่างมีงานศพเราก็ช่วย หรืออย่างเวลามีงานสงกรานต์เขาจะดำหัวคนเฒ่าคนแก่ เราก็ไปหาของมาช่วย อย่างเขาอยากได้ยาหม่อง ป่าก็บอกน้องของป่าที่กรุงเทพฯ ว่าช่วยหาส่งมาหน่อย ยี่ห้อไหนดีเราก็เอามาแจก...มันเป็นการทำบุญ เป็นบารมีอย่างหนึ่งด้วยนะ ได้ช่วยเด็กให้โอกาสมัน เพราะเรามีเราก็แบ่งปันให้ ป่าก็สอนเด็กๆ นะว่าเรามีเราต้องปันให้เพื่อนที่ไม่มีโอกาส”

(ป่าพรณ เขียวพันธุ์, สัมภาษณ์, วันที่ 2 ธันวาคม 2552)

ดังนั้นป่าพรณจึงมีการสะสมต้นทุนสังคมไว้จากการชอบแบ่งปันแจกจ่าย ซึ่งส่งผลให้กลายเป็นบารมีที่มีอย่างต่อเนื่องด้วย ทำให้คนในชุมชนเกรงใจและเมื่อก่อตั้งชมรมอนุรักษ์จักรยานยิ่งเพิ่มความเคารพนับถือของคนในชุมชนที่มีต่อลุงและป้ามากขึ้น

จากที่กล่าวมาทั้งหมดถึงต้นทุนของป่าพรณ สามารถสรุปได้ดังตารางต่อไปน้

ตารางที่ 4.2 แสดงถึงทุนทั้ง 4 ประเภทของป่าพรณ ตามแนวคิดของ บุรีดีเยอ

ประเภทของทุน	รูปแบบของทุน
1.ทุนเศรษฐกิจ	เงินสะสมจากการทำงานที่ประเทศออสเตรเลีย / บ้าน / รถยนต์ / จักรยาน / รถมอเตอร์ไซด์พ่วง / ที่นา / สวน ลำไย
2.ทุนวัฒนธรรม	<ul style="list-style-type: none"> - เครื่องดนตรีพื้นบ้าน ได้แก่ ซอสามสาย ซออู้ ฯลฯ - หนังสือธรรมะ / หนังสือฝึกเรียนภาษาอังกฤษ / ของเล่น ฯลฯ - ผู้มีความเสียสละ / มัธยัสถ์-อดออม / อดทน / มีเมตตา / ชอบแบ่งปันแจกจ่าย / อธิษาศัยดีเยี่ยมแยมแจ่มใส / พุดเก่ง - ความรู้ทางธรรม ได้แก่ พิธีทางสงฆ์ / หลักธรรมในระดับฆราวาส ผู้ปฏิบัติ - ความรู้ทางโลก ได้แก่ ความรู้ด้านบริหารจัดการ / ความรู้ด้านการเงินการบัญชี / ความรู้ด้านการสื่อสาร/ ความรู้ด้านการสอน / ความรู้เรื่องสุขภาพ / ความรู้ด้านโภชนาการ / ความรู้เรื่องการชี้จักรยานที่ถูกต้อง / ความรู้ด้านภาษา / ความรู้เกี่ยวกับเด็ก / ความรู้เรื่องของเล่น / ความรู้จากประสบการณ์ในการใช้ชีวิตในต่างประเทศ
3.ทุนสัญลักษณ์	<ul style="list-style-type: none"> - ผู้ผ่านการทำงานและใช้ชีวิตในต่างประเทศ - นักโภชนาการประจำชุมชน (ทำน้ำเต้าหู้/น้ำธัญพืช) - ผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ / สุขภาพแข็งแรง - ได้รับการยอมรับจากชุมชนและนอกชุมชน (อำนาจ / บารมี / ความเคารพ / ความศรัทธา / ความเกรงใจ)
4.ทุนสังคม	- เครือข่ายครอบครัว / เครือข่ายเพื่อนในชุมชน / เครือข่ายจักรยาน (เด็ก / ผู้สูงอายุ)

ทั้งหมดที่กล่าวมาในเรื่องต้นทุนของลุงจันทร์และป่าพรณ เห็นได้ว่าทั้งสองท่านต้องฝ่าฝืนอุปสรรคและความยากลำบากในวัยเด็กตลอดจนการใช้ชีวิตในต่างประเทศ ระยะเวลาอันยาวนานในการต่อสู้ชีวิตของทั้งสองท่านส่งผลให้เกิดการสั่งสม “ต้นทุน” อย่างมากมาย ซึ่งเมื่อเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ ลุงจันทร์และป่าพรณจึงเป็นผู้สูงอายุที่แตกต่างจาก

ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ในสังคมที่ไม่มีเรี่ยวแรงทั้งกายและใจที่จะดึงต้นทุนหรือศักยภาพที่มีอยู่มาพัฒนาให้เกิดพลังในการพัฒนาชุมชน จากการวิเคราะห์ต้นทุนดังกล่าวนี้จึงเป็นเครื่องยืนยันและสะท้อนให้เห็นว่าผู้สูงอายุทุกคนมี “ต้นทุน” เป็นของตนเองทั้งสิ้น หากแต่มีมากบ้างน้อยบ้างแตกต่างกันไป แต่ที่สำคัญคือ ผู้สูงอายุคนใดที่จะเป็น “ผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ” ในการนำต้นทุนเหล่านั้นไปใช้ประโยชน์ต่อตนเองและสังคมอย่างไร ผู้วิจัยจะกล่าวถึงการนำต้นทุนดังกล่าวที่ได้ทำการวิเคราะห์ไว้ในส่วนนี้ไปใช้ในการอธิบายถึงกระบวนการทำงานของผู้สูงอายุในบทที่ 6 และบทที่ 7 ต่อไป

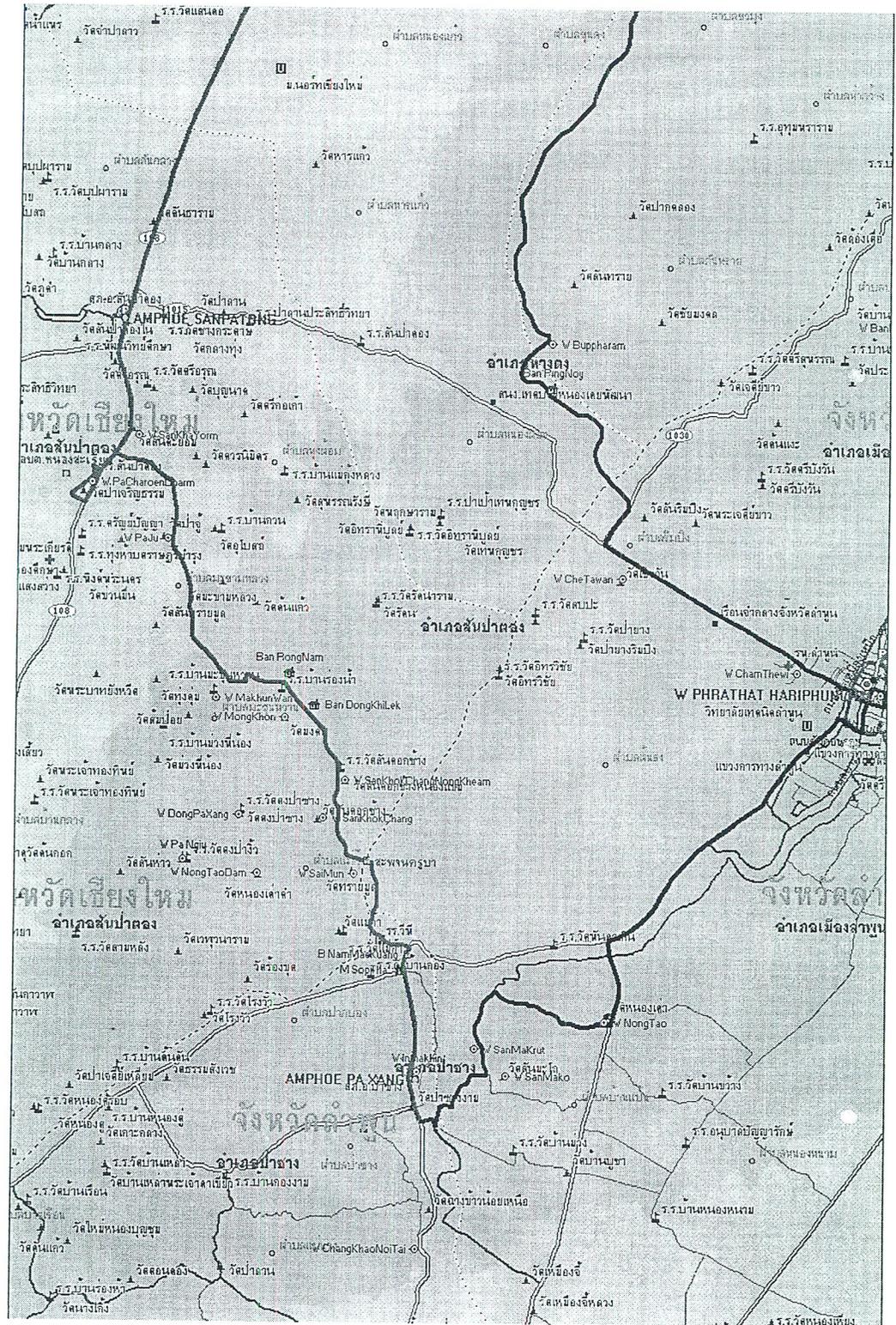
4.2 บริบทชุมชน : ปัจจัยภายในชุมชนที่ก่อให้เกิดต้นทุนของผู้สูงอายุ

บริบทชุมชนเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยให้เกิดความเข้าใจถึงสภาพและความเป็นมาเป็นไปของผู้คน ตลอดจนสายสัมพันธ์ของชุมชนที่เชื่อมร้อยกันกลายเป็นต้นทุนทางสังคมมากมาย ดังนั้นผู้วิจัยจึงทำการวิเคราะห์บริบทในมิติต่างๆ ของชุมชนบ้านหนองคู ได้แก่ สภาพแวดล้อมโดยทั่วไป สภาพเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สายสัมพันธ์ในชุมชน และมิติด้านการสื่อสารในชุมชน ซึ่งเป็นแหล่งกำเนิดของ “ต้นทุน” ต่างๆ ในการทำงานเพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนของลุงจันทร์และป้าพรรณ

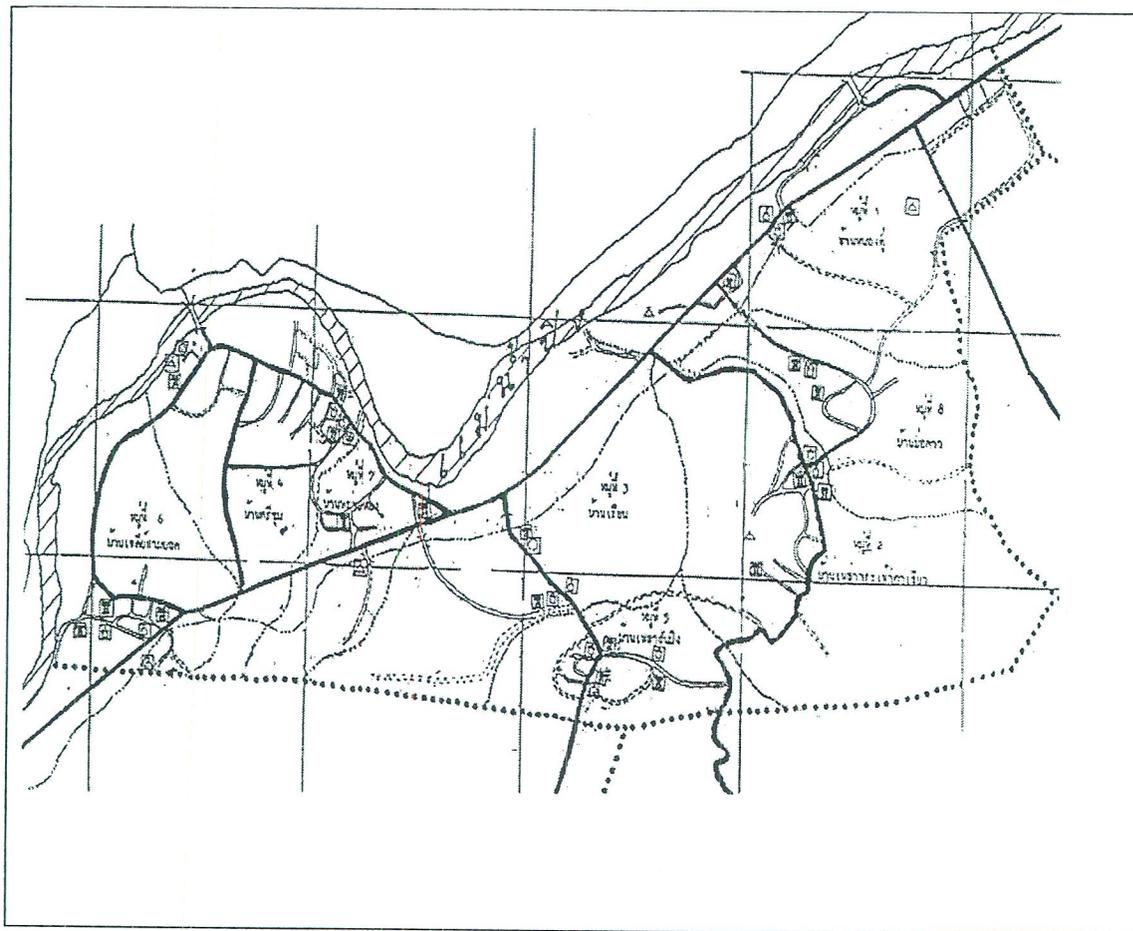
จากการเก็บรวบรวมข้อมูลพบว่า ต.บ้านเรือน อ.ป่าซาง จ.ลำพูน เป็นชุมชนที่เรียบง่ายสงบ ตามลักษณะของชุมชนชนบทโดยทั่วไป บ้านเรือนไม่หนาแน่นนัก จำนวน 1,221 หลังคาเรือน ตำบลบ้านเรือน ตั้งอยู่ทางตะวันตกเฉียงใต้ของอำเภอป่าซาง ระยะเวลาจากตัวอำเภอประมาณ 7 กิโลเมตร อยู่ภายใต้การดูแลขององค์การบริหารส่วนตำบลที่ตั้งอยู่เลขที่ 99 หมู่ที่ 7 ถนนสายสบทา – ท่าลี่ ตำบลบ้านเรือน อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน มีพื้นที่ 8.11 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 4,205 ไร่ โดยอาณาเขตของตำบลบ้านเรือนประกอบด้วย

ทิศเหนือ จรดเขตพื้นที่ตำบลปากบ่องและตำบลแม่แรง
 ทิศใต้ จรดเขตพื้นที่ตำบลท่าตุ้มและแม่น้ำปิง
 ทิศตะวันออก จรดเขตพื้นที่ตำบลท่าตุ้มและตำบลแม่แรง
 ทิศตะวันตก ติดแม่น้ำปิงและเขตอำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่

ดังแสดงได้ด้วยภาพที่ 4.3 ต่อไปนี้

ภาพที่ 4.3 แผนที่อำเภอป่าซาง จ.ลำพูน

ภาพที่ 4.4 แผนที่ 8 หมู่บ้าน ใน ต.บ้านเรื่อน อ.ป่าซาง จ.ลำพูน

จำนวนหมู่บ้านในเขต องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเรื่อน เต็มทั้งหมู่บ้าน 8 หมู่ ได้แก่

- หมู่ที่ 1 บ้านหนองคู นายมนตรี พรรณนา ผู้ใหญ่บ้าน
- หมู่ที่ 2 บ้านเหล่า นายบุญมี ชุมภูศรี ผู้ใหญ่บ้าน
- หมู่ที่ 3 บ้านเรื่อน นายมงคล เบ็ญคำ ผู้ใหญ่บ้าน
- หมู่ที่ 4 บ้านศรีชุม นายเทิดศักดิ์ ทิพย์ใหม่ ผู้ใหญ่บ้าน
- หมู่ที่ 5 บ้านเหล่าสันปิง นายประดิษฐ์ ปารีเสน ผู้ใหญ่บ้าน
- หมู่ที่ 6 บ้านเจดีย์สามยอด นายศรายุทธ-ธรรมขัน กำนัน ต.บ้านเรื่อน
- หมู่ที่ 7 บ้านทรายทอง นายสุพันธ์ กุลนะแห่มง ผู้ใหญ่บ้าน
- หมู่ที่ 8 บ้านป่อควา นายนิวัฒน์ พรหมมาแบน ผู้ใหญ่บ้าน

โดยประชากรและครัวเรือนในตำบลบ้านเรือนสามารถแสดงได้ด้วย ตารางข้อมูลต่อไปนี้ (ข้อมูลจาก <http://www.banruan.org/history.aspx> , 18 มีนาคม 2553)

หมู่บ้าน	หมู่ที่	จำนวน ครัวเรือน หลังคา	จำนวนประชากร	
			ชาย	หญิง
บ้านหนองคู	1	192	407	398
บ้านเหล่าพระเจ้าตาเขียว	2	194	399	419
บ้านเรือน	3	101	224	191
บ้านศรีชุม	4	277	398	573
บ้านเหล่าสันปิง	5	104	215	237
บ้านเจดีย์สามยอด	6	169	241	298
บ้านทรายทอง	7	112	245	219
บ้านบ่อควา	8	72	130	145
รวม		1,221	2,259	2,480

ส่วนลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไปเป็นที่ราบลุ่มและมีพื้นที่บางส่วนติดลำน้ำ ปิง หมู่บ้านที่เป็นหมู่ 2 หมู่ 3 หมู่ 5 และหมู่ 8 มีสภาพเป็นพื้นที่ราบ ส่วนหมู่บ้านที่มีสภาพ เป็นพื้นที่ราบลุ่มและบางส่วนติดลำน้ำปิง ได้แก่ หมู่ 1 หมู่ 4 หมู่ 6 และหมู่ 7

สภาพทางเศรษฐกิจของชุมชนต่างๆ ในตำบลบ้านเรือนนั้น ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา ทำสวน ทอผ้า รับจ้างทั่วไป ค้าขาย และจากการสำรวจข้อมูล ชุมชนพบว่าหน่วยธุรกิจต่างๆ ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเรือน ประกอบด้วย

- ร้านขายของชำ 29 แห่ง
- ตู้ซ่อมรถยนต์ 4 แห่ง
- บิมน้ำมัน ใหญ่ 2 แห่ง
- บิมน้ำมันเล็ก 4 แห่ง
- ตู้ซ่อมรถจักรยานยนต์ 4 แห่ง
- โรงสีข้าวขนาดเล็ก 4 แห่ง

- ร้านตัดผม 2 แห่ง
- ร้านขายอาหาร 15 แห่ง
- ร้านขายวัสดุก่อสร้าง 2 แห่ง
- ท่าทราย 2 แห่ง
- ร้านซ่อมเครื่องใช้ไฟฟ้า 3 แห่ง
- อุตสาหกรรมในครัวเรือน 1 แห่ง
- ฟาร์มไก่ 2 แห่ง

ตำบลบ้านเรือน อำเภอป่าซาง มีการรวมตัวกันจัดตั้งกลุ่มอาชีพที่สำคัญ ได้แก่ กลุ่มทอผ้าบ้านเหล่าพระเจ้าตาเขียว (ตั้งอยู่ที่ หมู่ 2 บ้านเหล่าพระเจ้าตาเขียว ต.บ้านเรือน อ.ป่าซาง จ.ลำพูน) กลุ่มสตรีแปรรูปผลิตภัณฑ์จากผ้าฝ้ายทอมือ (ทองม้วนผ้าฝ้าย) (ตั้งอยู่ที่ หมู่ 2 บ้านเหล่าพระเจ้าตาเขียว ต.บ้านเรือน อ.ป่าซาง จ.ลำพูน) คณะกรรมการพัฒนาสตรีระดับตำบล (กพสต.) (ตั้งอยู่ที่ อบต.บ้านเรือน หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านเรือน อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน) กลุ่มเย็บผ้า (ตั้งอยู่ที่หมู่ 1 ต.บ้านเรือน อ.ป่าซาง จ.ลำพูน)

สินค้าพื้นเมือง อาทิ เสื้อผ้า ขึ้น ผ้านวม ตุ๊กตาไม้สัก จำหน่าย หมู่บ้านหัตถกรรม บ้านหนองเงือก มีการทอผ้าฝ้ายพื้นเมืองที่นำไปใช้ในชีวิตประจำวัน อาทิ พรม ปลอกหมอน หมอน ขึ้นผ้าห่ม ผ้าคลุมเตียง เสื้อ กางเกง เป็นต้น ส่วนเทศกาลที่สำคัญของชุมชน ได้แก่ งานประเพณีสงกรานต์ของชาวยอง งานประเพณีสงกรานต์วัดพระพุทธรบาทตากผ้า งานก่อบพระเจดีย์ทรายในเดือนยี่เป็ง ประเพณีการทำบุญเสากกลางใจบ้าน ประเพณีการตั้งธรรมาหลวง ประเพณีการหลอนผ้าทอด ประเพณีการสงกราน้ำธาตุ ประเพณีทานสลากภัตต์ ประเพณีฉลองสมโภชงานต่างๆ ประเพณีการเลี้ยงผีดอยช้าง ประเพณีบวชลูกแก้ว ประเพณีกินแซก แต่งงาน ประเพณีเอาขอนผีไปลง ฯลฯ

เมื่อสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับสภาพทางสังคม สามารถจำแนกประเด็นต่างๆ ได้ดังนี้

1) การศึกษา ตำบลบ้านเรือนมีศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 2 แห่ง ได้แก่ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กวัดบ่อควา และศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ตังทตสวรรค์(วัดศรีชุม) มีโรงเรียนประถมศึกษา 5 แห่ง ได้แก่ โรงเรียนบ้านหนองคู โรงเรียนวัดบ้านเหล่า โรงเรียนวัดบ้านเรือน โรงเรียนวัดศรีชุม โรงเรียนวัดเจดีย์สาม

ยอด มีที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำแต่ละหมู่บ้าน 8 แห่ง

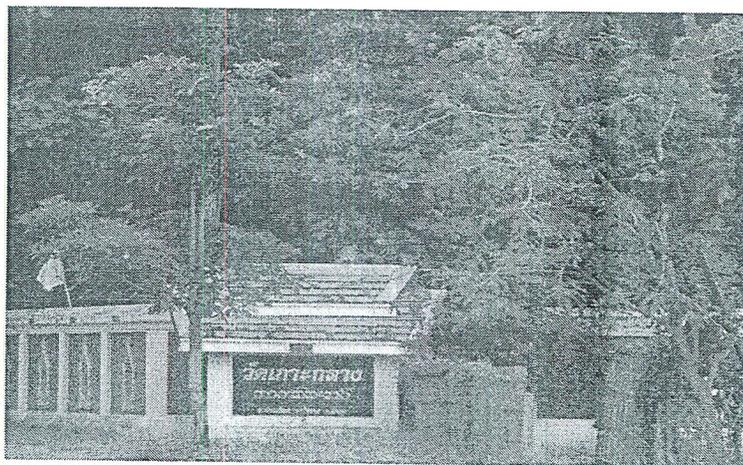
2) สถาบันและองค์กรทางศาสนา ตำบลบ้านเรือนมีวัด 8 แห่ง ได้แก่ วัดหนองคู ตั้งอยู่หมู่ 1 วัดบ้านเหล่าพระเจ้าตาเขียว ตั้งอยู่หมู่ 2 วัดบ้านเรือน ตั้งอยู่หมู่ 3 วัดศรีชุม (โพธิ์ธาราม) ตั้งอยู่หมู่ 4 วัดต้นแก้ว (อิริวาราม) ตั้งอยู่หมู่ 5 วัดหนองบุญชุม ตั้งอยู่หมู่ 5 วัดเจดีย์สามยอด ตั้งอยู่ หมู่ 6 วัดเกาะกลาง ตั้งอยู่หมู่ 8 และมีศาลเจ้า 1 แห่ง ได้แก่ ศาลเจ้าบ้านทรายทอง ตั้งอยู่หมู่ 7

จากข้อมูลบริบทชุมชนในตำบลบ้านเรือนที่กล่าวมาโดยรวมทั้งหมด ทำให้เห็นภาพรวมว่าภายในตำบลนี้มีการรวมกลุ่มของชาวบ้านในหมู่ 2 มากกว่าหมู่บ้านอื่น ๆ และหมู่ 1 บ้านหนองคูซึ่งเป็นพื้นที่ศึกษาของงานวิจัยนี้ไม่มีมีกลุ่มกิจกรรมของชาวบ้านอย่างชัดเจนเช่นหมู่บ้านอื่น มีเพียงกลุ่มกองทุนหมู่บ้าน ดังนั้นจึงส่งผลกระทบต่อต้นทุนในด้านกลุ่มเครือข่ายของลุงจันท์และป้าพรรณผู้สูงอายุในการทำงานพัฒนาเด็กและเยาวชน ซึ่งเห็นได้ชัดว่ามีจำนวนน้อยมาก คงมีเพียง กลุ่มเพื่อน หรือชาวบ้านที่ร่วมกิจกรรมที่วัดด้วยกัน

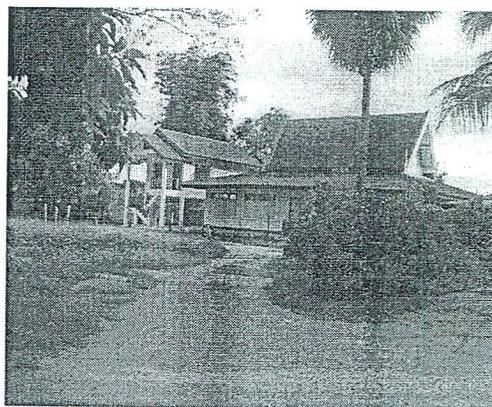
4.2.1 บ้านหนองคู หมู่ 1 : พื้นที่การศึกษาผู้สูงอายุและที่ตั้งของชมรมอนุรักษ์กรยาน

ชุมชนบ้านหนองคู หมู่ที่ 1 ซึ่งเป็นพื้นที่ตั้งของบ้านลุงจันท์ป้าพรรณ เขียวพันธ์ุ ภรรยาศึกษาของงานวิจัยนี้ พื้นเพดั้งเดิมส่วนใหญ่ของชาวบ้านในชุมชนนี้เป็นชาวมอญที่มีอายุเก่าแก่หลายร้อยปีแห่งหนึ่งในจังหวัดลำพูน ตั้งอยู่ในเขตตำบลบ้านเรือน อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน อยู่ห่างจากตัวอำเภอประมาณ 6 กิโลเมตร และห่างจากตัวจังหวัดประมาณ 15 กิโลเมตร สาเหตุที่ได้ชื่อว่าหมู่บ้านหนองคู ก็เนื่องมาจากในอดีตกาลที่ผ่านมา ภายในหมู่บ้านมีหนองน้ำกว้างใหญ่และลึก ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของหมู่บ้าน และมีต้นประดู่ใหญ่ขึ้นอยู่ริมหนองน้ำ ชาวบ้านจึงเรียกว่า “หมู่บ้านหนองคู” ซึ่งในภาษามอญที่ใช้พูดกันในหมู่บ้านนั้นจะเรียกว่า “กวานหนองคู”

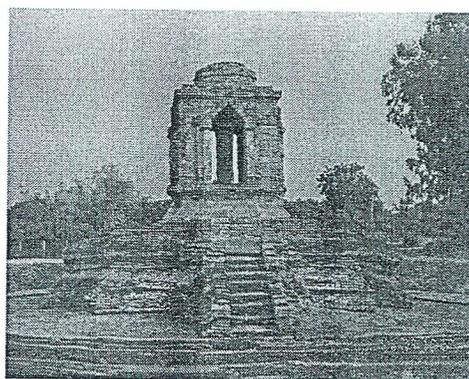
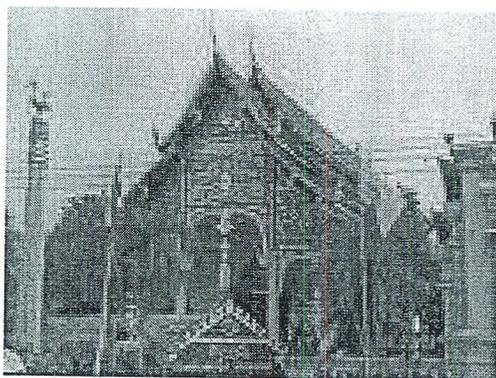
หลังจากชาวบ้านมีที่อยู่ที่ทำกินเป็นหลักแหล่งแล้ว ก็ได้พากันสร้างสำนักสงฆ์ขึ้น ในบริเวณที่เป็นวัดหนองคูในปัจจุบัน โดยหมู่บ้านหนองคูมีวัด 2 แห่ง วัดหนึ่งคือ วัดเกาะกลาง ซึ่งอยู่ติดกับบ้านป่อควา (แยกออกไปเป็นหมู่ 8 ในปัจจุบัน) ชาวบ้านช่วยกันบูรณะวัดหนองคูและวัดเกาะกลาง เรื่อยมา โดยเฉพาะลุงจันท์ เขียวพันธ์ุ เป็นผู้นำในการพัฒนามาอย่างต่อเนื่อง

ภาพที่ 4.5 วัดเกาะกลาง วัดประจำหมู่บ้านหนองคู

ภาพที่ 4.6 สภาพภายในวัดเกาะกลาง วัดประจำหมู่บ้านหนองคู

ภาพที่ 4.7 วัดหนองคู วัดประจำหมู่บ้านหนองคู

หมู่บ้านหนองคู เป็นหมู่บ้านที่มี 2 วัดมาเป็นเวลานาน จนกระทั่งในปี พ.ศ.2526 ได้มีการแยกออกไปอีกหนึ่งหมู่บ้าน เนื่องจากความสะดวกในการปกครองและการพัฒนา ปัจจุบันบ้านหนองคูแบ่งออกออกเป็น บ้านหนองคู หมู่ที่ 1 และบ้านบ่อควา หมู่ 8

วัดหนองคูเป็นวัดประจำชุมชนในสังกัดธรรมยุติกนิกาย ท่ามกลางวัดอื่นๆ ในชุมชนที่เป็นวัดในสังกัดมหานิกาย และลุงจันทร์ได้เริ่มต้นบวชที่วัดแห่งนี้ ต่อมาลุงจันทร์ได้เข้าไปศึกษาต่อที่กรุงเทพมหานครโดยจำพรรษาอยู่ที่วัดพระศรีมหาธาตุ บางเขน และสำเร็จการศึกษาทางธรรมในระดับเปรียญได้เป็น “มหา” คนแรกของชุมชนบ้านเรื่อน คนในชุมชนจึงเรียนคุณลุงจันทร์ว่า “มหา” และในปี พ.ศ. 2540 ลุงจันทร์ยังได้รับแต่งตั้งให้เป็นประธานมูลนิธิวัดหนองคู เนื่องจากเป็นผู้นำในการพัฒนาและทำกิจกรรมงามบุญในวัดนี้มาโดยตลอด ซึ่งทำให้คนในหมู่ 1 และหมู่ 8 รู้จักลุงจันทร์เป็นอย่างดี ส่งผลให้กลายเป็นต้นทุนสังคมและทุนสัญลักษณ์ของลุงจันทร์มาโดยตลอด และปัจจุบันสำหรับที่หมู่บ้านหนองคูนี้ วัดยังคงมีบทบาทสำคัญต่อชุมชนในฐานะศูนย์รวมจิตใจและกิจกรรมต่างๆ ทางธรรมอยู่เช่นเดียวกับในอดีต หากแต่กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับทางโลกที่วัดในอดีตเคยมีบทบาทก็ลดลงเช่นเดียวกับวัดอื่นๆ ในสังคมปัจจุบัน

หากวิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์ภายในชุมชนบ้านหนองคูแล้ว ถึงแม้ว่าหมู่บ้านจะถูกแบ่งออกเป็นสองหมู่บ้านแล้วก็ตาม ชาวบ้านก็มิได้มีการแตกแยกกันแต่อย่างใด เพราะเนื่องจากต่างก็เป็นญาติชาวมอญด้วยกัน และได้ผู้นำชุมชนในสายงานการปกครองที่เข้มแข็ง เป็นผู้คอยประสานให้ชาวมอญในชุมชนทั้งสองหมู่บ้านมีความรักใคร่ สามัคคี และประสานงานให้เกิดการทำกิจกรรมร่วมกันโดยตลอด ส่งผลให้บริบทชุมชนในมิติด้านการเมืองโดยรวมเป็นไปอย่างสมัคครสมานสามัคคี ไม่ปรากฏความขัดแย้งในชุมชนให้เห็น ประกอบกับเป็นชุมชนขนาดเล็กที่มีความเป็นอยู่อย่างเรียบง่ายตามประสาชาวนาชาวสวน

เนื่องจากในจังหวัดลำพูนมีชาวมอญอาศัยอยู่เพียง 2 แห่งนี้เท่านั้น คือ บ้านหนองคู หมู่ที่ 1 และบ้านบ่อควา หมู่ที่ 8 ขณะที่ชุมชนโดยรอบในตำบลบ้านเรื่อนเป็นชุมชนของคนยอง ดังนั้นบ้านหนองคู หมู่ 1 นี้จึงเป็นชุมชนที่มีลักษณะของเครือญาติที่มีสายสัมพันธ์ของ “ความเป็นคนมอญ” เหมือนกัน ซึ่งเป็นทุนสังคมของชุมชนแห่งนี้ ลุงจันทร์จึงมีต้นทุนสังคมในลักษณะนี้เช่นกัน แม้ว่าจะไปอยู่กรุงเทพฯ และในต่างประเทศกว่าครึ่งชีวิต หากแต่ลุงจันทร์ได้ติดต่อและให้ความช่วยเหลือชุมชนอย่างต่อเนื่อง เมื่อกลับมาใช้ชีวิตในถิ่นกำเนิด สายสัมพันธ์ของความเป็นในชุมชนจึงยังคงอยู่

ภาพที่ 4.8 บ้านหนองคู หมู่ 1

ชุมชนบ้านหนองคูหมู่ 1 นี้เป็นชุมชนเกษตรกรรม อาชีพของชาวบ้าน คือ การทำนา ทำสวนลำไย ฐานะของคนในชุมชนจึงอยู่ในระดับยากจนถึงระดับปานกลาง ถนนสายหลักตัดผ่านชุมชนหนองคู คือ ถนนสายป่าซาง – บ้านโสัง ทิศตะวันตกของชุมชนบ้านหนองคูติดต่อกับแม่น้ำปิงโดยมีสะพานเชื่อมสองฝั่ง ฝั่งตรงข้ามเป็นเขต อ.สันป่าตอง จ. เชียงใหม่ ดังนั้นจึงทำให้มีเด็กจากเขตอำเภอสันป่าตองบางส่วนเข้ามาเป็นสมาชิกชมรมฯ

เห็นได้ว่าสภาพภูมิประเทศของชุมชนซึ่งเป็นพื้นที่ที่ติดกับแม่น้ำด้านหนึ่ง เชื่อมด้วยสะพาน ขณะที่อีกสามด้านเชื่อมด้วยถนน ส่งผลให้การคมนาคมสะดวกต่อการสัญจร ซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้มีสมาชิกจากชุมชนอื่นเข้ามาร่วมในชมรมอนุรักษ์จักรยานได้ แต่อย่างไรก็ตามระยะทางก็ไกลมิใช่น้อย ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าชมรมอนุรักษ์จักรยานต้องมี “ข้อเด่น” ที่สามารถดึงดูดความสนใจของพ่อแม่ผู้ปกครองของเด็กในชุมชนอื่นมิใช่น้อย เนื่องจากเมื่อตัดสินใจเข้ามาเป็นสมาชิกชมรมฯ แล้วพ่อแม่ผู้ปกครองต้องมาส่งเด็กฯ ร่วมกิจกรรมแต่เช้าในวันเสาร์ และในวันอาทิตย์ซึ่งเป็นกิจกรรมปั่นจักรยานไปในที่ต่างๆ นั้นต้องมารวมตัวกันตั้งแต่ 05.00 น. ซึ่งเป็นเวลาเช้ามืด ดังข้อมูลที่ว่า

“พ่อแม่เด็กที่อยู่ฝั่งโน้น เขาจะต้องขับรถตามมาส่งเด็กเอง เพราะเด็ก เล็ก แรกๆ ก็ต่างคนต่างมา บางคนมาส่งทุกครั้งก็ว่าไกล แต่เขาก็ให้มาทุกครั้งเพราะเป็นกฎของชมรมฯ ว่าเป็นสมาชิกแล้วต้องเข้าร่วมกิจกรรมสม่ำเสมอขาดบ่อยไม่ได้ ต้องทำจริง ตอนหลังเขาก็พลัด

กันมาส่ง อย่างอาทิตย์นี่เธอมาส่งลูกเธอลูกฉัน อาทิตย์หน้าอีกคนมาส่งเขาพลัดกันมาส่งเอง เขาเห็นว่ามาแล้วลูกได้ประโยชน์นะ ได้ภาษาได้เล่นได้ที่จักรยานสุขภาพดี ลูกได้กิน มีเพื่อนด้วย พ่อแม่เขาเห็นนะว่าลูกไม่ไปเกรงที่ไหนนี่"

(ป่าพรรณ เขียวพันธุ์, สัมภาษณ์, วันที่ 6 มิถุนายน 2551)

เห็นได้ว่าการที่พ่อแม่ยินยอมให้ลูกเข้ามาร่วมทำกิจกรรมดังกล่าว อยู่บนฐานคิดของการได้รับประโยชน์ของเด็กเป็นสำคัญ ซึ่งเป็นเรื่องปกติทั่วไปของผู้ที่เป็นพ่อแม่ยอมกระทำเพื่อลูก หากแต่ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นนี้ผู้สูงอายุตั้งเช่นลุงจันทร์และป่าพรรณไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องเป็นเครือญาติกับเด็กๆ เหล่านี้ กลับเป็นผู้ที่คิดกิจกรรมเพื่อผลประโยชน์ของเด็กๆ สะท้อนให้เห็นถึง "ความเสียสละ" ซึ่งเป็นคุณสมบัติประการสำคัญของสื่อบุคคลที่ทำงานเพื่อการพัฒนาชุมชน (อมรรัตน์ ทิพย์เลิศ, 2547) และความเสียสละดังกล่าวก็คือต้นทุนวัฒนธรรมของลุงจันทร์และป่าพรรณที่ส่งผลให้ทุนดังกล่าวแปลงเป็นทุนอื่นๆ ได้แก่ ทุนสัญลักษณ์ เช่น ชื่อเสียง การเป็นที่รู้จัก การยอมรับจากบุคคลต่างๆ ทั้งในและนอกชุมชน ทุนสังคม เช่น การได้รับความช่วยเหลือจากคนในชุมชน เครือข่ายเพื่อนต่างชุมชน และหน่วยงานเอกชนต่างๆ ภายนอก

เมื่อพิจารณาสถาบันการศึกษาซึ่งเป็นส่วนสำคัญของชุมชน พบว่าบ้านหนองคู หมู่ 1 มีโรงเรียนวัดหนองคูเป็นโรงเรียนประจำหมู่บ้านเพียงแห่งเดียว สอนตั้งแต่ระดับชั้นประถมศึกษาถึงระดับมัธยมศึกษาตอนต้น แม้โรงเรียนจะเป็นชื่อหมู่บ้านหนองคู แต่ก็มีเด็กจากหมู่บ้านใกล้เคียงที่อยู่ในตำบลเดียวกันเข้ามาร่วมเรียนด้วย และเด็กในชมรมอนุรักษ์จักรยานส่วนใหญ่เรียนที่โรงเรียนวัดหนองคูนี้ เด็กบางคนที่พ่อแม่พอมีฐานะทางการเงินบ้างก็จะเรียนที่โรงเรียนเอกชนนอกหมู่บ้านในตัวอำเภอป่าซาง

เนื่องจากเป็นหมู่บ้านขนาดเล็กและมีโรงเรียนประจำหมู่บ้านเพียงแห่งเดียว ส่งผลให้เด็กและผู้ปกครองทั้งหมู่บ้านและในหมู่บ้านใกล้เคียงมีความรู้จักสนิทสนมกัน เมื่อมีเรื่องอะไรเกี่ยวกับเด็กผู้ปกครองก็จะบอกต่อกัน ดังนั้นเมื่อลุงจันทร์และป่าพรรณเริ่มสอนภาษาอังกฤษและสอนปั่นจักรยานให้หลาน บ้านอื่นๆ เมื่อทราบก็มารวมเป็นกลุ่มใหญ่ ชุมชนบ้านหนองคู ซึ่งเป็นชุมชนขนาดเล็กจึงมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดของคนในชุมชน อย่างไรก็ตามจากการศึกษาข้อมูลพบว่าโรงเรียนประจำชุมชนนี้ไม่มีบทบาทใดต่อการทำงานของลุงและป่าและชมรมอนุรักษ์จักรยาน เนื่องจากครูมีจำนวนจำกัดจึงมีภาระความรับผิดชอบมาก ผู้วิจัยได้ตั้งข้อสังเกตว่า ความจริงแล้วครูและโรงเรียนน่าจะเป็นเครือข่ายหนึ่งในการทำงานร่วมกับลุง

จันทร์และป่าพรรณในการพัฒนาเด็กและเยาวชน จากการรวบรวมข้อมูลพบว่าลุงและป้าเป็นผู้สูงอายุที่เชื่อมั่นตนเองสูงประกอบกับมีลักษณะการทำงาน “แบบเดี่ยว” จึงไม่ได้คิดหาเครือข่ายทำงานร่วมไว้ และข้อสังเกตอีกประการหนึ่งคือ ลุงจันทร์และป้าพรรณทำงานชมรมอนุรักษ์จักรยานนี้ด้วยวัตถุประสงค์เพื่อประโยชน์ของเด็กและเยาวชนในด้านหนึ่ง แต่ในอีกด้านหนึ่งลุงและป้าก็ต้องการแสดงให้เห็นว่าตนเป็นผู้สูงอายุที่มีศักยภาพยังมีคุณค่าต่อสังคม จึงทำงานบนฐานความพร้อมของตนเท่าที่มี จึงไม่เห็นความสำคัญของการหาเครือข่ายร่วมทำงานนั่นเอง

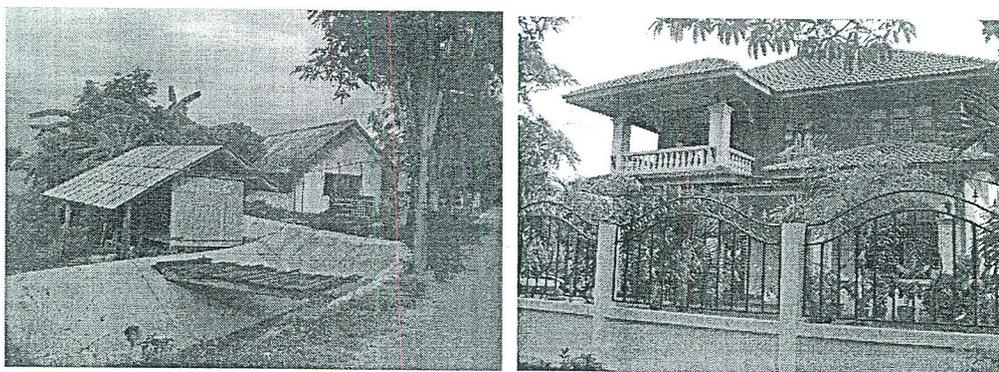
ภาพที่ 4.9 โรงเรียนวัดหนองคู

สภาพโดยทั่วไปของบ้านหนองคู เป็นชุมชนชนบทที่มีบ้านเรือนปลูกโดยทั่วไปตามซอยต่างๆ จึงเอื้อต่อการใช้จักรยานเป็นยานพาหนะ แต่ทางสายหลักภายในหมู่บ้านเป็นถนนคอนกรีตเป็นส่วนใหญ่ นับว่าเป็นหมู่บ้านที่มีความเจริญและความสะดวกในระดับหนึ่ง โดยบ้านเรือนส่วนใหญ่เป็นบ้านไม้กึ่งปูน หรือมีใต้ถุนบ้านเป็นปูนจากการยกตัวบ้านให้สูงขึ้นตามถนน น้ำประปาและไฟฟ้าเข้าถึงทุกครัวเรือน ในบางพื้นที่ยังมองเห็นเป็นคูน้ำที่ขุดขึ้นเพื่อการเกษตร และที่ดินรกร้างตามข้างทาง

ภาพที่ 4.10 ถนนคอนกรีต : ความเจริญภายในหมู่บ้านหนองตู๋

หากกล่าวถึงความเจริญทางวัตถุของชุมชน พบว่า หมู่ 1 บ้านหนองตู๋มีถนนคอนกรีตในสายหลักและตามซอยต่างๆ ก็เป็นถนนปูนหรือบางจุดเป็นถนนลาดยาง ทำให้การคมนาคมสะดวก ชาวบ้านส่วนใหญ่ขับจักรยานยนต์ รถกระบะ และจักรยาน

ภาพที่ 4.11 สภาพบ้านเรือนสองข้างทางของหมู่บ้านหนองตู๋ หมู่ 1

ซึ่งมีทั้งบ้านไม้หลังคามุงสังกะสีและบ้านสมัยใหม่

เนื่องจากบ้านเรือนส่วนใหญ่ในหมู่ 1 บ้านหนองตู๋ได้มีการปรับปรุงซ่อมแซม จึงมีลักษณะเป็นบ้านไม้กึ่งปูน มีบ้านไม้เก่าดั้งเดิมไม่มากนัก นอกจากนี้ชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านก็มีความเรียบง่าย จากการสังเกตการณ์ชาวบ้านอยู่กันแต่ในบ้าน ส่วน

ใหญ่เป็นบ้านที่มีปลูกรวมอยู่ในพื้นที่สวน จึงค่อนข้างเงียบ ชาวบ้านจะออกมาซื้ออาหารการกินเฉพาะในช่วงเย็นที่มีตลาดนัดแผงขนาดเล็กค้าขายของกินของใช้

ภาพที่ 4.12 ตลาดนัดข้างวัดเกาะกลาง แหล่งอาหารการกินของชาวบ้าน

ในมิติด้านการสื่อสารของชุมชนบ้านหนองคู หมู่ 1 นี้ ส่วนใหญ่เป็นการสื่อสารแบบปากต่อปาก เนื่องจากเป็นชุมชนขนาดเล็ก บ้านเรือนส่วนใหญ่อยู่ในซอยและแต่ละบ้านมีบริเวณที่สวนผลไม้รวมอยู่ด้วย ส่งผลให้หากต้องติดต่อสื่อสารกัน ชาวบ้านมักใช้การปั่นจักรยานหรือรถจักรยานยนต์ไปมาหาสู่กัน และบางบ้านที่ค่อนข้างมีฐานะก็จะใช้โทรศัพท์เคลื่อนที่ ส่วนสื่อชุมชนอื่นๆ เป็นเช่นเดียวกับกับชุมชนชนบททั่วไปที่นิยมใช้เสียงตามสายจากหอกระจายข่าวและวิทยุชุมชน นอกจากนั้นเนื่องจากชาวบ้านในหมู่ 1 และหมู่ 8 ซึ่งอยู่ติดกันเป็นชาวมอญ ดังนั้นหมู่ 1 บ้านหนองคูนี้จึงเป็นชุมชนที่มีลักษณะของเครือข่ายที่มีสายสัมพันธ์ของ “ความเป็นคนมอญ” เหมือนกัน จึงมีการติดต่อสื่อสารกันโดยผ่านสื่อกิจกรรมต่างๆ ประจำปีของชาวมอญอย่างต่อเนื่อง

จากที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้น กล่าวโดยสรุปได้ว่า เนื่องจากบ้านหนองคู หมู่ 1 นี้เป็นชุมชนชาวมอญ ที่มีพื้นที่และบ้านเรือนไม่หนาแน่นนัก จึงเป็นชุมชนขนาดเล็กที่มีความสงบ บริบทชุมชนในมิติด้านการเมืองจึงมีความกลมเกลียว สมัครสมานสามัคคี และบริบทในมิติด้านสังคมจึงเป็นชุมชนที่มีลักษณะเครือข่าย ประกอบกับมิติด้านเศรษฐกิจที่มีคนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมโดยการทำนาทำสวน ชาวบ้านจึงมีฐานะยากจนถึงปานกลาง สภาพแวดล้อมและความเจริญด้านถนนหนทางมีในระดับปานกลาง ส่งผล

ชาวบ้านในชุมชนมีการติดต่อสื่อสารกันโดยการไปมาหาสู่พูดคุยกันโดยการปั่นจักรยานและจักรยานยนต์ มีการสื่อสารในลักษณะของการสื่อสารระหว่างบุคคล การเล่าสู่พูดแบบปากต่อปาก โดยมีวัดเป็นสื่อกลางในการดำเนินกิจกรรมที่ทำให้ชาวบ้านได้มาพบปะและร่วมงาน ประเพณีวัฒนธรรมของชุมชนชาวมอญ ทั้งหมดที่กล่าวมาเป็นปัจจัยภายในชุมชนที่ส่งผลให้เกิดต้นทุนเพิ่มขึ้น ทั้งทุนเศรษฐกิจ ทุนวัฒนธรรม ทุนสัญลักษณ์ และทุนสังคม ของลุงจันท์และป้าพรรณ โดยสะท้อนให้เห็นต้นตูดังกล่าวได้จากการดำเนินกิจกรรมของชมรมอนุรักษ์จักรยาน หรือกล่าวได้ว่าเป็นผลผลิตของต้นทุนของผู้สูงอายุในงานวิจัยนี้ ซึ่งจะกล่าวรายละเอียดต่อไป

4.3 ชมรมอนุรักษ์จักรยาน : ผลผลิตจากต้นทุนของผู้สูงอายุ

ต้นตูดังกล่าวเกิดจากการสั่งสมของผู้สูงอายุและจากปัจจัยภายในชุมชนดังกล่าวมาในสองส่วนแรก ส่วนที่ 3 นี้ผู้วิจัยของแนะนำให้รู้จัก “ชมรมอนุรักษ์จักรยาน” ซึ่งนับได้ว่าเป็นหนึ่งหน่วยการวิเคราะห์สำคัญที่เป็นผลผลิตที่เกิดจากต้นทุนต่างๆ ของผู้สูงอายุ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

4.3.1 แนะนำให้รู้จักชมรมอนุรักษ์จักรยาน

ภาพที่ 4.13 ป้ายหน้าบ้านลุงจันท์แสดงสถานที่ตั้งชมรมอนุรักษ์จักรยาน

“จุดเริ่มต้นของชมรม มาจากตอนแรกลุงป้าเห็นเด็กๆ แล้วก็หลานของตัวเองนั้นแหละ เห็นว่าพวกเด็กๆ พอวันเสาร์อาทิตย์มันตื่นสายตื่นมาแล้วก็ไม่เห็นทำอะไร บางทีก็นั่งดูโทรทัศน์ เราสองคนก็เลยมาคิดว่า... เอาไอ้เด็กพวกนี้มาใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์มั๊ย เอาวิธีไหนดี ก็เลยลองเอามาเล่นในบ้านก่อน..เพราะของเล่นเยอะมาก มีเกมกตบ้าง รถบังคับบ้าง ก็ปล่อยให้เล่น เล่นเสร็จก็เก็บ แต่มานี้ประจำมาเล่นกันที่นี่”

(ป้าพรรณ เขียวพันธุ์, สัมภาษณ์, วันที่ 2 ธันวาคม 2552)

จุดเริ่มต้นของชมรมหนูรักจักรยาน เริ่มจากหลานวัน 8 ปีของลุงจันทร์ซึ่งบ้านอยู่ใกล้กันมักแวะเวียนมาเล่นที่บ้านลุงจันทร์เนื่องจากมีของเล่นหลากหลาย ซึ่งป้าพรรณนำกลับมาจากออสเตรเลีย ป้าพรรณเห็นว่าทุกทีมาก็เล่นและดูโทรทัศน์จึงพยายามชวนให้หลานทำอย่างอื่นบ้าง ป้าพรรณจึงคิดจะสอนภาษาอังกฤษให้หลานๆ จากเดิมที่มีเพียงหลานและเพื่อนอีก 2-3 คนก็เริ่มเพิ่มจำนวนมากขึ้นภายในเดือนเดียวเป็น 14 คน

“ที่นี่ตอนเมษาเป็นปิดเทอมยาว ปี 43 เด็กมาทุกวันเลย เพราะก่อนหน้านี่เปิดเทอมก็จะมาเฉพาะเสาร์อาทิตย์ จำได้อย่างวันแรกที่เด็กมานี้ก็ให้มันเล่นเกม แล้วทำอาหารให้กิน พอวันที่สองก็เล่นเกม ทำอาหารให้กิน วันที่สามนี่เราก็เริ่มเบื่อส่ะเพราะไม่รู้จะทำอะไรดีเลยถามหลานว่ามีอะไรที่อยากทำมากกว่านี้มั๊ย เพราะเราเองวางแผนอยากให้เด็กเอาเวลาว่างไปทำอะไรที่ดีกว่านี้ เราเองก็ว่างเด็กก็ว่างเลยถามว่าอยากเรียนภาษาอังกฤษมั๊ย เด็กบอกเอา เขาอยู่ ป.1-2 นี้ยังไม่เคยเรียนภาษาอังกฤษก็เลยสอน มีกันอยู่สามคนก็เริ่มเรียนตั้งแต่ A B C กัน แล้ววันที่ 4 ก็มีมาเพิ่มอีกคน ก็เริ่มมาจากที่ถามๆ กันว่าไปไหนมา ก็ตามๆ กันมา เป็น 3 -4- 5 คน”

(ป้าพรรณ เขียวพันธุ์, สัมภาษณ์, วันที่ 2 ธันวาคม 2552)

เนื่องจากป้าพรรณมีต้นทุนความรู้เกี่ยวกับเด็กจากการทำงานในแผนกเกมและของเล่น รวมทั้งเคยรับจ้างเลี้ยงเด็กมาก่อน ทำให้ป้าพรรณทราบว่าต้องใช้ “ขนม”

และ “เกม” เป็นสิ่งดึงดูดใจเด็กๆ ได้ เพราะสอดคล้องกับลักษณะเฉพาะของความเป็นเด็กที่อยู่ใต้วงกอบและเล่น เมื่อเด็กๆ ชอบจึงมาบ้านลุงจันทร์และป้าพรรณทุกวัน จากนั้นจึงชวนเพื่อนๆ มาด้วย เมื่อป้าพรรณชวนให้เรียนภาษาอังกฤษเด็กๆ จึงตอบรับอย่างเต็มใจ

“มาเล่นของเล่นที่บ้านคุณลุงก่อน บ้านคุณลุงมีของเล่นเยอะแยะ เพราะลุงป้าทำงานโรงงานของเล่น ตอนกลับมาจากเมืองนอกเอาของเล่นเลยเยอะ ตอนหลังป้าบอกว่ามาจะสอนภาษาอังกฤษให้แล้ว ตอนหลังค่อยสอนที่จักรยาน ... ตอนนั้นผมยังเพิ่ง 8 ขวบ ก็สนุกเพื่อนๆ ก็มาเรียนด้วย ตอนนี้ไม่ได้มาแล้วเพราะเรียน ม.5 จะสอบเข้ามหาวิทยาลัยแล้ว แต่ถ้ามีงานก็มารวมกลุ่มปั่นจักรยานให้”

(พิสิฐ บุญแก้ว (แบงค์) สมาชิกรุ่นแรก, อายุ 17 ปี, สัมภาษณ์, วันที่ 12 กันยายน 2552)

เนื่องจากเป็นชุมชนขนาดเล็ก และเด็กส่วนใหญ่เรียนโรงเรียนวัดหนองคู่ ซึ่งเป็นโรงเรียนประจำหมู่ 1 เพียงโรงเรียนเดียว ส่งผลให้เกิดการบอกต่อกันปากต่อปากว่ามาที่บ้านลุงป้าได้กินขนม ได้เล่นเกม และได้เรียนภาษาอังกฤษ ส่งผลให้กลุ่มเด็กที่เป็นหลานเพียง 3 คนก็มีเพื่อนของหลานมาเพิ่มมากขึ้น

“พอตอนเมษาทั้งเดือนนะ คนก็มาเรียนเยอะขึ้นแบบปากต่อปากว่ามาเรียนภาษาอังกฤษกับคุณลุงคุณป้าแล้วสนุก เราเองก็ชอบทำขนมก็เลยทำขนมให้เด็ก เด็กก็ติดใจมากขึ้นอีกเทอมนั่นทั้งเทอมเมษามากันทั้งหมด 14 คน มันตามกันมาเลยในชุมชน”

(ป้าพรรณ เขียวพันธุ์, สัมภาษณ์, วันที่ 2 ธันวาคม 2552)

ทุกวันที่เด็กๆ มาที่บ้าน ลุงจันทร์จะเล่นเกมกับเด็กด้วย และป้าพรรณจะเป็นผู้สอนภาษาอังกฤษในวันเสาร์ครึ่งวัน โดยเด็กทุกคนจะปั่นจักรยานมารวมกันที่บ้านลุงจันทร์ทุกวัน ลุงและป้าจึงชวนหลาน หากแต่ในตอนนั้นถนนยังเป็นดินลูกรังอยู่จึงขรุขระลุงป้าจึงผลัดหลานไปเรื่อยๆ ประกอบกับมีเด็กหลายคนจะไปด้วย ทำให้ลุงและป้ากังวลเรื่องความปลอดภัยในการดูแลเด็กกลุ่มใหญ่ แต่เพื่อไม่ให้ผิดคำพูดลุงและป้าจึงคิดกันว่าควรสอนให้

เด็กเหล่านี้ปั่นจักรยานได้อย่างถูกต้องและมีระเบียบวินัยเพื่อให้เกิดความปลอดภัยและง่ายแก่การควบคุมดูแล

“หลังจากนั้นแค่ไม่ถึงเดือน ก็ช่วงเมฆานั้นแหละ ก่อนที่จะเป็นชมรม ก็มาคิดได้ว่า เด็กๆ มันปั่นจักรยานมาที่บ้านอยู่แล้ว เวลาที่บ้านก็ปั่นจักรยานมา ก็เลยคิดว่าถ้าเอามาเป็นชมรมอะไรสักอย่างก็ทำจะดีนะ ก็มองว่าเด็กกลุ่มนี้มันชอบปั่นจักรยานเราก็น่าจะทำอะไรสักอย่างดีนะเราก็เลยลองพูดกับเด็ก ตอนนั้นคุยกับแป้งซึ่งเป็นหลานถามว่า “แป้งเราลองปั่นจักรยานไปวัดบ้านเหล้ากันมั้ย ตาจะพาไป” คำพูดนี้เด็กมันจำ แล้วมันก็ทวง เราก็เลยบอกว่ารอนนลาตยงชะก่อนค่อยไป พอถนนเสร็จเราก็พาไป”

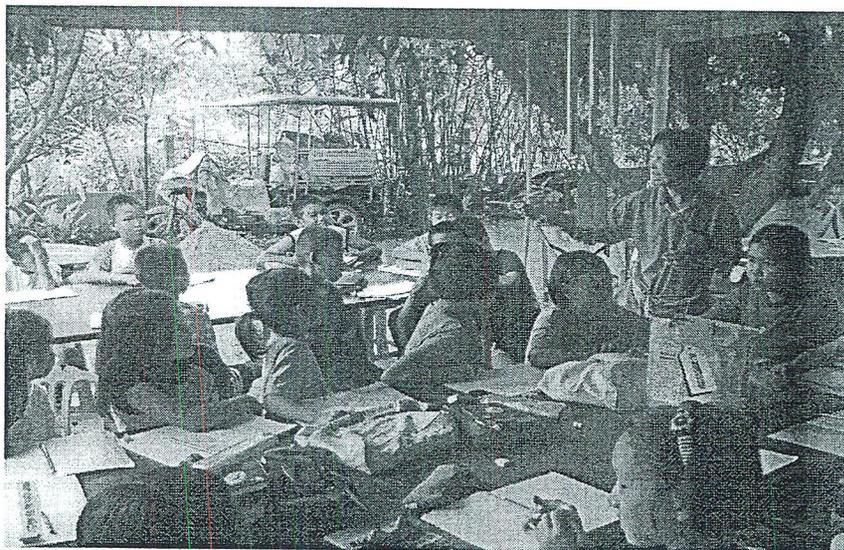
(ลุงจันทร์ เขียวพันธุ์, สัมภาษณ์, วันที่ 2 ธันวาคม 2552)

หลังจากนั้นเพียงสามเดือน ลุงจันทร์และป้าพรรณ เขียวพันธุ์ จึงได้ก่อตั้ง “ชมรมอนุรักษ์จักรยาน” อย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 26 สิงหาคม พ.ศ. 2543 โดยชมรมฯ ตั้งอยู่ ณ บ้านเลขที่ 113 บ้านหนองคู หมู่ 1 ต.บ้านเรื่อน อ.ป่าซาง จ.ลำพูน ซึ่งเป็นบ้านของลุงจันทร์และป้าพรรณ เขียวพันธุ์ บนเนื้อที่ประมาณเกือบ 2 ไร่ อยู่ติดริมแม่น้ำปิง

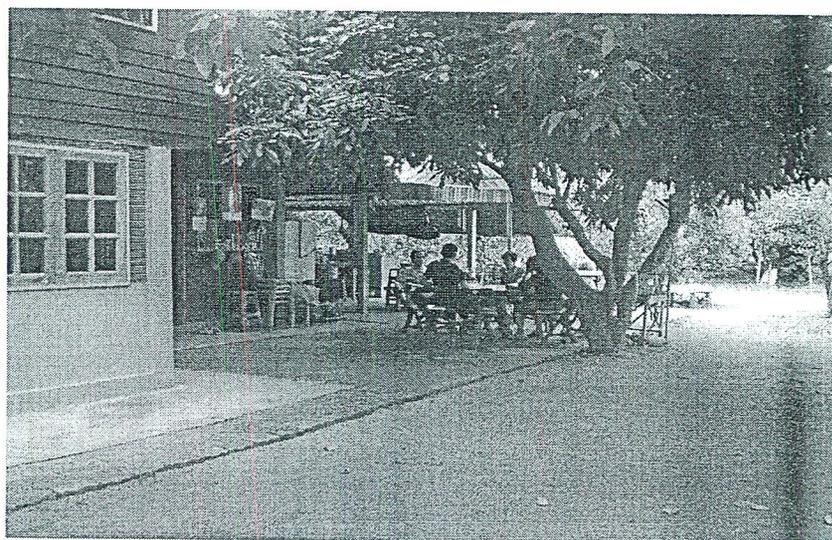

ภาพที่ 4.14 บ้านลุงจันทร์และป้าพรรณ ที่ใช้เป็นสถานที่ทำกิจกรรม

กิจกรรมส่วนใหญ่ดำเนินอยู่ใต้ถุนบ้านในทุกวันเสาร์ โดยเป็นลานเรียนภาษาอังกฤษ และอีกปีกหนึ่งที่เป็นที่รับรองแขกเวลามาพัก ขณะเดียวกันก็เป็นที่พักของเด็กๆ ในชมรมเวลาต้องมารวมตัวกันค้างคืนเพื่อทำกิจกรรม นอกจากนี้มีห้องโถงใหญ่เป็นที่ฝึกซ้อมวงดนตรีไทย

ภาพที่ 4.15 ใต้ถุนบ้านที่ใช้เป็นห้องเรียนภาษาอังกฤษ

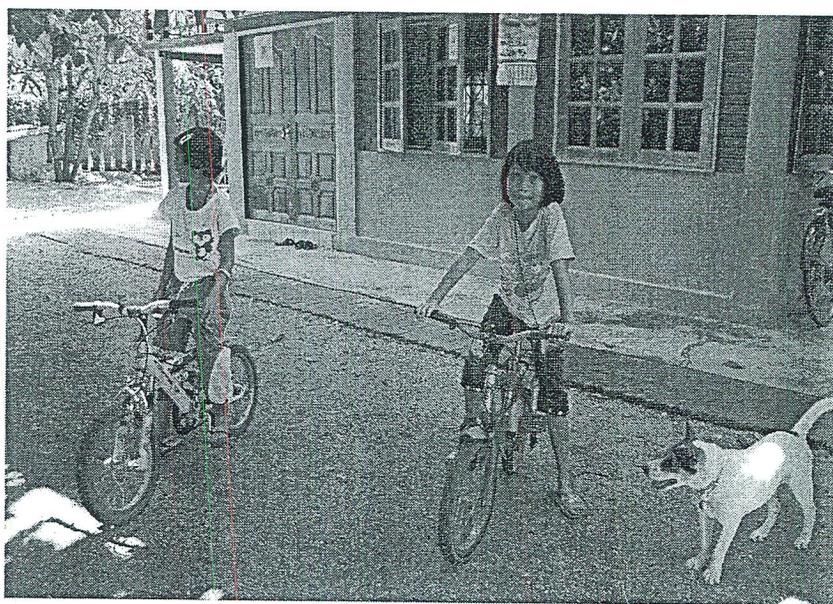

ภาพที่ 4.16 บริเวณบ้านอันร่มรื่นแวดล้อมด้วยสวนลำไยที่ตั้งของชมรมอนุรักษ์จักรยาน

ในบริเวณหลังบ้านของลุงจันท์เป็นสวนผลไม้ ซึ่งปลูกไว้แต่ไม่ขาย เวลาลำไยออกลูกมาป่าพรรณก็จะจัดส่งไปให้ญาติๆ ที่กรุงเทพฯ ส่วนผลไม้อื่นๆ เช่น ขนุน มะม่วง คุณลุงก็จะนำเอามาให้เด็กๆ กินในช่วงที่มาเรียนภาษาอังกฤษ หรือช่วงที่มีกิจกรรมต้อง

ออกไปปั่นจักรยานร่วมกัน นอกจากนี้คุณลุงยังมีเรือพายลำหนึ่งไว้ให้เด็กๆ ฝึกพายในแม่น้ำหลังบ้าน เพราะในตำบลทุกปีจะมีแข่งเรือ เพื่อโอกาสหน้าจะได้ส่งเด็กๆ แข่งในนามชมรมฯ นอกจากนี้แล้วบ้านคุณลุงยังเลี้ยงหมาไว้อีกหนึ่งตัวและนกอีกหนึ่งตัว

ในบริเวณบ้านคุณลุงนั้นจะมีเก้าอี้พลาสติกอยู่จำนวนมาก ซึ่งคุณลุงจะใช้เป็นเก้าอี้ให้เด็กนั่งเรียนภาษาอังกฤษในวันเสาร์และวันอาทิตย์ ส่วนในช่วงที่ลุงป่าไม่อยู่ ต้องไปธุระที่กรุงเทพฯ หรือช่วงเปิดเทอมจะงดเรียนไป

ภาพที่ 4.17 หลังจากกลับจากปั่นจักรยานในทุกเช้าวันเสาร์และอาทิตย์ จะมารวมตัวกันที่บ้านลุงกับป่าเพื่อทำกิจกรรมอื่นๆ ร่วมกันที่ชมรมฯ

ลุงจันท์และป่าพรรณใช้ทุนเศรษฐกิจจากการเก็บหอมรอมริบจากการทำงานที่ประเทศออสเตรเลียจนกระทั่งกลับมาอยู่ประเทศไทยและสามารถอยู่ได้โดยไม่ต้องทำงานอื่น นอกจากดูแลสวนลำไย และมีที่สวนให้เช่า ประกอบกลับมีมรดกตกทอดเป็นที่ดินบ้าน และสวนเป็นจำนวนมาก นับว่ามีทุนเศรษฐกิจเป็นต้นทุนเดิม เมื่อก่อตั้งชมรมอนุรักษ์จักรยานแล้วลุงจันท์และป่าพรรณใช้ทุนเศรษฐกิจที่มีดังกล่าวในการพัฒนาชุมชนของตน โดยใช้บ้านหลังใหญ่ที่มีบริเวณกว้างขวางเป็นที่ตั้งของชมรมอนุรักษ์จักรยานเพื่อใช้เป็นสถานที่ในการทำกิจกรรมต่างๆ ได้แก่ การเรียนการสอนภาษาอังกฤษทุกวันเสาร์ การฝึกซ้อมวงดนตรีไทย เป็นต้น ซึ่งในอดีตเรามักพบว่า วัดหรือโรงเรียนมักเป็นสถานที่ทำกิจกรรมต่างๆ

เพื่อพัฒนาชุมชน แต่ลุงและป้าได้ลงทุนใช้บ้านของตนเองเป็นที่รวมตัวกันของเด็กจำนวนมาก จึงทำให้มีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น ทั้งค่าน้ำ ค่าไฟ การดูแลทำความสะอาด ค่าขนมและอาหาร ฯลฯ

เมื่อก่อตั้งชมรมอนุรักษ์จักรยานแล้ว ลุงจันท์และป้าพรรณได้วางกฎระเบียบของชมรมในเบื้องต้นไว้ 3 ประการ คือ

ประการแรก เด็กที่จะเข้าร่วมกิจกรรมต้องสมัครเป็นสมาชิกอย่างเป็นทางการโดยต้องได้รับอนุญาตจากพ่อแม่ และพ่อแม่ต้องเป็นผู้พามาสมัคร ซึ่งไม่เสียค่าใช้จ่ายในการสมัคร

ประการที่สอง สมาชิกทุกคนต้องมาเรียนภาษาอังกฤษในเช้าวันเสาร์ ส่วนช่วงบ่ายทำกิจกรรมร่วมกัน

ประการที่สาม หากเด็กคนใดที่ปั่นจักรยานได้ให้ทำกิจกรรมการปั่นจักรยานร่วมกันเพื่อให้สุขภาพแข็งแรงและเกิดความสามัคคี โดยให้เด็กนำจักรยานที่มีอยู่มาใช้

เมื่อต้อง “รับผิดชอบ” ดูแลเด็กจำนวนมากที่มาเรียนและเมื่อต้องไปปั่นจักรยานในท้องถนน ซึ่งลุงและป้าต้องรับผิดชอบสูงมาก ดังนั้นจึงมีข้อกำหนดเพิ่มเติมในเรื่องอาหารการกินดังข้อมูลต่อไปนี้

“เราให้โอกาสเด็กที่นี่จะไม่มีหน่วยงานไหนทำกิจกรรมกับเด็กเลย เพราะต้องรับผิดชอบสูงโดยเฉพาะเรื่องความปลอดภัย ผู้ปกครองจะไม่ให้ลูกไปกับเราถ้าหนึ่งไม่ไว้ใจ สอง เด็กต้องได้กินอิ่ม หรือถ้าเสียเงินพ่อแม่ก็ไม่ไป แต่ไปปั่นที่ไหนก็ตามเรื่องอาหารทางลุงป้าจะจัดเองไม่ให้เอามาเพราะเด็กบางคนเอามาพ่อแม่มีฐานะดีก็จะซื้ออะไรต่ออะไรมาเด็กที่ยากจนก็ได้แต่มองลุงป้าเลยไม่ให้เอาของกินมาเอง ลุงป้ากินเหมือนกันหมด ท้องเสียปวดท้องเราต้องรับผิดชอบหมด”

(ป้าพรรณ เขียวพันธุ์, สัมภาษณ์, วันที่ 6 มิถุนายน 2551)

หรือตั้งข้อมูลที่ว่า

“ป้าเขาจะเลี้ยงอาหารทุกวันอาทิตย์ที่ไปปั่นจักรยานก็มีขนมปัง ไข่ดาวครึ่ง บางทีก็น้ำเต้าหู้ แล้วก็แซนวิช ห้ามใครเอาอาหารหรือ ขนมมาเอง ทุกคนมาเรียนจะได้กินเหมือนกัน แต่วันเสาร์ตอนเรียนภาษาอังกฤษ บางคนก็เอาขนมมากินเองได้”

(ด.ช.พงศกรณีย์ สันยศทัตน์ (น้องเค) อายุ 12 ปี, สัมภาษณ์, วันที่ 12 ตุลาคม 2551)

เมื่อเปรียบเทียบข้อบังคับของชมรมที่เน้นให้เด็กเข้าร่วมกิจกรรมปั่นจักรยานทุกวันอาทิตย์ เด็กบางคนเลิกกันไปที่จะปั่นจักรยานออกถนนใหญ่ ลุงจันท์และป้าพรรณก็จะให้เรียนภาษาอังกฤษอย่างเดียว ขณะที่เด็กไม่มีจักรยานแต่อยากเข้าร่วมชมรมฯ ลุงจันท์และป้าพรรณจึงคิดให้เด็กออมเงินเพื่อไว้ซื้อจักรยานโดยไม่ต้องขอเงินพ่อแม่ แต่เนื่องจากเด็กส่วนใหญ่ยากจนกว่าจะเก็บเงินได้มากพอจะซื้อจักรยานต้องใช้เวลาช้านาน เด็กบางคนก็มีจักรยานเก่าต้องซ่อมอยู่เสมอ ลุงจันท์จึงไปคุยกับร้านนงอะไหล่ยนต์ซึ่งรู้จักสนิทสนมกัน โดยลุงจันท์จะบอกผู้ปกครองเด็กให้มาซื้อจักรยานที่นี้และบอกให้ผ่อนส่งรายเดือนโดยลุงเป็นผู้ค้ำประกันให้ ซึ่งในความเป็นจริงลุงจันท์ช่วยออกเงินให้เด็กไปก่อน

“เด็กคนไหนไม่มีจักรยานหรือจักรยานเก่ามากต้องเปลี่ยน ก็บอกผู้ปกครองเขา โดยให้ป้ารับผิดชอบไปคุยกับทางร้านนงอะไหล่ ป้าก็ไปบอกเขาว่าถ้ามีคนมาซื้อจักรยาน แล้วบอกว่ามาจากชมรมฯ ก็ให้เขาผ่อนนะให้คุณนงบอกว่าได้ ให้คุณนงรับปากกับผู้ปกครองเด็กไปเลย แล้วผมจะจ่ายสด ผมจ่ายสดเขาแน่แต่ไม่ให้ผู้ปกครองกับเด็กรู้”

(ลุงจันท์ เขียวพันธุ์, สัมภาษณ์, วันที่ 2 ธันวาคม 2552)

จากข้อมูลข้างต้น แสดงให้เห็นถึงความเสียสละของลุงและป้าซึ่งหาได้ยากในปัจจุบัน และการกระทำของลุงจันท์และป้าพรรณเป็นในลักษณะ “ปิดทองหลังพระ” ซึ่งเป็นหลักคิดหนึ่งของผู้ที่มุ่งทำความดีโดยไม่หวังว่าจะต้องมีคนรับรู้ สะท้อนให้เห็นถึงทุนสัญลักษณ์ของลุงจันท์และป้าพรรณที่ได้รับไว้จากเจ้าของร้านจักรยาน

“ครั้งหลังสุดนี้แสนกว่าแต่ละเดือนนี้ 80,000 กว่าเพราะอะไรรู้มั๊ย แต่ละคนนี่เอาคืนละเป็นหมื่นทั้งนั้น แต่ตอนหลังนี้ไม่ละ เพราะทางคุณ

นางเขาให้เครดิตสูง แต่เขายังบอกให้มาจ่ายที่ผมแล้วบอกว่าถ้าไม่จ่ายจะยึด เราก็ต้องมาคุยกับผู้ปกครองว่า จะต้องมาส่งเงินตรงตามเวลา พอวันที่ 27- 28 นี้ก็รีบเอามาจ่ายล่ะ เพราะวันที่ 1 ต้องเอาไปจ่ายเขา แต่เดี๋ยวนี้ไม่เอาแล้วล่ะ นอกจากว่ามาเป็นกลุ่มแบบนี้ ถึงจะทำให้ถ้ามาทีละคันจะไม่ทำล่ะเพราะถ้าหลายคนมันจะมาช่วยกันดึงช่วยกันเตือนให้มาส่งเงิน เหมือนใครไม่จ่ายก็จะอาย”

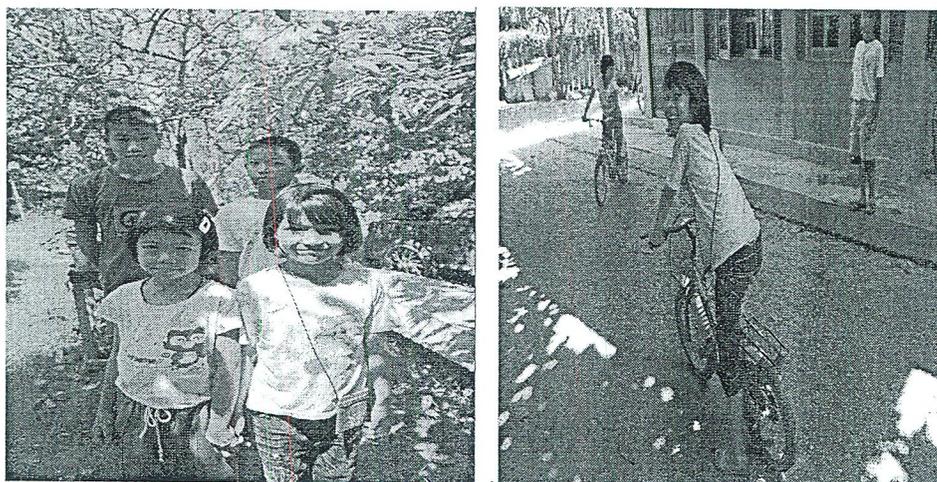
(ลุงจันทร์ เขียวพันธุ์, สัมภาษณ์, วันที่ 22 ธันวาคม 2552)

เมื่อความรับผิดชอบต่อความปลอดภัยของเด็กๆ เป็นสิ่งสำคัญ ดังนั้นในเวลาต่อมากิจกรรมการปั่นจักรยานทุกวันอาทิตย์ที่เริ่มจากการปั่นรอบชุมชนและปั่นไปวัดเพื่อสวดมนต์ ทำสมาธิ และฟังเทศน์ ได้เริ่มขยายพื้นที่การปั่นออกไปไกลมากขึ้นระเบียบของชมรมที่เกิดขึ้นตามมาคือ เด็กทุกคนที่เข้าชมรมฯ จึงต้องเรียนเรื่องการปั่นจักรยานที่ถูกต้องและทุกเดือนต้องอบรมกฎจราจรและชมกิจกรรมของตำรวจจราจรที่ สภ.อ.ป่าซาง จ.ลำพูน

ชมรมอนุรักษ์จักรยานยังคงดำเนินกิจกรรมดังกล่าวอย่างสม่ำเสมอ และเป็นรู้จักของภายนอกชุมชน โดยเฉพาะเครือข่ายด้านสุขภาพต่างรู้จักชมรมฯ เป็นอย่างดี ส่งผลให้หน่วยงานภายนอกชุมชนเข้ามาติดต่อร่วมกิจกรรมกับชมรมฯ และต่อมาได้ขยายเครือข่ายออกไปเป็นกลุ่มจักรยานผู้สูงอายุ ซึ่งลุงจันทร์และป้าพรรณเป็นหัวหน้ากลุ่ม

4.3.2 สมาชิกชมรมอนุรักษ์จักรยานกับกิจกรรมที่อนุรักษ์

สมาชิกชมรมอนุรักษ์จักรยาน ตั้งแต่ปี 2543 – 2551 มีจำนวน 148 คน ซึ่งส่วนใหญ่สมาชิกชมรมเป็นเด็กในหมู่ 8 หมู่ 1 และหมู่ 2 ที่มีพื้นที่ติดกัน นอกจากนี้มีส่วนหนึ่งที่มาจากหมู่บ้านอื่นในตำบลเดียวกัน มีสมาชิกชมรมฯ อีกจำนวนหนึ่งประมาณเกือบ 10 คนที่มาจากอำเภอสันป่าตอง จ.เชียงใหม่ เนื่องจากเป็นอำเภอที่อยู่ฝั่งตรงกันข้ามกับชุมชนบ้านหนองตู่ด้านทิศตะวันตกของฝั่งแม่น้ำปิง ซึ่งมีสะพานเชื่อมข้ามไปมาระหว่างเชียงใหม่และลำพูนตรงจุดนี้ ดังนั้นจึงทำให้มีเด็กจากเขตอำเภอสันป่าตองบางส่วนเข้ามาเป็นสมาชิกชมรมอนุรักษ์จักรยาน

ภาพที่ 4.18 เด็กๆ สมาชิกชมรมอนุรักษ์จักรยาน

กิจกรรมหลักที่สมาชิกในชมรมอนุรักษ์จักรยานต้องทำร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ คือ

1. ทุกวันเสาร์ เวลา 8.30-12.00 น. เรียนภาษาอังกฤษ เวลา 13.00-15.00 น. ฝึกซ้อมดนตรีไทยพื้นบ้าน หรือกิจกรรมอื่นๆ
2. ทุกวันอาทิตย์ เวลา 06.00-10.00 น. ปั่นจักรยาน

(1) กิจกรรมการเรียนภาษาอังกฤษ

ในการสอนภาษาอังกฤษให้เด็กในชมรมอนุรักษ์จักรยานนั้น ป้าพรรณจะเป็นรับหน้าที่เป็นผู้สอน เนื่องจากมีความชำนาญมากกว่าลุงจันทร์ ทั้งในด้านการใช้ภาษา การออกเสียงสำเนียง และในด้านวิธีการสอน ซึ่งป้าพรรณมีต้นทุนนี้จากการเรียนที่ A:U:A และจากประสบการณ์ที่ไปอยู่ต่างประเทศก่อนลุงจันทร์ ซึ่งจากการสังเกตการณ์ป้าพรรณจะมีความตั้งใจในขณะสอนมาก แต่ก็ไม่ดู พูดได้อย่างคล่องแคล่ว และที่น่าสนใจคือ การสอนภาษาอังกฤษของป้าพรรณเป็นการนำต้นทุนที่ตนมีอยู่มาสร้างประโยชน์ให้กับเด็กในชุมชน แสดงให้เห็นถึงการนำทุนความรู้ผสมผสานกับทักษะด้านการพูดซึ่งเป็นคุณสมบัติเฉพาะตัวของป้าพรรณที่เป็นคนที่พูดเก่ง

“ป้าบอกเด็กๆ นะว่าเรียนภาษาอังกฤษทั้งทีก็ควรพูดให้ได้เหมือนเขา ได้สำเนียงออกเสียงให้ถูกต้อง แต่ก็ไม่ใช่ต้องทำตามอย่างเขาทุกอย่าง

เรื่อง accent นี้ต้องพูดให้ได้ ต้องฝึกพูดเข้าไปมากๆ ทีเดียวก็เก่งเอง”
(ปาพวรรณ เขียวพันธุ์, สัมภาษณ์, วันที่ 6 มิถุนายน 2552)

(2) กิจกรรมการฝึกซ้อมดนตรีไทยที่บ้าน

เด็กส่วนใหญ่ต้องเรียนดนตรีไทยที่โรงเรียนอยู่แล้วตามหลักสูตรกระทรวงศึกษาธิการ ประกอบกับในช่วงหลังสมาชิกชมรมมีจำนวนมาก เด็กรุ่นแรกๆ ที่เล่นดนตรีไทยที่บ้านได้หลายคน น่าจะรวมเป็นวงดนตรีไทยได้ ดังนั้นลุงและป้าจึงเห็นว่าควรหากนำความรู้ความสามารถด้านนี้ของเด็กมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อชุมชน จึงรวมเด็กที่เล่นดนตรีไทยที่บ้านได้ทำเป็นวงขึ้นมาในนามของชมรมอนุรักษ์จรรย์ และไปเล่นช่วยงานศพ งานบุญ และงานประเพณีต่างๆ ของชุมชน ลุงจันท์และป้าพวรรณจึงกำหนดให้เด็กเหล่านี้มารวมตัวซ้อมที่บ้านในช่วงบ้านวันเสาร์หลังจากเรียนภาษาอังกฤษแล้ว ซึ่งการมีกิจกรรมฝึกซ้อมดนตรีไทย ลุงจันท์และป้าพวรรณต้องการสื่อสารให้เด็กเกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ดนตรีที่บ้าน

“คุณลุงกับป้ามีความคิดว่าอะไรที่เป็นของที่บ้านของเราก็ต้องรักษาไว้ เด็กเขาจะได้ภาคภูมิใจในความเป็นไทยที่บ้านนี้ก็มีซอสามสาย มีเครื่องดนตรีหลายชนิด แรกๆ ก็ให้ครูมาสอน แต่เด็กเรียนที่โรงเรียนกันเป็นส่วนใหญ่ ก็ให้มาซ้อมที่นี่ แล้วทางจังหวัดเวลามีงานโน้มนงานนี้ หรืออย่างงานศพ เขาก็ให้ไปช่วย”

(ปาพวรรณ เขียวพันธุ์, สัมภาษณ์, วันที่ 7 มิถุนายน 2552)

ภาพที่ 4.19 กิจกรรมการฝึกซ้อมดนตรีไทยของสมาชิกชมรมฯ ในป่าয়วันเสาร์

(3) กิจกรรมปั้นจักรยาน

แม้ว่าเด็กส่วนใหญ่ในชุมชนจะปั่นจักรยานเป็นอยู่แล้ว แต่เป็นจักรยานธรรมดาที่ไม่มีเกียร์หรือที่เรียกว่าจักรยานแข่ง และในช่วงแรกของการก่อตั้งชมรมฯ ลุงจันท์และบำพรรณจะให้เด็กใช้จักรยานที่แต่ละคนมีอยู่ เก่าอย่างไรก็ให้ใช้ไปก่อนเพราะลุงป้ายังไม่อยาก让孩子เสียเงิน และไม่มั่นใจว่าเด็กแต่ละคนจะมาร่วมกิจกรรมได้นานแค่ไหน ต่อมาจึงทยอยเปลี่ยนให้เป็นจักรยานแข่งทุกคนโดยใช้ระบบผ่อนและเปลี่ยนที่ละคันตามสภาพความเก่า ดังข้อมูลที่ว่า

“ทยอยเปลี่ยนที่ละคันทีละคน วิธีการเปลี่ยนคืออย่างนี้นะถ้าคันไหนมันแย่ที่สุดเราเรียกผู้ปกครองมาคุยว่าจักรยานลูกคุณมันเก่าเขานั่งไม่ไหว เปลี่ยนให้เขาได้มัย เขาก็อ้างว่าเขาไม่มีเงิน เราก้ถามว่า เขาอย่างนี้มัย ผ่อนมัย เราก้ใช้วิธีนี้แหละว่าผ่อนมัย จะไปคุยกับทางร้านให้ “

(ลุงจันท์ เขียวพันธุ์, สัมภาษณ์, วันที่ 2 ธันวาคม 2552)

ดังนั้นเด็กๆ จึงต้องเรียนวิธีการปั้นจักรยานอย่างถูกต้องและปลอดภัย โดยลุงจันทร์จะเป็นผู้สอน เริ่มตั้งแต่องค์ประกอบแต่ละส่วนของจักรยาน วิธีการขึ้นลงอย่าง ถูกวิธี การล้มไม่ให้เจ็บ การใช้น้ำหนักและการผ่อนแรงในการปั่น การดูแลรักษาจักรยาน เป็นต้น ที่สำคัญคือ เด็กทุกคนต้องเรียนรู้ “กฎจราจร” เพื่อความปลอดภัยในการปั่นจักรยาน ไปตามท้องถนน

“คุณลุงปั่นนำอยู่ข้างหน้า คุณป้าต้องคอยปั่นตามข้างหลัง คอย ควบคุมดูแล อยู่ข้างหลังเราจะมองเห็น ก็จะช่วยดู มองเห็นก็ ตะโกนบอกกัน เพราะบางที่ปั่นเป็นแถวก็แตกแถวกัน”

(ป้าพรรณ เขียวพันธุ์, สัมภาษณ์, วันที่ 2 ธันวาคม 2552)

(4) การออมเงิน

แม้ว่าจุดประสงค์แรกเริ่มของลุงจันทร์ที่ให้ออมเงินจะเป็นการออมเพื่อซื้อ จักรยานก็ตาม แต่ก็ส่งผลให้เด็กในชมรมฯ มีระเบียบวินัยทางการเงิน เพราะทุกวันที่เหลือเงิน ค่าขนมต้องมาออมกับป้าพรรณ ซึ่งจะมีสมุดบัญชีลงยอดเงินออมของเด็กแต่ละคน ซึ่งในเวลา ต่อมา “การออมเงิน” ได้กลายเป็นระเบียบปฏิบัติของชมรมฯ เพิ่มขึ้น หากแต่ไม่บังคับจำนวน ของการออม เด็กบางคนก็สามารถออมได้วันละหนึ่งบาท บางคนก็ออมวันละ 10 บาท อย่างไร ก็ตามระเบียบข้อนี้ได้รับการยึดหยุ่น เนื่องจากเด็กบางคนไม่มีออม ลุงป้าก็ไม่ว่า แต่พอถึง เวลาจะไปเที่ยวผู้ปกครองของเด็กก็หามาให้เป็นค่ารถ

นอกจากนี้ “การออมเงิน” ได้กลายเป็นระเบียบปฏิบัติของชมรมฯ เพิ่มขึ้น หากแต่ไม่บังคับจำนวนของการออม เด็กบางคนก็สามารถออมได้วันละหนึ่งบาท บางคนก็ ออมวันละ 10 บาท ต่อมาลุงจันทร์และป้าพรรณได้นำเงินออมของเด็กๆ นี้เข้าไปฝากที่กองทุน สวัสดิการชุมชนเพื่อให้เด็กๆ ที่ยากจนสามารถกู้เงินมาเป็นทุนการศึกษาได้ ซึ่งนับกว่าเป็นการ ขยายการออม

“การออมเงินของสมาชิกชมรมอนุรักษ์จักรยาน ลุงจันทร์และป้า พรรณนำเงินไปฝากกองทุนสวัสดิการชุมชนเพื่อเป็นสมาชิก กองทุน โดยใช้ชื่อกองทุนสวัสดิการชุมชนชมรมอนุรักษ์จักรยาน บ้านเรือน เด็กที่เป็นสมาชิกชมรมอนุรักษ์จักรยานจะสามารถใช้

สิทธิการเป็นสมาชิกกองทุนได้ ได้เงินเป็นค่าเล่าเรียนถ้าจบ ป.6 ขึ้น ม.1 เราจะช่วยส่งเสริมเด็กเราให้ 50% จากเงินที่ออมไว้ คุณลุงมีเป้าหมายตั้งแต่ครั้งแรกของชมรมเลยว่าเด็กต้องเข้ามหาวิทยาลัยให้ได้ ถ้าใครเข้าได้จะแจกทุนการศึกษาคนละ 1,000 บาท”

(5) การปฏิบัติตามหลัก 5 อ.

ลุงจันท์และป้าพรรณมีต้นทุนความรู้เรื่องสุขภาพอย่างดี ดังนั้นจึงคิดหลัก 5 อ. ขึ้นมาสำหรับเป็นหลักปฏิบัติของสมาชิกในชมรมฯ

“แล้วรู้มั๊ยว่าทำไมเราต้องให้ปั่นจักรยาน จริงๆ แล้วเราคุยกันสองคนว่าถ้าเด็กมาเรียนแต่ภาษาอังกฤษแล้วอย่างอื่นเด็กมันก็ไม่ได้อะไร และปั่นจักรยานมันก็ปั่นฟรี เพราะฉะนั้นเราจะต้องให้เด็กมันได้อะไรหลายๆอย่าง คุณป้าก็เลยคิดเรื่อง 5 อ. ขึ้นมา มี **อ.1 คือ ออกกำลังกาย** เด็กทุกคนต้องออกกำลังกาย อย่างเรื่องเรียนภาษาอังกฤษนี้ไม่ต้องพูดถึง เพราะงั้นทุกคนก็อยากมาเรียนอยู่แล้ว **อ.ที่ 2 อาหาร** เราสอนเด็กให้กินอาหารมีประโยชน์เวลาไปปั่นจักรยานป้าก็เตรียมอาหารไปให้ **อ.ที่ 3 คือ อ. อารมณ์** เพราะเด็กๆนี้อารมณ์มันต้องสมกับวัยเด็ก เรียนมา 5 วันนี่ก็เครียดมากแล้ว เพราะฉะนั้นสองวันที่มาอยู่กับเราก็อยากให้เขาสนุกให้สมกับวัย **อ.ที่ 4 คือ อ. ออมทรัพย์** เด็กทุกคนมีค่าขนมอยู่แล้วทุกวันแต่เอาไปกินขนมหมดเลยไม่เหลือ เราก็เลยให้เด็กมาออมทรัพย์วันละบาท เพื่อที่จะได้มี **อ.ที่ 5 คือ อ. โอกาส** ในที่นี้หมายถึงว่าเราต้องพาเด็กออกไปนอกสถานที่ ไม่ใช่ให้อยู่แต่ในหมู่บ้านหรือรู้แต่ในชุมชนเราอย่างนี้ไม่ได้ เพราะว่ามันแคบเกินไปสำหรับเด็กต้องขยายโอกาสไปกว้างๆ มันก็คือ อ.โอกาส แต่ อ. โอกาสนี้ จะมีได้ก็ต้องมาจาก **อ.ที่ 4 คือ เงิน** เงินก็มาจากไหนละ ก็เขามีอยู่แล้วก็คือค่าขนมเขาไม่ต้องขอ ผู้ปกครองให้เขาอยู่แล้ว”

(ลุงจันท์ เขียวพันธุ์, สัมภาษณ์, วันที่ 2 ธันวาคม 2552)

หรือตั้งข้อมูลที่ว่า

“เวลาที่เด็กจะเข้าชมรมเรา เราก็จะอธิบายเรื่อง 5 อ. ให้ฟัง อย่างมีเด็กเดินมาบอกว่าจะมาสมัครเข้าชมรม เราก็จะบอกให้ไปพ่พ่แม่มาแล้วเราก็จะอธิบายเรื่องหลัก 5 อ. จะบอกว่าทำไมเราถึงไม่ให้เรียนภาษาอังกฤษอย่างเดียว ก็บอกไปว่าเราต้องการให้เด็กแข็งแรงทั้งอารมณ์และร่างกาย คือ ทั้งออกกำลังกายและกินเรื่องอาหาร อ. อาหารใจ”

(ลุงจันท์ เขียวพันธุ์, สัมภาษณ์, วันที่ 2 ธันวาคม 2552)

จากที่กล่าวมาทั้งหมด จะเห็นได้ว่ากิจกรรมต่างๆ ของชมรมหนูรักจักรยานทุกกิจกรรมไม่เพียงแต่ให้ความรู้ด้านภาษาและทำให้ร่างกายแข็งแรงเท่านั้น หากพิจารณาในมิติการสื่อสารจะเห็นได้ว่าลุงและป้าในฐานะผู้ส่งสารได้ทำการสื่อสารโดยใช้รูปแบบการสื่อสารที่หลากหลาย ได้แก่ การสื่อสารด้วยการกระทำ (action communication) ตัวอย่างเช่น ลุงจันท์และป้าพรรณปั่นจักรยานออกกำลังกายทุกวันให้เห็น รับประทานอาหารที่มีประโยชน์และทำให้เด็กรับประทานด้วยในวันที่มาเรียนภาษาอังกฤษ การพาเด็กปั่นจักรยานเข้าวัดไหว้พระสวดมนต์และฟังธรรมเพื่อสอนเรื่องการมีสติ-สมาธิ เป็นต้น การสื่อสารด้วยวจนภาษา (verbal communication) ตัวอย่างเช่น การสอนภาษาอังกฤษ การสอนเรื่องธรรมะ เป็นต้น โดยการสื่อสารดังกล่าวลุงจันท์และป้าพรรณเลือกใช้กิจกรรมต่างๆ ในชมรมฯ เป็นสื่อในการสื่อสารให้เด็กประพฤติปฏิบัติตนเป็น “เด็กดี” ซึ่งเท่ากับเป็นการสร้างทุนสังคมให้แก่ชุมชน ขณะเดียวกันก็สะท้อนให้เห็นถึงความสามารถทางการสื่อสารของลุงและป้าเช่นกัน

4.3.3 การตอบรับจากชุมชนต่อชมรมหนูรักจักรยาน : เครือข่ายการสื่อสาร

ชมรมหนูรักจักรยานก่อตั้งมากกว่า 10 ปีแล้ว ได้รับการตอบรับจากคนในและนอกชุมชนอย่างมาก บางหน่วยงานภายนอกเข้ามาร่วมกิจกรรมกับชมรมฯ และมีการประชาสัมพันธ์จนกระทั่งชมรมหนูรักจักรยานเป็นที่รู้จักทั่วไป และล่าสุด ปี 2552 ลุงจันท์ได้รับรางวัลโครงการดีเด่นระดับจังหวัดตามนโยบายเมืองไทยแข็งแรง

หากพิจารณาด้วยแนวคิดเรื่องทุน พบว่า การตอบรับจากชุมชนต่อชมรม หนูรักจักรยานทั้งภายในและภายนอกชุมชนส่งผลให้เกิดการยอมรับและเกิดความศรัทธา ต่อ ลุงจันท์และป้าพรรณ ดังที่ บุรีดิเยอเรียกว่า “ทุนสัญลักษณ์” ซึ่งในงานวิจัยนี้พบว่าทั้งสอง ท่านมีทุนสัญลักษณ์ 4 ประการ

ประการแรก ลุงจันท์และป้าพรรณตลอดจนชมรมหนูรักจักรยานเป็นที่ รู้จักของชาวบ้านทั่วไปทั้งในและนอกชุมชน ซึ่งในเวลาต่อมาได้กลายเป็น “ชื่อเสียง” ของลุง จันท์และป้าพรรณในฐานะผู้สูงอายุที่ทำงานเพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชน

“เดี๋ยวนี้มีคนรู้จักชมรมหนูรักจักรยานเยอะหลายหมู่บ้าน เด็กบ้านอื่น ก็มาเรียนที่นี่ เช่น ป้าซาง บ้านเหล่า หนองคู บ่อควา หนองสลัก และมีที่หนองคอกเป็นเด็กจากฝั่งเชียงใหม่ครั้นมาเรียนด้วย”

(ด.ช.พงศกรณ์ สันยศัทศน์ (น้องเค) อายุ 12 ปี, สัมภาษณ์, วันที่ 12 ตุลาคม 2551)

ประการที่สอง การทำงานชมรมหนูรักจักรยานของลุงจันท์และป้า พรรณนั้นเป็นที่ยอมรับของชุมชนในด้าน “ความน่าเชื่อถือ” (Credibility) หรือการยอมรับใน ความสามารถด้านการสอนภาษาอังกฤษของป้าพรรณ ดังข้อมูลต่อไปนี้

“แม่ก็ไม่ได้รู้จักกับลุงป้ามาก่อน มาหลังๆ ก็เห็นเด็กๆ มาปั่น จักรยาน ลูกก็มาบอกแม่ถามลุงกับป้าให้หน่อยอยากมาปั่นด้วย แม่ไม่รู้จักลุงป้า เลยไม่ได้มาถามก่อนหรือว่าเขาสอนภาษาได้ หรือเปล่า...พามาเรียนเลย พอมาเรียนก็ได้ยินคนอื่นเขาเล่ากันว่า ลูกเขาเรียนดีขึ้น เด็กๆ ที่มาก่อนหน้านั้นเขาก็บอกว่าเขาเรียนดีขึ้น เยอะเลย”

(ทัศนีย์ อินทจักร, ชาวบ้าน หมู่ 2, สัมภาษณ์, วันที่ 12 ตุลาคม 2552)

ประการที่สาม การยอมรับลุงจันท์และป้าพรรณในด้านความไว้วางใจใจ (Trustworthiness) โดยไว้วางใจให้ลุงและป้าดูแลเด็กๆ ซึ่งทั้งสองท่านต้องรับผิดชอบต่อ ความปลอดภัยของเด็กๆ และผู้ปกครองเกิดความเชื่อมั่นว่าสิ่งที่ลุงและป้าสอนให้บุตรหลาน ของพวกเขาเป็นเด็กดี

“วันเสาร์อาทิตย์ เด็กๆ ว่างไม่ค่อยสนใจเรียนมีแต่เที่ยวเล่น พอมาก็
 ได้ความรู้ ก็พยายามรยาทที่ดีขึ้น ที่เขาพาไปปั่นต่างจังหวัดก็ปล่อยให้
 ไป ลุงป้าเขาก็ดูให้ได้.. ไว้ใจค่ะ โดยเฉพาะเรื่องธรรมะลุงจะสอนมาก
 เคยตามเขาไปเข้าค่าย เด็กๆ เขาก็สวดมนต์อะไรได้ทำอะไรได้หมด
 เราก็ตีใจ เมื่อก่อนไม่สวดมนต์นะ ท่องไม่เป็น”

(ทัศนีย์ อินทจักร, ชาวบ้าน หมู่ 2 , สัมภาษณ์, วันที่ 12 ตุลาคม 2552)

การยอมรับในความสามารถของลุงจันท์และป้าพรรณหรือการให้ความ
 เชื้อถือและไว้วางใจดังกล่าวข้างต้น ส่งผลให้เกิดความเคารพศรัทธาและความเกรงใจของ
 เด็กๆและผู้ปกครองที่มีต่อลุงป้า และกลายเป็น “บุญคุณ” ในเวลาต่อมา ดังข้อมูลต่อไปนี้

“แม่พาลูกเขามาอยู่ชมรมฯ เพราะลูกดี๊อ และได้จากเพื่อนบ้าน
 ว่ามาอยู่ชมรมฯ ลุงป้าเขาสอนดี พออยู่กับเรา พูดแล้วพูดอีกนะ ก็
 ไม่ทำ พอมาอยู่กับลุงกับป้าเขาเพื่อนะ ไม่รู้เป็นเพราะอะไร อีก
 อย่างมาเนี่ยเขามีเพื่อนเยอะ ทำกิจกรรมหลายอย่าง เขารักใคร่กันดี
 ในชุมชนนี้ก็ไม่มีการทำอย่างลุงป้า เขาช่วยพัฒนา เขาทำดีจริงๆ
 ยังคิดอยู่เลยว่าเขาทำได้ยังไง คนแก่ก็ต้องมาเหนื่อย ไม่ใช่
 ลูกหลานตัวเองด้วย แม่เลยนับถือลุงป้าเขามาก”

(ทัศนีย์ อินทจักร, ชาวบ้าน หมู่ 2 , สัมภาษณ์, วันที่ 12 ตุลาคม 2552)

จากข้อมูลข้างต้นสามารถวิเคราะห์ให้เห็นได้อย่างชัดเจนว่า ผู้สูงอายุที่อยู่ใน
 ในชุมชนหากยังทำกิจกรรมก็ยังเป็นการเพิ่มทุนสัญลักษณ์ และหากพิจารณาถึงต้นทุน
 สัญลักษณ์ที่เกิดขึ้นดังกล่าว เห็นได้ว่าลุงจันท์และป้าพรรณต้องใช้ “เวลา” ในการสั่งสม ใช้
 ทุนทรัพย์ของตนเอง และใช้ทุนวัฒนธรรมหรือความเสียสละของตนเองอย่างมาก ดังข้อมูล
 ต่อไปนี้

“แม่เคยไปเข้าค่ายกับลูก ลุงกับป้าก็เหนื่อยมาก เขาเหมารถไปเข้า
 ค่าย เขาชอบ มีความสุข เห็น ลุงป้าทำแบบนี้เราก็นั่งชมถ้าเป็นเราก็คง
 คงไม่พร้อมทำแบบนี้หรอก ในหมู่บ้านนี้ก็ไม่มีการเสียสละได้อย่างนี้

หรือทุกวันนี้ลูกอยู่ ม.2 ต้องเรียนพิเศษที่อื่นด้วย แต่ก็ไม่ยอมมาหา
ที่นี้นะ เขาเกรงใจลูกป้า”

(การะเกด ชัยวงศ์, ชาวบ้านหมู่ 2, สัมภาษณ์, วันที่ 12 ตุลาคม 2552)

อย่างไรก็ตาม แม้ชาวบ้านส่วนใหญ่ทั้งในและนอกชุมชนให้การยอมรับให้
ความไว้วางใจการทำงานของลุงจันท์และป้าพรรณ แต่ก็ยังมีชาวบ้านบางส่วนที่เกิดความไม่
แน่ใจว่าลุงและป้าจะรับผิดชอบเด็กๆ จำนวนมากดั่งนั้นลุงและป้าต้องสื่อสารสร้างความเข้าใจ
กับชาวบ้านคนอื่นๆ ที่ไม่ได้นำลูกหลานเข้ามาเป็นสมาชิกในชมรมฯ ด้วย

“คนที่ไม่เอาเด็กมาร่วมกับเรา ก็มีแต่ชาวบ้านที่บอกว่ามันเสี่ยงกับ
เด็ก เขาก็ว่าเราว่าเอาเด็กขึ้นถนนใหญ่ถ้ามีอะไรขึ้นมาคุณลุงจะ
รับผิดชอบไหวหรือคือมีคนทัก ชาวบ้านทัก แต่เราก็บอกว่าเราก็จะ
พยายามที่สุดแล้วเราจะใช้ระเบียบ ถ้าเด็กมีระเบียบก็ไม่น่าจะมีอะไร
เกิดขึ้น เราสองคนก็ปรึกษากันนะว่าไม่ว่าจะมีอะไรเกิดขึ้นเราก็ทำ
เพราะเราตั้งใจทำให้เด็กในชุมชน แต่ก็เตรียมการและระวังอย่าง
ที่สุดเรื่องความปลอดภัยนี้ต้องรับผิดชอบเต็มที่ แต่ตั้งแต่ตั้งชมรมฯ
มาไม่เคยเกิดอุบัติเหตุเลยนะ เดี่ยวนี้เขาก็เห็นกันแล้วว่าไม่มีอะไร
เราทำได้ เขาก็เอาลูกมาเข้าชมรมเพิ่ม”

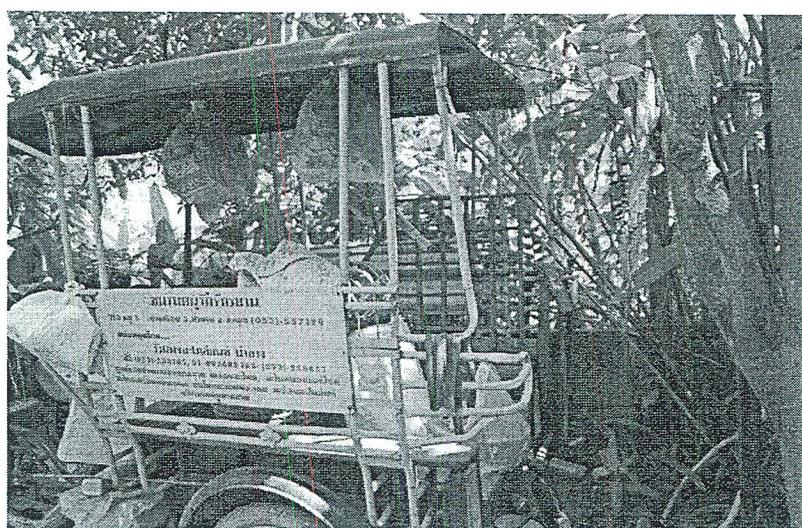
(ลุงจันท์ เขียวพันธุ์, สัมภาษณ์, วันที่ 2 ธันวาคม 2552)

การที่ลุงจันท์และป้าพรรณได้รับการยอมรับ ได้รับความเชื่อถือ และ
ความไว้วางใจดังกล่าวมาข้างต้น ส่งผลให้เกิด “เครือข่าย” (Network) ที่สำคัญภายในชุมชน
ซึ่งเป็นพลังสำคัญยิ่งสำหรับการพัฒนา ดังที่ บุรดิเยอ เรียกว่า ทุนสังคม (Social capital) และ
ทุนสังคมดังกล่าวยังส่งผลต่อการทำงานของลุงและป้ามาก เพราะทำให้ได้รับการสนับสนุน
และความช่วยเหลือที่อาจนำไปสู่ความยั่งยืนของชมรมอนุรักษ์จักรยานต่อไปในอนาคต

จากการสังเกตการณ์ผู้วิจัยพบว่า สิ่งของที่อยู่ในชมรมอนุรักษ์จักรยานมัก
เป็นสิ่งที่ได้รับบริจาคทั้งสิ้น ได้แก่ รถมอเตอร์ไซด์พ่วงที่ใช้เป็นรถขนของเวลามีกิจกรรม
เช่น ขนน้ำและอาหาร โดยได้รับบริจาคจากร้านขายจักรยาน “คลังจักรยาน” หรือ ร้าน “นง
อะไหล่ยนต์” ร้านขายจักรยานรายใหญ่ในอำเภอป่าซาง ของนาย ทนงค์ดี อี๊ดเดช และ

จักรยานของเด็กในชมรมซื้อจากร้านนี้โดยการแนะนำของคุณลุง และทางร้านจะลดราคาให้เป็นกรณีพิเศษและขายให้แบบผ่อนส่ง

การได้รับการช่วยเหลือดังกล่าวข้างต้น นับได้ว่าเป็นเครือข่ายที่ให้ความช่วยเหลือการทำงานของลุงป้าอย่างมาก โดยเจ้าของร้านเห็นความตั้งใจดีของลุงจันทร์และป้าพรรณในการพัฒนาเด็กและเยาวชน จึงสนับสนุนให้ความช่วยเหลือโดยการบริจาคสิ่งของต่างๆ ให้ชมรมฯ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงทุนสังคมที่ลุงและป้ามีอยู่ ซึ่งเกิดจากทุนวัฒนธรรมและทุนสัญลักษณ์ต่างๆ ที่ลุงป้าสะสมไว้โดยเฉพาะในเรื่องความเสียสละ

ภาพที่ 4.20 รถพ่วงสำหรับขนน้ำและอาหารที่ร้านงอะไหล่ยนต์บริจาคให้

ปัจจุบันรถมอเตอร์ไซด์พ่วงคันดังกล่าวไม่ค่อยได้ใช้งานบ่อยนักแล้ว เนื่องจากคุณลุงและคุณป้าขับมอเตอร์ไซด์ไม่เป็น เมื่อจะใช้งานจึงต้องอาศัยวานให้ผู้ปกครองของสมาชิกในชมรมฯ ขับให้ ต่อมาลุงจึงเอารถจักรยานไปดัดแปลงเป็นรถจักรยานพ่วงเพื่อใช้เดินทางไปซื้อของในโลตัสทุกวันศุกร์เพื่อเตรียมอาหารให้เด็กๆ ในวันเสาร์ที่มาเรียนกับภาษาอังกฤษ และทำอาหารให้เด็กรับประทานก่อนไปปั่นจักรยานในวันอาทิตย์ ส่วนรถมอเตอร์ไซด์พ่วงขนของคันเดิมหากมีเหตุต้องใช้งาน คุณพ่อของน้องต่อ (เด็กชายพิชัย จิตนารินทร์ อายุ 14 ปี) ซึ่งเป็นช่างยนต์และเป็นหลานชายของคุณลุงจันทร์เป็นผู้ซ่อมให้

นอกจากรถมอเตอร์ไซด์พ่วงที่ได้รับบริจาคจากทางร้านงอะไหล่ยนต์แล้ว ยังมีหมวกและเสื้อสำหรับใส่ปั่นจักรยานของสมาชิกชมรมฯ ซึ่งแรกเริ่มก่อตั้งชมรมฯ ใหม่ๆ ลุงป้าได้รับความช่วยเหลือจากน้องชายที่กรุงเทพฯ

“ตอนแรกที่เป็นชมรมฯ พอดีตอนนั้นน้องชายคุณป้าทำงานที่บริษัท อาคเนย์ประกันภัย แล้วช่วงนั้นเขาแจกหมวกสีเขียวฟรี เพราะว่า สัญลักษณ์เขาคือสีเขียว เขาก็เอาไปแจกแล้วเหลือมา 20 ใบ เขารู้ว่า เราทำชมรมอนุรักษ์จักรยาน ก็เอามาให้ป้า ป้าก็เลยเอาให้เด็กๆ ไปเลย คนละใบ”

(ป้าพรรณ เชี่ยวพันธุ์, สัมภาษณ์, วันที่ 2 ธันวาคม 2552)

ต่อมาเมื่อมีเด็กในชมรมฯ เพิ่มมากขึ้นก็เริ่มต้องให้ทุนส่วนตัวในการทำ หมวกและเสื้อ โดยให้ชาวบ้านที่เป็นผู้ปกครองของเด็กที่สมัครเข้าเป็นสมาชิกในชมรมฯ เย็บให้ ในราคาถูก เด็กที่เข้ามาเป็นสมาชิกในบางรุ่นก็ได้รับบริจาคหมวกจากร้านนงอะไหล่ยนต์

ภาพที่ 4.21

หมวกและเสื้อของสมาชิกในชมรมอนุรักษ์จักรยานที่ได้รับการบริจาคจากร้านนงอะไหล่ยนต์

“แกไม่ได้ขอ แต่ผมบริจาคให้เองผมก็ชอบทำบุญเหมือนกัน ผมเห็น แกทำผมเลยมาช่วย ส่วนมากก็จะมีค่าแรง ค่าอะไหล่เล็กๆ น้อยๆ คุณลุงคุณป้าบอกว่าบางทีต้องให้เด็กมาซื้อรถจักรยานที่นี่ ถ้าจะซื้อ แกก็จะนำมา ผมก็จะลดให้แบบสุดๆเลย อาจารย์แกก็ทำเพื่อสังคม ผมก็ชอบทำบุญ สมัยก่อนผมไปปั่นจักรยานกับแกด้วยนะ แกก็มาถามว่าไปหรือเปล่า ส่วนมากถ้ามีเวลาก็ไปกับแก ไปอยู่ได้ ประมาณครั้งหรือสองครั้งนี่แหละ เพราะผมไม่ค่อยมีเวลา เราช่วย อยู่เบื้องหลังก็ได้ บางทีแกก็เอาน้ำเต้าหู้มาให้ แกเป็นคนดี คอย

ช่วยเหลือชุมชน แต่ก็มีบางคนที่บ่นว่ามี บางคนบ่นคุณลุงคุณป้า
ตรงที่ชอบบังคับเด็กมากเกินไป แต่บังคับเรื่องเรียน บางทีเด็ก ไม่
ตั้งใจเรียนเขาก็อาจจะไม่เอาเข้าชมรมฯ บางคนก็บ่นว่าแกไม่ช่วยหา
จักรยานให้ เพราะแกก็จะเลือกว่าใครที่จนที่สุดช่วยคนนั้นก่อน”

(ทองศักดิ์ อี๊ดเดช, เจ้าของร้านจักรยานนงอะไหลยนต์, สัมภาษณ์, วันที่ 29 ตุลาคม 2552)

จากข้อมูลข้างต้น ไม่ว่าจะเป็นการต่อรถฟ่วงไว้ใช้งานในชมรมหนูรัก
จักรยาน หรือ การเย็บเสื้อและหมวกให้สมาชิกชมรมหนูรักจักรยานในราคาถูก สะท้อนให้
เห็นถึง “การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน” ซึ่งเกิดจากการให้การยอมรับและความศรัทธาลง
จันทร์และป้าพรรณ ซึ่งเป็นทุนสัญลักษณ์ดังกล่าวมาข้างต้น นำไปสู่การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน
ในลักษณะเป็น “เครือข่าย” ที่เรียกว่า “ทุนสังคม” (Social capital) โดยเครือข่ายที่ให้ความ
ช่วยเหลือลงจันทร์และป้าพรรณในการทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชน ได้แก่ ร้าน
น้ำแข็งช่วยให้น้ำแข็งฟรีในช่วงหน้าร้อนเวลาเด็กไปปั่นจักรยาน ร้านนงอะไหลยนต์ช่วยเหลือ
ค่าอะไหล่จักรยาน และขายจักรยานให้ราคาถูก ตลอดจนบริจาครถฟ่วงให้ชมรมฯ เจ้าของ
รถหลักช่วยเหลือโดยการให้เช่าราคาถูกเวลาเด็กไปทำกิจกรรมในต่างจังหวัด เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป จากการวิเคราะห์ต้นทุนของผู้สูงอายุทั้งหมดที่ผ่านมาทั้ง
ทุนที่เกิดจากตัวผู้สูงอายุเองและปัจจัยภายในชุมชน กล่าวสรุปได้ว่าลงจันทร์และป้าพรรณ
ผู้สูงอายุในงานวิจัยนี้มีต้นทุน 4 ประเภท ได้แก่ ทุนเศรษฐกิจ ทุนวัฒนธรรม ทุนสัญลักษณ์
และทุนสังคม ตามกรอบแนวคิดของ บุรดิเยอ นอกจากนี้ผลการวิจัยพบว่า ลงจันทร์และป้า
พรรณ ผู้สูงอายุในงานวิจัยนี้มีทุนวัฒนธรรมประเภท “ทุนความรู้” อย่างมากมาย และทุน
ความรู้อันหลากหลายนั้นก็ส่งผลให้ลงและป้าเกิดทุนประเภทอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นทุนสัญลักษณ์
ทุนสังคม ขณะเดียวกันทุนสัญลักษณ์และทุนสังคมก็ก่อให้เกิดกระบวนการสะสมทุนความรู้
เช่นเดียวกัน

นอกจากนี้อาจกล่าวได้ว่าลงจันทร์และป้าพรรณเป็นผู้สูงอายุที่มีต้นทุน
ค่อนข้างมาก ซึ่งนับว่าเป็นข้อได้เปรียบของการทำงานพัฒนาชุมชนภายใต้บริบทชุมชนที่เป็น
ชุมชนชนบทแบบเครือญาติที่ยากจน ยังไม่มีความเจริญทางวัตถุและเทคโนโลยีเข้ามาใน
ชุมชนมากนัก แต่ขณะเดียวกันการเป็นชุมชนชนบทที่ค่อนข้างยากจนนับว่าเป็นข้อจำกัดใน
เรื่อง การให้ความช่วยเหลือสนับสนุนในด้านทุนทรัพย์ของกลุ่มต่างๆ ภายในชุมชนต่อการ
พัฒนาเด็กและเยาวชน ดังนั้นจึงพบว่าชมรมหนูรักจักรยานได้รับการช่วยเหลือด้วยการบริจาค
ของใช้เล็กๆ น้อยๆ หากแต่ก็เป็นการใช้ “ต้นทุน” ของชุมชนในการทำกิจกรรมเพื่อการพัฒนา

เด็กและเยาวชน โดยไม่ไปหาหรือรับบริจาคจากภายนอกชุมชน ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงกลยุทธ์การทำงานอย่างหนึ่งของลุงจันท์และป้าพรรณในการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนโดยระดมจากภายในชุมชนด้วยตนเอง

ส่วนที่สอง ข้อเด่นและข้อจำกัดของลุงจันท์และป้าพรรณ

จากงานวิจัยที่ผ่านเกี่ยวกับสื่อบุคคล ข้อค้นพบประการหนึ่ง คือ เนื่องจากสื่อบุคคลมีความเป็นมนุษย์ ทำให้สื่อบุคคลต้องใช้ศักยภาพของตนเองล้วนๆ ในการทำงานพัฒนา ดังนั้นการใช้สื่อบุคคลเพื่อการพัฒนาจึงจำเป็นต้องใช้สื่อประเภทนี้บนเงื่อนไขเรื่องข้อเด่นและข้อจำกัดของแต่ละบุคคล และการทำงานพัฒนาชุมชนโดยสื่อบุคคลนั้นจะมีศักยภาพเพียงใดขึ้นอยู่กับรู้จักนำข้อเด่นของตนเองออกมาใช้ในการทำงาน ผู้วิจัยจึงทำการวิเคราะห์ข้อเด่นและข้อจำกัดของลุงจันท์และป้าพรรณ เพื่อใช้พิจารณาถึงศักยภาพที่เป็นข้อเด่นของลุงป้าในแต่ละด้านซึ่งได้ถูกนำไปใช้ในการทำงานเพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนขณะเดียวกันเพื่อพิจารณาว่าข้อจำกัดของลุงป้าด้านใดที่ควรได้รับการเสริมพลัง

จากการวิเคราะห์ต้นทุนของผู้สูงอายุเองและต้นทุนจากปัจจัยภายในชุมชนดังกล่าวมาทั้งหมดในส่วนที่หนึ่งนั้นสามารถนำมาใช้วิเคราะห์เชื่อมโยงได้ถึงข้อเด่นและข้อจำกัดของลุงจันท์และป้าพรรณได้ ผลการวิจัยพบว่าลุงจันท์และป้าพรรณมีข้อเด่น 5 ประการ และพบข้อจำกัด 5 ประการ ซึ่งส่งผลกระทบต่อกระบวนการทำงานพัฒนาเด็กและเยาวชนดังรายละเอียดต่อไปนี้

4.4 ข้อเด่นของผู้สูงอายุในงานวิจัย

จากการวิเคราะห์สามารถจำแนกข้อเด่นของลุงจันท์และป้าพรรณได้ 5 ประการ ได้แก่ *ประการแรก* ต้นทุนหลากหลาย (ครบทุกประเภทตามแนวคิดของ บุร์ดิเยอ) *ประการที่สอง* ทุนเศรษฐกิจมีมากพอ *ประการที่สาม* ทุนวัฒนธรรมที่เป็นทุนความรู้มีอย่างหลากหลาย *ประการที่สี่* มีทุนวัฒนธรรมประเภท Embodied form หลายประการที่เป็นคุณสมบัติของสื่อบุคคล *ประการที่ห้า* มีทุนสัญลักษณ์และทุนสังคมหลายประการที่จำเป็นต่อการพัฒนา

4.4.1 ต้นทุนหลากหลาย (ครบทุกประเภทตามแนวคิดของ บุร์ดิเยอ) หากวิเคราะห์ต้นทุนของผู้สูงอายุตามกรอบแนวคิดของ บุร์ดิเยอ พบว่าลุงและป้ามีต้นทุน 4

ประเภทครบถ้วน คือ **ทุนเศรษฐกิจ** อันประกอบด้วย บ้าน ที่ดิน สวนลำไย รถยนต์ เงิน ซึ่งทุนดังกล่าวและป่านำมาใช้ในการพัฒนาเด็กและเยาวชนในชุมชนบ้านหนองคูในนามชมรมอนุรักษ์จักรยาน และทุนดังกล่าวยังได้นำมาใช้แปลงเป็นทุนอื่นๆ อีก เช่น นำบ้านมาแปลงเป็นโรงเรียนสอนภาษาอังกฤษ สถานที่ดำเนินกิจกรรม และเป็นที่ตั้งของชมรมอนุรักษ์จักรยาน ซึ่งกลายเป็นทุนสัญลักษณ์อีกมากมายในเวลาต่อมา **ทุนวัฒนธรรม** อันประกอบไปด้วย ความรู้ด้านสุขภาพ ความสามารถในการทำอาหารสุขภาพ ความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติของเด็ก ความรู้ทางธรรม ความรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการ ความรู้เกี่ยวกับการสอนภาษาอังกฤษ ความเสียสละ ความเมตตา ความมัธยัสถ์ ฯลฯ **ทุนสัญลักษณ์** ประกอบด้วย ตำแหน่งต่างๆ ที่ได้รับตั้งแต่ครั้งลุงจันทร์บวชเป็นพระ เช่น รองเจ้าอาวาส พระอาจารย์ผู้สอนปริยัติธรรม ผู้นำในการบูรณะวัดประจำชุมชน ผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ / สุขภาพแข็งแรง ผู้ก่อตั้งชมรมอนุรักษ์จักรยาน เป็นต้น โดยทุนสัญลักษณ์นี้รวมถึงการได้รับความไว้วางใจ การได้รับความเชื่อถือ และเป็นที่ยอมรับของชุมชน ความเป็นคนในชุมชน ความเป็นพระผู้บวชเรียนมานาน แกนนำบูรณะวัดประจำหมู่บ้าน ได้รับการยอมรับจากชุมชนและนอกชุมชน ผู้มีอำนาจ / บารมี ผู้มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักทั้งในและนอกชุมชน ซึ่งส่งผลให้เกิดทุนสังคมตามมา โดย **ทุนสังคม** ประกอบด้วย เครือข่ายครอบครัว เครือข่ายเพื่อน เครือข่ายจักรยาน ทั้งภายในและเครือข่ายภายนอกชุมชน เป็นต้น

การมีต้นทุนหลากหลายดังกล่าวเป็นข้อเด่นที่ส่งผลให้ลุงจันทร์และป้าพรรณมีความพร้อมและศักยภาพในการทำงานเพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนมากกว่าผู้สูงอายุอื่นที่อาจมีต้นทุนไม่ครบทุกประเภท

4.4.2 ทุนเศรษฐกิจมีมากพอ จากการวิเคราะห์พบว่าข้อเด่นอีกประการหนึ่งของผู้สูงอายุในงานวิจัยนี้ คือ การมีทุนเศรษฐกิจที่มากพอจะไม่ทำให้เดือดร้อนในการทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชน และจากงานวิจัยสี่บุคคลที่ผ่านมา (อมรรัตน์ ทิพย์เลิศ, 2547) พบว่าสี่บุคคลที่ทำหน้าที่พัฒนาชุมชนมักประสบปัญหาและความท้าทายในการทำงานพัฒนาหากมีทุนเศรษฐกิจไม่มากพอ หรือต้องใช้ทุนเศรษฐกิจของตนในการทำงานพัฒนาในลักษณะต้อง “ควักเนื้อ” หรือไม่ได้รับการสนับสนุนจากครอบครัว มักส่งผลกระทบและก่อให้เกิดปัญหาภายในครอบครัวระหว่างสามีหรือภรรยาของสี่บุคคลที่ทำงานพัฒนานั้นตามมา หากแต่ผู้สูงอายุในงานวิจัยนี้มีทุนเศรษฐกิจมากพอและใช้คู่ไปกับความเสียสละซึ่งเป็นคุณสมบัติสำคัญประการอื่นๆ ของสี่บุคคลที่เดียว และผู้สูงอายุในงานวิจัยนี้ก็ให้ทุน

เศรษฐกิจด้วยความยินยอมพร้อมใจกันทั้งสามภรรยา จึงไม่มีปัญหาดังกล่าว ซึ่งนับเป็นข้อเด่นของผู้สูงอายุประการสำคัญ

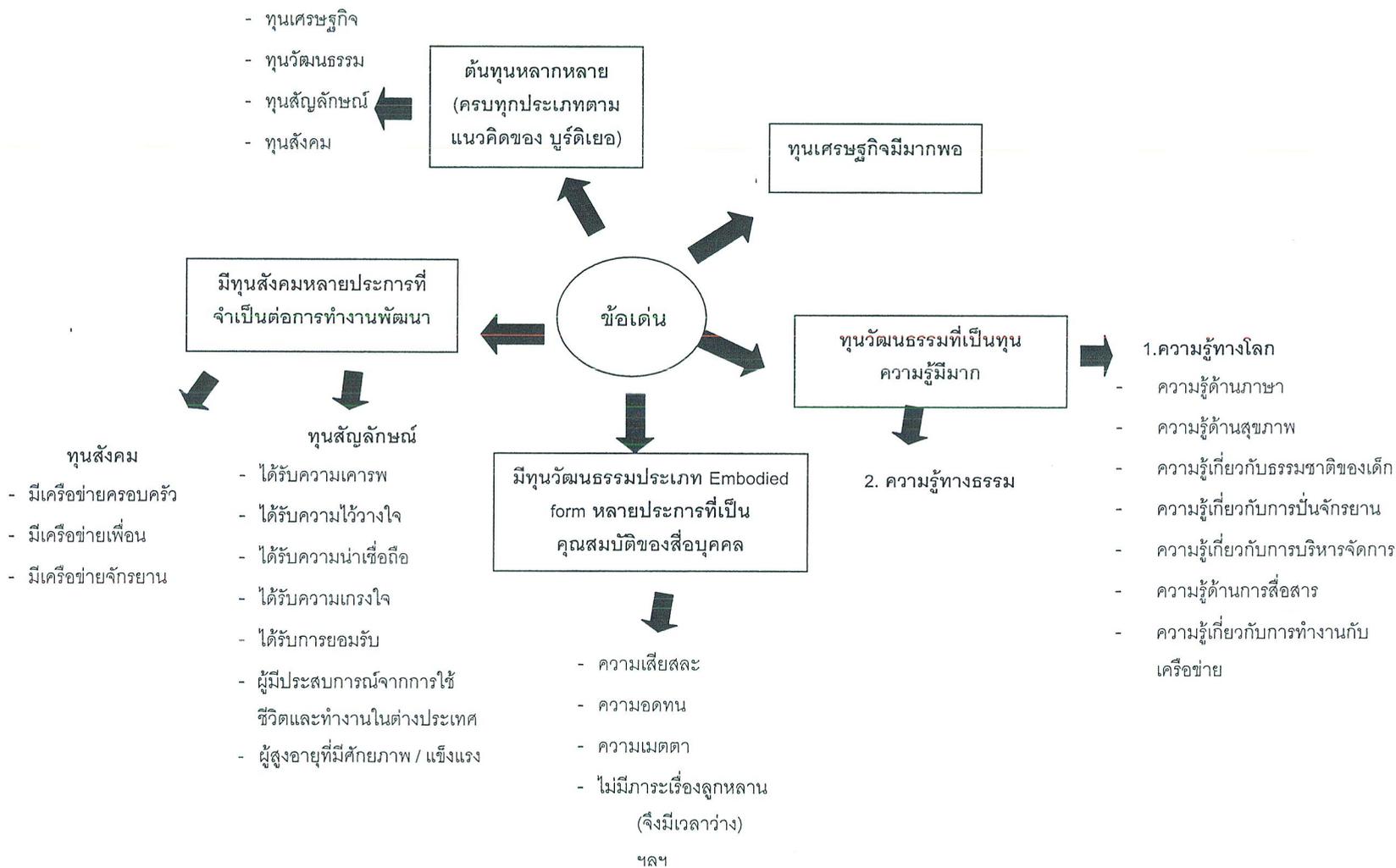
4.4.3 **ทุนวัฒนธรรมที่เป็นทุนความรู้มีอย่างหลากหลาย** จากการวิเคราะห์พบว่า ลุงจันท์และป้าพรรณเป็นผู้สูงอายุที่ทุนประเภทความรู้ที่หลากหลาย ทั้งความรู้เชิงวิชาการ ความรู้ทางธรรม ความรู้ทางการสื่อสาร ซึ่งหลายๆ ชุดความรู้เป็นความรู้ที่สอดคล้องกับเด็ก เช่น ความรู้เรื่องของเล่น ความรู้เรื่องการขี่จักรยาน ความรู้เกี่ยวกับลักษณะนิสัยของเด็ก ฯลฯ จึงเป็นข้อเด่นที่ผู้สูงอายุทั้งสองท่านใช้ในการทำงานเพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนได้ดี

4.4.4 **มีทุนวัฒนธรรมประเภท Embodied form หลายประการที่เป็นคุณสมบัติของสื่อบุคคล** จากการวิเคราะห์พบว่า ลุงจันท์และป้าพรรณเป็นผู้สูงอายุที่มีทุนวัฒนธรรมประเภท *Embodied form* หลายประการที่พบในสื่อบุคคลจากงานวิจัยที่ผ่านมา โดยเฉพาะคุณสมบัติในเรื่องความเสียสละ ซึ่งถือเป็นคุณสมบัติประการสำคัญที่ต้องมีในการทำงานพัฒนาของสื่อบุคคล นอกจากนี้ผู้สูงอายุทั้งสองท่านยังมีทุนวัฒนธรรมประการอื่นๆ เช่น ความเมตตา ความอดทน เป็นต้น ซึ่งเอื้อต่อการทำงานกับเด็ก นอกจากนี้ลุงจันท์และป้าพรรณไม่มีภาระที่ต้องเลี้ยงลูกหลานเหมือนผู้สูงอายุทั่วไป จึงทำให้มีเวลาว่าง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยสื่อบุคคลที่ผ่านมาที่พบว่าสื่อบุคคลที่ทำงานพัฒนาชุมชนนอกจากต้องมีความเสียสละแล้วเรื่องการมีเวลาเพียงพอในการอุทิศตนเพื่อทำงานพัฒนาก็เป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งเป็นข้อเด่นประการหนึ่งของผู้สูงอายุในงานวิจัยนี้

4.4.5 **มีทุนสัญลักษณ์และทุนสังคมหลายประการที่จำเป็นต่อการทำงานพัฒนา** จากการวิเคราะห์พบว่า ลุงจันท์และป้าพรรณเป็นผู้สูงอายุที่มีทุนสัญลักษณ์และทุนสังคมหลายประการที่จำเป็นต่อการทำงานพัฒนาชุมชน ได้แก่ อำนาจ บารมี ความเกรงใจ การยอมรับ ความไว้เนื้อเชื่อใจ ความน่าเชื่อถือ เครือข่าย ฯลฯ เนื่องจากการทำกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนนั้น หากมีทุนสัญลักษณ์และทุนสังคมดังกล่าวก็จะได้รับความร่วมมือ

ข้อเด่นของผู้สูงอายุดังกล่าวข้างต้น สามารถสรุปได้ดังแผนภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 4.22 แสดงข้อเด่นของลูกจันทร์และป่าพรรณ ผู้สูงอายุในงานวิจัยนี้

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยได้ตั้งข้อสังเกตว่า ข้อเด่นบางประการดังกล่าวนี้มีอีกมุมหนึ่งที่กลายเป็นข้อจำกัดได้เช่นกัน หากแต่ไม่ได้ส่งผลกระทบต่อการทำงานในชมรมจักรยานมากเท่าไร เนื่องจากทั้งสองท่านต่างมีคุณลักษณะหลายประการที่เป็นข้อเด่นที่ช่วยเสริมการทำงานและลดข้อจำกัดของอีกฝ่ายหนึ่งได้เป็นอย่างดี ประการแรก คือ ลุงจันท์รับวชเป็นพระอยู่นาน จึงเป็นคนนิ่งๆ สุขุม พุดซาๆ เรียบๆ จึงอาจซึ่งส่งผลกระทบต่อการสื่อสารกับเด็กๆ ที่ต้องการความกระฉับกระเฉง สนุกสนาน ดังนั้นจึงพบว่าการสอนของลุงจันท์ไม่สนุกสนานเท่ากับการสอนของป้าพรพรรณ แต่ในอีกด้านหนึ่งพบว่าเด็กๆ ก็จะไม่เคอะพ้อเกรงคุณลุงมากเนื่องจากบุคลิกท่าทางที่นิ่งๆ น่าเกรงขาม ประการที่สอง ลุงจันท์แม้จะมีประสบการณ์การสอนพระปริยัติธรรม แต่เป็นการสอนพระ จึงไม่มีประสบการณ์การสอนเด็กโดยตรง ซึ่งความเชี่ยวชาญในการสอนทางธรรมและสอนกลุ่มเป้าหมายที่เป็นพระก็ย่อมแตกต่างกับเนื้อหาทางโลกและกลุ่มผู้รับสารที่เป็นเด็ก

4.5 ข้อจำกัดของผู้สูงอายุในงานวิจัย

ในการทำงานเพื่อพัฒนาชุมชนจากการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งในส่วนที่เป็นประวัติภูมิหลัง และปัจจัยภายในชุมชน สามารถจำแนกข้อจำกัดที่ส่งผลกระทบต่อการทำงานเพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนได้ 6 ประการ ได้แก่ ประการแรก ทำงานแบบเดี่ยว ประการที่สอง ขาดกลยุทธ์การสื่อสารเชิงรุกกับหน่วยงานภายนอก ประการที่สาม มีขีดความสามารถในการสื่อสารได้เพียงกับหน่วยงานภายในชุมชน ประการที่สี่ ขาดกลยุทธ์การสื่อสารที่หลากหลายในการทำกิจกรรม ประการที่ห้า มีเครือข่ายภายในชุมชนจำนวนน้อย ประการที่หก ขาดทักษะในการเขียนโครงการเพื่อขอทุน

4.5.1 ทำงานแบบเดี่ยว จากการวิเคราะห์พบว่า ลุงจันท์และป้าพรพรรณเริ่มต้นทำงานพัฒนาเด็กและเยาวชนกันเพียงลำพัง เมื่อชมรมฯ เติบโตมีสมาชิกเพิ่มมากขึ้นลุงและป้าก็ไม่ได้หาเครือข่ายช่วยเหลือหรือสืบทอดตัวแทน ซึ่งการทำงานในลักษณะแบบฉายเดี่ยวเช่นนี้ ทำให้ขาดการหนุนเสริมจากหน่วยงานอื่นๆ ซึ่งจะเป็นปัญหาได้ในอนาคตหากชมรมอนุรักษ์จักรยานมีจำนวนสมาชิกเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากที่ผ่านมาลุงจันท์และป้าพรพรรณเป็นผู้ที่ต้องเสียสละด้านทุนทรัพย์แต่เพียงลำพัง

4.5.2 ขาดการสื่อสารเชิงรุกกับหน่วยงานภายนอก จากการวิเคราะห์ถึงการทำงานที่ผ่านมาของลุงจันท์และป้าพรรณ พบว่าผู้สูงอายุทั้งสองท่านทำงานในลักษณะ “การตั้งรับ” โดยมีลักษณะของการรอให้หน่วยงานภายนอกเข้ามาติดต่อร่วมกิจกรรม ดังนั้นการได้รับความช่วยเหลือสนับสนุนด้านทุนทรัพย์และความรู้จึงมีอย่างจำกัด ซึ่งโดยธรรมชาติหน่วยงานภายนอกส่วนใหญ่เมื่อหมดระยะเวลาดำเนินโครงการหรือหมดทุนก็หยุดกิจกรรมไป ดังนั้นจึงไม่มีความยั่งยืน ซึ่งผู้วิจัยมีความเห็นว่า ผู้สูงอายุที่ทำงานพัฒนาโดยการตั้งเป็นชมรมในลักษณะนี้จำเป็นต้องคำนึงถึงเรื่องความยั่งยืนด้วย ดังนั้นการสื่อสารแบบตั้งรับเพียงอย่างเดียวอาจไม่เพียงพอ จำเป็นต้องใช้การสื่อสารเชิงรุกกับหน่วยงานภายนอกเพื่อระดมทุนประเภทต่างๆเข้ามาสนับสนุนการพัฒนาเด็กและเยาวชนด้วย

4.5.3 มีขีดความสามารถในการสื่อสารได้เพียงกับเครือข่ายภายในชุมชน จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่าลุงจันท์และป้าพรรณมีประสบการณ์การทำงานร่วมกับหน่วยงานภายนอกที่ไม่ประทับใจและเลิกเข้าร่วมกิจกรรมกัน ทำให้เกิดความรู้สึกว่ามีการเอารัดเอาเปรียบเด็กและการหาผลประโยชน์ จึงเกิดความไม่ไว้วางใจหน่วยงานภายนอกที่ติดต่อเข้าร่วมกิจกรรมกับชมรมหนูรักจักรยาน

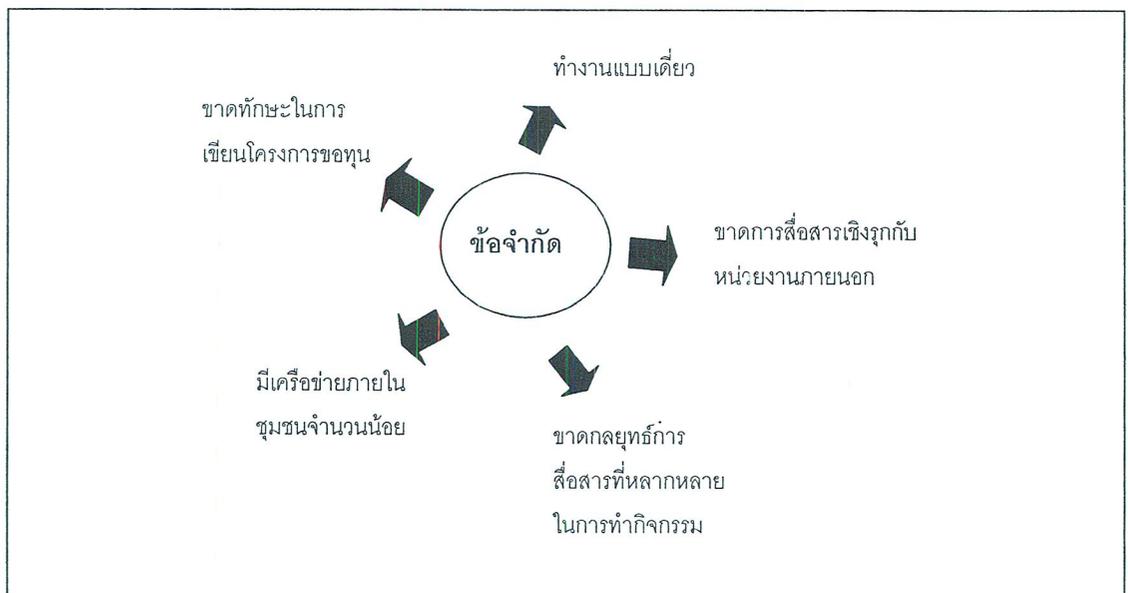
4.5.4 ขาดกลยุทธ์การสื่อสารที่หลากหลายในการทำกิจกรรม จากการวิเคราะห์พบว่าเนื่องจากลุงจันท์และป้าพรรณใช้การสื่อสารในการทำงานในลักษณะเป็นไปตามธรรมชาติ และจากการสังเกตการณ์พบว่า เวลาป้าพรรณสอนภาษาอังกฤษก็จะใช้รูปแบบเดิมทุกครั้ง คือ การให้ฝึกปฏิบัติตาม เช่น อ่านออกเสียงตาม การคัดลายมือ หรือสอนคำศัพท์โดยการให้ดูรูปภาพ เป็นต้น ซึ่งหากได้รับการเสริมความรู้ด้านนี้เพิ่มเติมคาดว่าผู้สูงอายุทั้งสองท่านจะมีความสามารถทางการสื่อสารเพิ่มขึ้น อาจเลือกใช้สื่ออื่นๆ และปรับเปลี่ยนเนื้อหา และวิธีการสอนที่หลากหลายขึ้น

4.5.5 มีเครือข่ายภายในชุมชนจำนวนน้อย จากข้อมูลการวิเคราะห์ต้นทุนของผู้สูงอายุและบริบทชุมชนในตอนต้นของบทนี้ พบว่าเนื่องจากบริบทชุมชนเป็นชุมชนที่มีขนาดเล็ก ชุมชนนี้ไม่มีธุรกิจชุมชนใดๆ เป็นชุมชนเกษตรที่ชาวบ้านส่วนใหญ่ทำนาทำสวน ชาวบ้านจึงมีฐานะยากจนถึงปานกลาง บริบทชุมชนดังกล่าวส่งผลให้ชมรมหนูรักจักรยานมีเครือข่ายที่จะให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนในด้านทุนทรัพย์ ความรู้ และด้านอื่นๆ อย่าง

จำกัด มีเพียงเครือญาติ เพื่อน คนรู้จัก ของลุงจันทร์และป้าพรรณที่ช่วยเหลือบริจาคสิ่งของให้ ชมรมอนุรักษ์จักรยานเล็กๆ น้อยๆ

4.5.6 ขาดทักษะในการเขียนโครงการเพื่อขอทุน จากการวิเคราะห์พบว่าลุงจันทร์และป้าพรรณได้กล่าวกับนักวิจัยว่าต้องการให้โครงการพัฒนาเด็กและเยาวชนที่ทำอยู่ ภายใต้ชื่อชมรมอนุรักษ์จักรยานนี้ได้รับการสนับสนุนด้านทุนทรัพย์ หากแต่ผู้สูงอายุทั้งสอง ท่านไม่มีทักษะในการเขียนโครงการเพื่อขอทุนจากหน่วยงานที่ให้การสนับสนุนทุนต่างๆ ส่งผลให้ไม่สามารถดำเนินกรขอทุนหรือการสนับสนุนจากภายนอกเอง ทางผู้วิจัยได้แนะนำให้ติดต่อหน่วยงานทุน (สสส.) โดยตรง เนื่องจากหน่วยงานดังกล่าวมีการอบรมการเขียนโครงการขอทุนให้เครือข่ายที่ขาดทักษะด้านนี้

ข้อเด่นและข้อจำกัดดังกล่าวมาทั้งหมดสามารถแสดงได้แผนภาพที่ 4.24 ต่อไปนี้

ภาพที่ 4.23 แสดงข้อจำกัดของลุงจันทร์และป้าพรรณ ผู้สูงอายุในงานวิจัยนี้

จากข้อเด่นและข้อจำกัดดังกล่าวข้างต้น เห็นได้ว่านอกจากทุนที่เกิดจากการสะสมติดตัวผู้สูงอายุเองแล้ว บริบทชุมชนยังเป็นปัจจัยหนึ่งซึ่งส่งผลให้เกิดข้อเด่นและข้อจำกัดต่อการดำเนินงานพัฒนาเด็กและเยาวชนได้ ซึ่งผู้วิจัยจะนำผลการวิเคราะห์ข้อเด่นและข้อจำกัด

ของผู้สูงอายุในบทนี้ไปใช้ในการอธิบายประเด็นอื่นเช่น การผสมผสานทุน กระบวนการทำงานของผู้สูงอายุ ซึ่งจะกล่าวในบทต่อไป

จากข้อมูลและการวิเคราะห์ทั้งหมดที่กล่าวมาในบทนี้ กล่าวโดยสรุปได้ว่าในการทำงานเพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนของผู้สูงอายุนั้น ผู้สูงอายุในฐานะสื่อบุคคลได้ใช้ความสามารถเฉพาะบุคคลทั้งในด้านความรู้ ทักษะการสื่อสาร และกลยุทธ์การสื่อสาร ในการทำงาน ซึ่งความสามารถดังกล่าวเกิดจากการสั่งสม “ต้นทุน” จากภูมิหลังของผู้สูงอายุเอง และจากปัจจัยภายในชุมชน แม้ว่างานวิจัยที่ผ่านมาเกี่ยวกับสื่อบุคคลจะเป็นเครื่องยืนยันถึงประสิทธิผลของการใช้ความสามารถทางการสื่อสารของแกนนำหรือสื่อบุคคลในการพัฒนาชุมชนก็ตาม หากแต่ส่วนใหญ่เป็นงานวิจัยที่ศึกษาการใช้ความสามารถทางการสื่อสารของสื่อบุคคลในการพัฒนาผู้ใหญ่วัยเดียวกัน หรือในกรณีที่เป็นการสื่อสารระหว่างคนวัยเดียวกัน หรือวัยใกล้เคียงกัน ดังนั้นจึงพบว่าการสื่อสารสองทางเป็นทางเลือกที่เหมาะสมกับการพัฒนาที่ได้ผลมากที่สุด หากแต่งานวิจัยนี้กลับพบว่า ท่ามกลางการทำงานที่ต้องสื่อสารระหว่างผู้สูงอายุกับเด็ก ซึ่งเป็นคนสองวัยที่มีความแตกต่างของช่วงอายุอย่างมากนี้ การสื่อสารทางเดียวในลักษณะการสั่งและสอน กลับเป็นรูปแบบการสื่อสารที่เหมาะสมและสอดคล้องกับวัยที่แตกต่างกัน ดังเห็นได้จากการที่ลุงจันท์และป้าพรรณใช้ความอาวุโสกว่าและใช้ความเป็นครูในการอบรมสั่งสอนเด็กๆ ให้ประพฤติตนเป็นเด็กดี

นอกจากนี้ผลการวิจัยยังพบว่า การที่ผู้สูงอายุบุคคลหนึ่งจะเป็นผู้สูงอายุที่ยังมีศักยภาพนั้น มักมีประวัติภูมิหลังที่เกิดจากประสบการณ์ชีวิตและประสบการณ์การทำงานอันยาวนาน ซึ่งนำไปสู่การมีความรู้ ทักษะต่างๆ ทรัพย์สิน ความสัมพันธ์ ความน่าเชื่อถือ ความไว้วางใจ เชื่อเสียง ฯลฯ ซึ่งเรียกได้ว่าเป็น “ต้นทุน” ของแต่ละบุคคล อาจกล่าวได้ว่าเป็นต้นทุนที่เกิดจากสั่งสม ดังที่พบว่าลุงจันท์และป้าพรรณมีทุนเศรษฐกิจ ทุนวัฒนธรรม ทุนสังคม และทุนสัญลักษณ์อย่างมากมาย และทุนทั้ง 4 ประเภทดังกล่าวยังเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อ “ความสามารถทางการสื่อสาร” ของผู้สูงอายุในการทำงานเพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนอีกด้วย โดยเฉพาะผู้สูงอายุในงานวิจัยนี้มีความสามารถทางการสื่อสารในระดับหนึ่งที่สามารถทำให้การดำเนินกิจกรรมภายในชมรมอนุรักษ์จักรยานดำรงอยู่ได้ร่วม 10 ปี แม้ในขณะที่งานวิจัยนี้ยังไม่เสร็จสมบูรณ์ชมรมอนุรักษ์จักรยานได้หยุดกิจกรรมลงในเดือนมีนาคม 2553 เนื่องจากสมาชิกส่วนใหญ่เตรียมตัวสอบเข้ามหาวิทยาลัย เหลือเพียงเด็กเล็กที่ยังปั่นจักรยานไม่ได้

ขณะเดียวกัน แม้ว่าผู้สูงอายุในงานวิจัยนี้จะมีต้นทุนมากมายประกอบกับมีความสามารถทางการสื่อสารก็ตาม หากแต่ยังมีข้อจำกัดอีกหลายประการที่ส่งผลกระทบต่อการทำงานเพื่อพัฒนาได้ โดยผู้สูงอายุในงานวิจัยนี้มีข้อจำกัด 5 ประการ ได้แก่ *ประการแรก* ทำงานแบบเดี่ยว *ประการที่สอง* ขาดกลยุทธ์การสื่อสารเชิงรุก *ประการที่สาม* มีขีดความสามารถในการสื่อสารได้เพียงกับเครือข่ายในชุมชน *ประการที่สี่* ขาดกลยุทธ์การสื่อสารกับหน่วยงานภายนอก *ประการที่ห้า* มีเครือข่ายภายในชุมชนจำนวนน้อย *ประการที่หก* ขาดทักษะในการเขียนโครงการเพื่อขอทุน

โดยข้อจำกัดบางประการผู้สูงอายุสามารถพัฒนาตนเองได้ เช่น ข้อจำกัดในเรื่องการขาดทักษะการเขียนโครงการเพื่อขอทุน และข้อจำกัดบางประการเป็นข้อจำกัดเชิงโครงสร้างที่ยากจะแก้ไข เช่น เครือข่ายภายในชุมชนมีน้อย หากแต่สามารถลดข้อจำกัดนั้นได้ด้วยการเสริมเครือข่ายจากหน่วยงานภายนอกชุมชน ขณะที่ข้อจำกัดบางประการสามารถเสริมพลังจากหน่วยงานภายนอกได้ เช่น ข้อจำกัดในเรื่องการขาดความรู้ด้านกลยุทธ์การสื่อสารที่หลากหลายในการทำกิจกรรม และข้อจำกัดเรื่องขาดการสื่อสารเชิงรุกกับหน่วยงานภายนอก

เมื่อต้นทุนของผู้สูงอายุสามารถเกิดขึ้นหรือเพิ่มเติมต้นทุนเดิมได้จาก “การเรียนรู้” และ “การพัฒนาตนเอง” แต่ในอีกด้านหนึ่งนั้น การเพิ่มต้นทุนเดิมและการเกิดต้นทุนใหม่สามารถกระทำได้จากการได้รับการเสริมสร้างศักยภาพ (empowerment) โดยบุคคลอื่นหรือจากหน่วยงานภายนอกต่างๆ ซึ่งงานวิจัยนี้ให้ความสนใจศึกษา ดังนั้นในบทต่อไป ผู้วิจัยจึงจะนำเสนอถึงการเสริมพลังความสามารถทางการสื่อสารของหน่วยงานภายนอกภายใต้โครงการที่ชื่อว่า “โครงการสื่อสารสร้างสรรค์สุขภาพ” (สสสส.) โดยจะทำการศึกษาจากการทำงานกิจกรรมเกี่ยวกับการรู้เท่าทันสื่อเพื่อสุขภาพร่วมกันกับผู้สูงอายุในงานวิจัยนี้